

KOMMISSJONEN FOR
GJENOPPTAKELSE AV STRAFFESAKER

Kopibok

Dok.nr. 150

Den 30. september 2010 ble det i Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker truffet avgjørelse i

Sak nr: 2008 0124

Kommisjonens medlemmer:

Gunnar K. Hagen (nestleder)
Birger Arthur Stedal
Benedict de Vibe
Bjørn Rishovd Rund
Ingrid Bergslid Salvesen

Parter:

Fredrik Ludvig Fasting Torgersen født 1.10.1934
(forsvarer, advokat Erling Moss)

mot

Den offentlige påtalemyndighet

Det ble truffet slik

AVGJØRELSE:

1. PROSESSHISTORIE	4
1.1. Tiltalen og dommen	4
1.2. Frem til domsavsigelsen	5
1.3. Rettslig forundersøkelse	6
1.4. Gjenopptakelse	7
1.4.1. 1958 - 2001	7
1.4.2. 2004 - 2006	8
1.4.3. 2007 - 2010	9
2. KOMMISSJONENS BEHANDLING	10
3. GRUNNLAG FOR NY BEGJÆRING OM GJENÅPNING	12
3.1. Inhabilitet	12
3.1.1. Domfeltes anførsler	12
3.1.2. Påtalemyndighetens bemerkninger	13
3.1.3. Kommisjonens vurderinger	13
3.2. Anmeldelsen til spesialenheten	19
3.2.1. Domfeltes anførsler	19
3.2.2. Påtalemyndighetens bemerkninger	20
3.2.3. Kommisjonens vurderinger	20
3.3. Sviktende grunnlag for avgjørelsen	32
3.3.1. Domfeltes anførsler	32
3.3.1.1. Bevisene i saken	32
3.3.1.2. Gjenopptakelseskommisjonens forhold til sakkyndige	35
3.3.1.3. Brev fra Fredrik Fasting Torgersen av 15. og 24. juni 2010	36
3.3.2. Påtalemyndighetens bemerkninger	40
3.3.2.1. Bevisene i saken	40
3.3.2.2. Gjenopptakelseskommisjonens forhold til sakkyndige	44
3.3.2.3. Brev fra Fredrik Fasting Torgersen av 15. og 24. juni 2010	45
3.3.3. Kommisjonens vurderinger	46
3.3.3.1. Bevisene i saken	46
3.3.3.2. Gjenopptakelseskommisjonens forhold til sakkyndige	65
3.3.3.3. Brev fra Fredrik Fasting Torgersen av 15. og 24. juni 2010.	66
3.4. Nye vitnebevis	68
3.4.1. Domfeltes anførsler	68
3.4.2. Påtalemyndighetens bemerkninger	68
3.4.3. Kommisjonens vurderinger	69
3.5. Gerd Kristiansen	70
3.5.1. Domfeltes anførsler	70
3.5.2. Påtalemyndighetens bemerkninger	70
3.5.3. Kommisjonens vurderinger	71
3.6. Avhør av Bjørg Njaa	71
3.6.1. Innledning	71
3.6.2. Domfeltes bemerkninger til avhøret	72
3.6.3. Påtalemyndighetens bemerkninger til avhøret	72
3.6.4. Kommisjonens vurderinger	73
3.7. Annen mulig drapsmann	75

3.7.1.	Innledning	75
3.7.2.	Domfeltes anførsler	75
3.7.2.1.	Personen X	75
3.7.2.2.	Personen Y	84
3.7.3.	Påtalemyndighetens bemerkninger	89
3.7.4.	Brev fra Ståle Eskeland av 7. mai 2010	94
3.7.5.	Kommisjonens vurderinger	96
3.8.	DNA - undersøkelse	105
3.8.1.	Domfeltes anførsler	105
3.8.2.	Påtalemyndighetens anførsler	105
3.8.3.	Kommisjonens vurderinger	106
4.	SAMLET VURDERING	111
4.1.	Straffeprosessloven § 391 nr. 3 og § 392 annet ledd	111
4.1.1.	Generelt	111
4.1.2.	Straffeprosessloven § 391 nr. 3	112
4.1.3.	Straffeprosessloven § 392 annet ledd	113

1. Prosesshistorie

1.1. Tiltalen og dommen

Fredrik Fasting Torgersen ble av statsadvokaten i Oslo, etter ordre fra Riksadvokaten, 12. mai 1958 satt under tiltale ved daværende Eidsivating lagmannsrett til fellelse etter:

I. straffelovens § 192, 1. og 3. ledd, jfr. 2. ledd, alt smh. med 4. ledd,

for å ha foretatt handling hvorved tilsiktedes påbegynt utførelsen av en ikke fullbyrdet forbrytelse, nemlig ved vold eller ved å fremkalle frykt for nogens live eller helbred å ha tvunget noen til utuktig omgjengelse (samleie), idet tiltalte tidligere er straffet etter samme paragraf,

ved fredag 6. desember 1957 mellom ca. kl. 23.00 og 23.30 i oppgangen til Skippergaten 6 B, Oslo, å ha forsøkt å tiltvinge seg samleie med den 16 år gamle Rigmor Johnsen ved å ta kvelertak på henne og /eller dunke hodet kraftig mot kanten av det nederste trappetrinn samt rive i stykker hennes underbenklær,

II. straffelovens § 233, 1. og 2. ledd,

for å ha forvoldt en annens død idet drapet er forøvd for å lette eller skjule en annen forbrytelse eller unndra seg straffen for en sådan, og eller under særdeles skjerpene omstendigheter,

ved til tid og sted som under tiltalens I nevnt, å ha forvoldt den 16 år gamle Rigmor Johnsens død ved å kvele henne med hendene og/eller dunke hodet kraftig mot kanten av det nederste trappetrinn idet han forøvde drapet for å lette, skjule eller unndra seg straffen for den under tiltalens post I nevnte forbrytelse.

III. straffelovens § 148, jfr. § 62,

for å ha voldt ildebrann hvorved tap av menneskeliv lett kunne forårsakes,

ved natt til lørdag 7. desember 1957 å ha voldt ildebrann i kjelleren til Skippergt. 6 B, Oslo, ved å samle sammen en stabel rusk, papirsekker, bølgepapp, et tørt juletre og gamle trematerialer og tenne på med fyrstikker hvorved tap av

menneskeliv lett kunne vært forårsaket, hvis ikke brannen var blitt oppdaget i tide.

Tiltalebeslutningen er her gjengitt slik den lød etter rettelsler av aktor under hovedforhandlingen, med hjemmel i straffeprosessloven av 1887 § 291.

Eidsivating lagmannsrett avsa dom 16. juni 1958, etter at juryen hadde svart ja på spørsmålet om skyld. Domsslutningen lød:

”Fredrik Ludvig Fasting Torgersen dømmes for forbrytelser mot straffelovens § 192, første og tredje ledd, jfr. annet ledd, jfr. § 49, og fjerde ledd, jfr. § 61, § 233, første og annet ledd og § 148, første ledd, alt sammenholdt med § 62, til fengsel på livstid.

I tilfelle av løslatelse blir han å undergi sikringsforholdsregler i samsvar med straffelovens § 39 nr.1 a) – f) så lenge det finnes påkrevet, dog ikke ut over 10 – ti – år uten rettens samtykke.

Saksomkostninger ilegges ikke.”

Domfelte anket dommen til Høyesterett. Anken gjaldt saksbehandlingen, straffutmålingen og sikringsavgjørelsen. Ved Høyesteretts kjennelse 1. november 1958 ble anken forkastet, jf. Rt. 1958 side 1101.

1.2. Frem til domsavsigelsen

Fredrik Fasting Torgersen ble pågrepet natt til 7. desember 1957. Etterforskingen startet umiddelbart etter at drapet var oppdaget. Det ble foretatt åstedsundersøkelse, og samme dag startet politiet å avhøre vitner. I de nærmeste dagene og ukene ble det foretatt en rekke vitneavhør, det ble skrevet egenrapporter fra polititjenestemennene som hadde med saken å gjøre, det ble utarbeidet brannteknisk rapport og avgitt en rekke sakkyndige erklæringer m.v. Av straffesaksdokumentene dok. 18. fremgår det at det ble avhørt 62 vitner frem til 21. desember 1957. Etter dette tidspunkt er det også foretatt en rekke avhør og undersøkelser.

Etter begjæring fra påtalemyndigheten besluttet Oslo forhørsrett å avholde rettslig forundersøkelse. Den rettslige forundersøkelsen ble åpnet 18. februar 1958 og siste avhør ble foretatt 14. mars 1958.

Forundersøkelsen ble formelt avsluttet 8. mai 1958. Under forundersøkelsen avga domfelte forklaring, og det ble avhørt 36 vitner. Blant vitnene var personer i domfeltes nærmeste familie, personer som hadde observert domfelte drapskvelden eller som for øvrig hadde observasjoner av interesse for etterforskningen og tjenestemenn i politiet og brannvesenet. Domfelte og hans forsvarer var til stede under hele forundersøkelsen, med unntak av at domfelte var fraværende 14. mars 1958 på grunn av sykdom. Domfelte var heller ikke til stede under rettsmøtet 7. mai 1958 da professor Wærhaug ble oppnevnt som sakkyndig. Under rettsmøtet 8. mai 1958, da forundersøkelsen ble formelt avsluttet, var verken domfelte eller hans forsvarer til stede.

Under hovedforhandlingen i lagmannsretten 2. – 16. juni 1958 ble det avhørt 71 vitner og 19 sakkyndige. Det ble dokumentert og forevist en rekke dokumenter, fotografier og gjenstander.

1.3. Rettslig forundersøkelse

Som nevnt ovenfor ble det under etterforskningen mot domfelte avholdt rettslig forundersøkelse. Ettersom denne ordningen ikke lenger er å finne i vår prosesslovgivning, gis det en kort beskrivelse av denne. Straffeprosesslovkommisjonen uttalte i sin innstilling om rettergangsmåten i straffesaker 1969, på side 94 blant annet:

”Den nåværende straffeprosesslov sonderer mellom etterforskning og rettslig forundersøkelse. Etterforskningen kan være utenrettslig eller rettslig. Den utenrettslige etterforskning utføres av politiet, den rettslige av forhørsretten etter anmodning av påtalemyndigheten. Forskjellen mellom rettslig forundersøkelse og rettslig etterforskning ligger i at det ved forundersøkelsen i prinsippet er dommeren (forhørsretten) som har ledelsen av etterforskningen og bestemmer hva som skal foretas (strpl. § 275 annet ledd), mens dommeren ved rettslig etterforskning som hovedregel begrenser seg til å foreta de avhør og andre rettergangsskritt som påtalemyndigheten anmoder om (strpl. § 269). Rettslig forundersøkelse er obligatorisk i saker som reises for lagmannsretten, med mindre siktede frafaller det...”

Johs. Andenæs skriver i Norsk straffeprosess, Bind I (2000) på side 295-296:

”Etter strpl. 1887 kom det undertiden inn et ledd mellom etterforskingen og avgjørelsen av tiltalespørsmålet, nemlig rettslig forundersøkelse. Den rettslige forundersøkelsen hadde samme formål som etterforskingen, men forskjellen var at ledelsen av forundersøkelsen lå hos retten, ikke hos påtalemyndigheten. Rettslig forundersøkelse var obligatorisk ved saker som skulle for lagmannsrett, med mindre den ble frafalt av siktede.

.....

Utviklingen gikk imidlertid i retning av at rettslig forundersøkelse sjelden ble begjært utenfor de tilfelle hvor den var påbudt i loven, og den ble ofte innskrenket til et minimum og nærmest holdt for å tilfredsstille lovens krav. Ved strpl. 1981 ble hele instituttet sløyfet...”

1.4. Gjenopptakelse

1.4.1. 1958 - 2001

I forbindelse med anken til Høyesterett fremmet Torgersen en begjæring om gjenopptakelse av saken, som ble oversendt Eidsivating lagmannsrett i november 1958. I juli 1959 ba Torgersen om at begjæringen ikke skulle behandles videre av lagmannsretten før etter nærmere beskjed. Slik beskjed ble ikke gitt. Lagmannsretten tok etter dette ikke realitetsstandpunkt til begjæringen.

Under henvisning til straffeprosessloven av 1887 § 414 nr. 1 og nr. 2 begjærte Torgersen på ny gjenopptakelse av saken 22. mars 1973. Eidsivating lagmannsrett besluttet 27. juni 1975 å forkaste begjæringen. Beslutningen ble påkjært til Høyesteretts kjæremålsutvalg, som forkastet kjæremålet ved kjennelse 31. mai 1976.

Torgersen begjærte gjenopptakelse av straffesaken på ny 17. september 1997. Borgarting lagmannsrett besluttet 18. august 2000 at begjæringen ikke skulle tas til følge. Kjennelsen ble påkjært til Høyesteretts kjæremålsutvalg, som 28. november 2001 forkastet kjæremålet.

1.4.2. 2004 - 2006

Torgersen, ved advokat Erling Moss og professor dr. juris Ståle Eskeland, fremmet 25. februar 2004 begjæring til Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker om gjenopptakelse av Eidsivating lagmannsretts dom 16. juni 1958. Saken ble krevd gjenopptatt i medhold av straffeprosessloven § 391 nr. 1 og nr. 3 og § 392 annet ledd. En samlet begrunnelse for begjæringen ble mottatt 5. april 2005.

I tiden mellom avlevering av den første begjæringen og den samlede fremstillingen mottok kommisjonen en rekke dokumentutdrag og rapporter fra advokat Moss og professor Eskeland. Det ble blant annet avgitt rapporter om det såkalte "tannbittbeviset", "avføringsbeviset" og "barnålbeviset". Det ble også avgitt egne rapporter om øvrige bevis i saken, blant annet i forhold til vitneforklaringer, drapstidspunktet og spor som er sikret på åstedet og på Torgersen.

Den samlede fremstillingen og tilsendt materiale ble oversendt påtalemyndigheten til uttalelse 11. april 2005. Påtalemyndigheten ved Oslo statsadvokatembeter avga uttalelse til begjæringen 2. desember 2005. Advokat Moss avga uttalelse 8. desember 2005 og 4. januar 2006. Professor Eskeland ga i brev til kommisjonen 16. januar 2006 sine merknader til påtalemyndighetens uttalelse. Påtalemyndigheten ga i brev til kommisjonen 6. februar 2006 kommentarer til professor Eskelands merknader.

Det ble avholdt muntlig høring om deler av de tre tekniske bevisene "barnålbeviset", "tannbittbeviset" og "avføringsbeviset" i tiden 27. – 30. mars 2006. Under høringen ga professor Rune Halvorsen Økland og professor Kåre Venn forklaring i forbindelse med barnålbeviset. Professor David Senn (USA), professor David Whittaker (UK), seniorforsker Per Flood og professor Tore Solheim ga forklaring i forbindelse med tannbittbeviset. Professor Per Brandtzæg ga forklaring i forbindelse med avføringsbeviset. Høringen ble i sin helhet tatt opp med lyd og bilde.

Professor Eskeland sendte inn sitt sluttinnlegg etter høringen 2. mai 2006.

Ved kommisjonens avgjørelse 8. desember 2006 ble begjæringen ikke tatt til følge.

1.4.3. 2007 - 2010

Torgersen anmeldte den 2. januar 2007 samtlige kommisjonsmedlemmer som hadde behandlet saken, utreder Magne Svor, førstestatsadvokatene Lasse Qvigstad og Jørn Maurud, samt statsadvokat Anne Margrete Katteland til Spesialenheten for politisaker. Det ble fra Torgersen anført at det i kommisjonens avgjørelse og påtalemyndighetens uttalelse var avgitt bevisst feilaktige uttalelser, og at det var fusket med bevis. I denne forbindelse utarbeidet kommisjonen et notat den 23. mai 2007, som omhandlet de punkter anmeldelsen gjaldt. Spesialenheten henla saken den 11. juni 2007 som intet straffbart forhold. Avgjørelsen ble påklaget til Riksadvokaten, som ved avgjørelse 15. oktober 2007 ikke tok klagen til følge.

Torgersen fremmet 17. juli 2007 ny begjæring til Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker om gjenåpning av Eidsivating lagmannsretts dom 16. juni 1958. Saken ble krevd gjenåpnet i medhold av straffeprosessloven § 391 nr. 1 og nr. 3 og § 392 annet ledd.

Ved brev fra Ståle Eskeland 22. august 2007 ble det fremsatt krav om settekommisjon ved ny behandling av begjæring om gjenåpning. Kommisjonen fattet vedtak 12. oktober 2007 om at kommisjonsmedlemmene var habile til å behandle begjæringen. Torgersen reiste 4. desember 2007 sivil sak ved Oslo tingrett om at medlemmene var inhabile. Oslo tingrett avviste saken ved kjennelse 20. juni 2008. Borgarting lagmannsrett forkastet 25. september 2008 anken, og Høyesterett forkastet videre anke ved kjennelse 19. november 2008.

Kommisjonen mottok sluttinnlegg til begjæringen fra advokat Moss 13. mai 2009. Begjæringen er forelagt påtalemyndigheten for

uttalelse, og Oslo statsadvokatembeter avga uttalelse 17. desember 2009. Det har også etter dette vært omfattende korrespondanse fra partene.

2. Kommisjonens behandling

Begjæringer om gjenåpning av straffesaker skal etter straffeprosessloven § 394 første ledd settes frem for Gjenopptakelseskommisjonen.

Det følger av straffeprosessloven § 389 første ledd at en sak som er avgjort ved rettskraftig dom kan gjenåpnes etter begjæring av en part når vilkårene i §§ 390 – 393 foreligger.

Gjenopptakelseskommisjonen skal etter loven ikke være noen ordinær rettsmiddelinstans, og kommisjonen kan ikke overprøve domstolens avgjørelse.

Torgersen har påberopt seg straffeprosessloven § 391 nr. 1, § 391 nr. 3 og § 392 annet ledd som grunnlag for gjenåpning.

Straffeprosessloven § 391 nr. 1

Etter straffeprosessloven § 391 nr. 1 skal krav om gjenåpning til gunst for domfelte tas til følge når noen som har handlet i saken på det offentliges vegne "har gjort seg skyldig i straffbart forhold med hensyn til saken, eller et vitne har gitt falsk forklaring, eller et dokument som er brukt under saken er falsk eller forfalsket, og det ikke kan utelukkes at dette har innvirket på dommen til skade for siktede". Bestemmelsen er forstått slik at det må foreligge en rimelig sannsynlighetsovervekt for at det ble avgitt en bevisst uriktig forklaring, jf. bl.a. Rt. 2004 side 449, jf. Rt. 2000 side 1285.

Straffeprosessloven § 391 nr. 3

Etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 skal krav om gjenåpning til gunst for domfelte tas til følge "når det opplyses en ny omstendighet eller skaffes frem et nytt bevis som synes egnet til å føre til frifinnelse eller avvisning eller til anvendelse av en mildere

strafferegulering eller en vesentlig mildere rettsfølge". En rimelig mulighet har vært ansett tilstrekkelig.

Omstendigheter og bevis er nye når de ikke har vært fremme for den dømmende rett, og dermed ikke har kunnet påvirke dommens innhold. Vurderingstemaet vil være betydningen av de nye omstendigheter eller bevis dersom de hadde foreligget for retten da saken ble pådømt, sett i sammenheng med de øvrige bevis og omstendigheter som forelå for den dømmende rett.

Etter Høyesteretts praksis er ikke bevis eller omstendigheter nye dersom de tidligere har vært påberopt som grunnlag for bevisanke eller begjæring om fornyet behandling av dommen, jf. Rt. 1991 side 1046 sammenholdt med Rt. 1980 side 898.

Straffeprosessloven § 392 annet ledd

Straffeprosessloven § 392 annet ledd åpner adgang for gjenopptakelse "når særlige forhold gjør det tvilsomt om dommen er riktig, og tungtveiende hensyn tilsier at spørsmålet om siktedes skyld blir prøvd på ny". Begge vilkårene må være oppfylt. Spørsmålet vil være om saken alt i alt stiller seg slik at det bør foretas en ny prøvelse for at man skal føle seg overbevist om at ingen urett er skjedd.

Bestemmelsen ble endret i 1993 ved at ordet "meget" ble sløffet foran "tvilsomt". Endringen gjelder imidlertid kun for avgjørelser som ble rettskraftige etter 1. januar 1980, jf. Ot.prp. nr. 137 (1992-93). Ved avgjørelsen av domfeltes begjæring om gjenopptakelse av dommen fra 1958 må det altså vurderes om det foreligger særlige forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig.

Etter bestemmelsens ordlyd gjelder det ingen begrensninger med hensyn til hvilke "særlige forhold" som kan være av betydning ved bedømmelsen av om det er meget tvilsomt om dommen er riktig. Også nye vurderinger av holdbarheten av de bevis som ble ført for den dømmende rett, kan komme i betraktning.

Både før og etter lovendringen i 1993 har bestemmelsen i § 392 annet ledd vært ment som en ytterste sikkerhetsventil i de tilfeller

der dommens riktighet fremstår som (meget) tvilsom, og "saken alt i alt stiller seg slik at det etter rettens oppfatning bør skje en ny prøvelse av saken for at man skal føle seg overbevist om at ingen urett er skjedd", jf. straffeprosesslovkommisjonens innstilling side 344 og Ot. prp. nr. 78 (1992-93) side 63 og Rt. 2001 side 612.

Som nevnt innledningsvis har domfelte tidligere begjært gjenåpning for Gjenopptakelseskommisjonen. Begjæringen ble avslått ved kommisjonens avgjørelse 8. desember 2006 (sak 2004 0071).

Torgersens nye begjæring fremstår for kommisjonen i hovedsak som en klage over kommisjonens avgjørelse av 8. desember 2006. Torgersen er uenig i flere av kommisjonens vurderinger, og det hevdes at kommisjonen på flere områder har tatt feil. For de fleste anførselene fremsettes det imidlertid ingen nye opplysninger som stiller saken i et nytt lys. Kommisjonen finner at det i hovedsak er tilstrekkelig å vise til kommisjonens vurderinger i avgjørelsen av 2006. I den utstrekning det nå er påberopt nye omstendigheter som grunnlag for gjenåpning, er disse blitt vurdert i sammenheng med det som tidligere er påberopt.

3. Grunnlag for ny begjæring om gjenåpning

Både i domfeltes begjæring og i den senere korrespondanse er det fremsatt en rekke anførsler, påstander og anmodninger om undersøkelser. Kommisjonen har foretatt en vurdering av det samlede materialet, men har ikke funnet grunn til, eller behov for, å gjengi eller kommentere samtlige detaljer. Kommisjonen har foretatt de undersøkelser den har funnet nødvendig for å kunne avgjøre begjæringen. Forhold som kommisjonen mener er av betydning for avgjørelsen, er kommentert.

3.1. Inhabilitet

3.1.1 Domfeltes anførsler

Domfelte anfører at ny behandling i kommisjonen skal behandles med nye medlemmer. I brev 11. mai 2009 fra advokat Moss opprettholdes inhabilitetsinnsigelsen, både i forhold til

kommisjonens avgjørelse 8. desember 2006 og avgjørelsen om kommisjonens habilitet 12. oktober 2007 (sak 2007 0099), herunder inhabilitet for de tidligere medlemmene Erling O. Lyngtveit og Inger Thoen Nordhus. Det er i brev fra advokat Moss 5. mai videre anført at Høyesteretts dom 22. desember 2009 viser at Lyngtveit aldri skulle vært med på kommisjonsbehandlingen, eller saksforberedelsen, og at kommisjonens leder er inhabil ved den nye behandlingen.

Ståle Eskeland har i brev til kommisjonen 7. mai 2010 anført at samme høyesterettsdom innebærer at også medlemmene Ingrid Bergslid Salvesen og Birger Arthur Stedal er inhabile.

3.1.2 Påtalemyndighetens bemerkninger

Kommisjonen la i sin avgjørelse av 12. oktober 2007 til grunn at den var kompetent til å avgjøre inhabilitetsspørsmålet og at de aktuelle kommisjonsmedlemmer ikke var inhabile. Avgjørelsen ble brakt inn for retten men avvist av Oslo tingrett. Torgersens anke til lagmannsretten og Høyesterett ble forkastet.

Torgersens begjæring vil bli behandlet av nye medlemmer idet de medlemmene som behandlet saken i 2006 har sittet ut sine perioder. Spørsmålet om habilitet er ikke lenger relevant.

3.1.3 Kommisjonens vurderinger

Inhabilitetsinnsigelsen ble i sin tid fremsatt i forhold til at ny begjæring måtte behandles med nye medlemmer og at kommisjonsmedlemmene ikke selv var kompetente til å avgjøre spørsmålet om habilitet.

Straffeprosessloven § 396 omhandler kommisjonens habilitet. Hovedregelen er at kommisjonens medlemmer og andre som handler på vegne av den, ikke kan delta i behandlingen av en sak når vedkommende ville ha vært inhabil etter reglene i domstolloven § 106-108, jf. første ledd. Dersom noen tidligere har handlet i saken for eller på vegne av kommisjonen, er vedkommende bare inhabil dersom vilkårene i domstolloven § 108

er oppfylt, jf. annet ledd. De øvrige reglene i domstoloven kapittel 6 om ugildhet gjelder tilsvarende så langt de passer, jf. tredje ledd.

Den bestemmelsen som er sentral for kommisjonens drøftelse etter straffeprosessloven § 396 første ledd er domstoloven § 108 som lyder:

”Dommer eller lagrettemedlem kan heller ikke nogen være, når andre særegne omstendigheter foreligger, som er skikket til å svekke tilliten til hans uhildethet. Navnlig gjelder dette, når en part av den grunn krever, at han skal vike sete”.

Om habilitet for kommisjonens medlemmer og andre som har handlet på vegne av den etter straffeprosessloven § 396 andre ledd, heter det i Ot.prp. nr. 70 (2000-2001) på side 74 blant annet:

”Annet ledd bestemmer at inhabilitet som følge av at kommisjonsmedlemmet, utrederen mv. tidligere har handlet i saken, bare inntreder dersom vilkårene i domstoloven § 108 er til stede. Bakgrunnen for bestemmelsen er adgangen til å fremsette ny begjæring for kommisjonen om den første ikke fører frem. Det ville kunne lamme kommisjonens arbeid dersom slike gjentatte begjæringer skulle medføre inhabilitet”.

Anførselen om inhabilitet er dels begrunnet i at kommisjonen tidligere har behandlet domfeltes begjæring. Det følger av nevnte proposisjon at dette i seg selv ikke er nok til inhabilitet. Vilkårene i domstoloven § 108 må være til stede.

Kommisjonens leder, Helen Sæter, deltok ved avgjørelsen av domfeltes forrige begjæring om gjenåpning. Domfelte har også anført at medlemmene Ingrid Bergslid Salvesen og Birger Arthur Stedal er inhabile. Dette begrunnes med at de tiltrådte Gjenopptakelseskommisjonens brev til Justisministeren av 24. juni 2008.

Kommisjonen behandlet spørsmålet om kommisjonens habilitet i avgjørelse 12. oktober 2007. Avgjørelsen ble brakt inn for retten men avvist av Oslo tingrett. Torgersens anke til lagmannsretten og Høyesterett ble forkastet. Kommisjonen finner grunn til sitere fra nevnte avgjørelse. På s. 10 flg. uttaler kommisjonen:

”3. Er kommisjonsmedlemmene inhabile?

Spørsmålet etter domstolloven § 108 er om det foreligger særegne omstendigheter skikket til å svekke tilliten til vedkommendes uildethet.

a) *Påstått konfliktnivå mellom kommisjonen, Torgersen og advokat Moss*

Advokat Moss viser innledningsvis i sitt brev 17. juli 2007 til sin anmeldelse av kommisjonen og til notat av 23. mai 2007 som kommisjonens leder overrakte Spesialenheten for politisaker i forbindelse med avhør av henne. Advokat Moss hevder at dette notatet gir ham medhold på alle de punkter som omfattes av hans anmeldelse. Kommisjonen finner grunn til bemerke:

Kommisjonen har i sin avgjørelse 8. desember 2006 vist til avisartikler 12. juni 1958 som omtaler et nytt vitne, og har lagt til grunn at dette dreier seg om vitnet Gerd Kristiansen.

Kommisjonen tok feil på dette punktet. Det fremgår imidlertid på side 79 i avgjørelsen at kommisjonen baserer sin avgjørelse på de vurderingene som ble gjort av lagmannsretten og Høyesteretts kjæremålsutvalg og at den ut fra dette ikke kan se at det er noe som taler for at dokumentene ble holdt unna forsvareren mens hovedforhandlingen pågikk. Det fremgår videre av avgjørelsen at henvisningen til avisartiklene kommer i tillegg til dette, og dessuten at kommisjonen slutter seg til vurderingen om at det må anses som utelukket at en eventuell bevisførsel om dette under hovedforhandlingen kunne hatt betydning for skyldspørsmålet. Advokat Moss anfører at kommisjonen ”underslår” opplysningene om at politiforklaringen til Helga Paulsen ikke ble gjort kjent for forsvareren under hovedforhandlingen, ettersom dette forholdet ikke er nevnt i kommisjonens avgjørelse. Kommisjonen vil til dette bemerke at den på side 46-47 i avgjørelsen har gjort rede for at saken er svært rik på detaljer, og at det fra partenes sider er fremsatt en rekke anførsler og påstander. Kommisjonen opplyser at den har foretatt en vurdering av det samlede materialet, men at den ikke har funnet grunn til å gjengi eller kommentere samtlige detaljer. På side 39 viser kommisjonen blant annet til brevet fra advokat Moss 8. desember 2005, hvor han omtaler Paulsens forklaring, og kommisjonen sier uttrykkelig at blant annet dette brevet er en del av den dokumentmassen som ligger til grunn for kommisjonens behandling. Det fremgår av notatet 23. mai 2007 at bakgrunnen for at forholdet omkring Helga Paulsens forklaring ikke ble drøftet særskilt, var at det ikke ble ansett som sentralt i denne

gjenopptakelsesomgangen. I den anledning bemerkes at heller ikke professor Eskeland omtalte dette i sin samlede fremstilling "Bevisene i Torgersensaken".

Advokat Moss anfører i anmeldelsen at det er "ren svindel" når kommisjonen i sin avgjørelse side 395 skriver at det ble påvist blod på de gule hanskene. Det fremgår av avgjørelsen at påtalemyndigheten uttalte at det på de gule hanskene fremkom reaksjoner som skyldes spor av blod, og kommisjonen sier uttrykkelig i sin oppsummering at det på domfelte og hans klær ble "påvist blod eller at det fremkom reaksjoner forenlig med at det var blod". Kommisjonen ser at formuleringen på side 395, som advokat Moss henviser til, kan oppfattes som at det ble påvist blod på de gule hanskene. Kommisjonen kan imidlertid vanskelig se at den som leser dette i sammenheng kan misforstå kommisjonens konklusjon.

Advokat Moss viser til at kommisjonen i sin avgjørelse skriver at det ble funnet avføring på innsiden av avdødes lår og uttaler at det er "ganske umulig å tenke seg at ikke denne grove feilen fra kommisjonens side er bevisst, rett og slett fordi at spørsmålet om bevis for at avføringen kom fra avdøde var et sentralt tema under kommisjonshøringen". Kommisjonen har i sin avgjørelse vist til professor Brandtzægs forklaring under den muntlige høringen om at utsiden av høyre lår var tilsølt med avføring. Kommisjonen har videre sitert fra obduksjonsrapporten hvor det fremgår at avføringen var på utsiden av høyre lår. Når det i setningen på side 213 i rapporten heter at det ble funnet avføring på innsiden av avdødes lår, fremstår dette som en åpenbar skrivefeil, og kommisjonen finner ikke grunn til å kommentere dette nærmere.

Advokat Moss har i sitt brev 17. juli 2007 anført at det etter disse "innrømmelsene", foreligger et slikt konfliktnivå som gir grunnlag for inhabilitet. Kommisjonen vil til dette bemerke at Spesialenheten henla anmeldelsen 11. juni 2007 med den begrunnelse at intet straffbart forhold anses bevist. Det fremgår av avgjørelsen at de forhold som er tatt opp i anmeldelsen fra advokat Moss må "ligge langt utenfor det som kan vurderes som straffbart i forhold til straffeloven § 120 og/eller § 325, nr. 1"

Henleggelsen er påklaget til riksadvokaten.

På bakgrunn av Janne Kristiansens notat av 23. mai 2007 og Spesialenhetens avgjørelse, finner ikke kommisjonen at anmeldelsen tilsier at det foreligger inhabilitet etter domstoloven § 108. Kommisjonen tar advokat Moss sin anmeldelse og Spesialenhetens avgjørelse til etterretning. Kommisjonen kan ikke se at dette forholdet tilsier noe konfliktnivå mellom kommisjonen, advokat Moss og

Torgersen som kan begrunne inhabilitet for kommisjonens medlemmer. At advokat Moss ensidig hevder at hans egen anmeldelse og resultatet av etterforskningen har ført til et konfliktnivå som tilsier inhabilitet, kan ikke tillegges avgjørende vekt.

b) *Offentlig kritikk*

Advokat Moss anfører i sitt brev 17. juli 2007 at den offentlige kritikk som har vært reist fra de vitenskapelige sakkyndige i media om samme avgjørelse, også bør føre til inhabilitet.

Etter kommisjonens oppfatning har det fremkommet lite offentlig kritikk mot den avgjørelsen som ble truffet i kommisjonen 8. desember 2006. De personene som har kritisert avgjørelsen i media er i hovedsak personer som er nevnt i professor Eskelands samlede fremstilling 5. april 2005 side 6-7. Professor Eskeland uttaler at det ikke ville ha vært mulig å lage utredningen uten "*en meget omfattende og usevvis innsats fra disse personene*". Det at det i ettertid fremkommer offentlig kritikk fra de som har bistått ved utarbeidelsen av Torgersens begjæring om gjenopptakelse er ikke uventet. Kommisjonen kan ikke se at den kritikk som har vært reist fra enkelte sakkyndige og andre skal føre at kommisjonens medlemmer er inhabile til å behandle en ny begjæring fra domfelte, jf. også den som er nevnt nedenfor.

c) *Kommisjonens vurdering av de tekniske bevisene*

Professor Eskeland anfører i sitt brev 22. august 2007 at kommisjonen tar avgjørende feil når det gjelder betydningen av at de tekniske bevisene er verdiløse, og at han, advokat Moss og "*en rekke andre velinformerte personer*" ikke har tillit til at Gjenopptakelseskommisjonen har den nødvendige uhildethet.

Kommisjonen vil til dette bemerke at det at en part, sakkyndige eller for den saks skyld vitner er uenige i den vurdering som er foretatt av domstolen eller kommisjonen, ikke er tilstrekkelig til å konstatere inhabilitet etter domstolloven § 108. Kommisjonen finner ikke grunn til å gå nærmere inn på dette".

Kommisjonen slutter seg til den tidligere vurderingen, og kan ikke se at det i ettertid har tilkommet opplysninger som tilsier en annen vurdering. Høyesteretts dom av 22. desember 2009 finner ikke kommisjonen har særlig relevans. Den gjaldt spørsmålet om en tidligere påtalejurist kunne opptre som dommerfullmektig i sak hvor han hadde arbeidet ved politidistriktet da saken var under

etterforskning. Problemstillingen var således en helt annen enn den man står ovenfor her. Kommisjonen kan ikke se at det foreligger særegne omstendigheter som er egnet til å svekke tilliten til dens uhildethet, og Helen Sæter anses følgelig ikke inhabil.

Kommisjonen har likevel besluttet at Helen Sæter ikke deltar ved denne avgjørelsen. Inhabilitetsinnsigelsen overfor leder har ikke lenger relevans.

Kommisjonen finner heller ikke at det foreligger inhabilitet for medlemmene Salvesen og Stedal. Brevet til Justisministeren 24. juni 2008 var et svar på brev til ministeren tiltrådt av 270 forskere av 9. juni 2008. Kommisjonens svarbrev inneholder ingen vurdering av Torgersensaken og spørsmålet om den bør gjenåpnes eller ikke, og det er ikke foretatt noen realitetsvurdering i forhold til gjenåpningsspørsmålet i kommisjonens brev. Kommisjonen kan ikke se at dette brevet representerer en særegen omstendighet egnet til å svekke tilliten til kommisjonens uhildethet.

Inhabilitetsinnsigelsen mot Erling O. Lyngtveit er begrunnet i at Lyngtveit som riksadvokatfullmektig deltok i behandlingen av Torgersensaken to ganger på 1980-tallet, og at han dermed er inhabil etter domstolloven § 106.

Kommisjonen skal innledningsvis bemerke at Lyngtveits åremål som varamedlem i kommisjonen er utløpt, slik at han ikke deltar ved behandlingen av domfeltes nye begjæring om gjenåpning. Kommisjonen skal vurdere om det er grunnlag for om dommen av 16. juni 1958 skal gjenåpnes, og da Lyngtveit ikke deltar i denne vurderingen, har inhabilitetsinnsigelsen mot Lyngtveit ikke lenger relevans.

Det er imidlertid påstått at kommisjonens avgjørelse av 8. desember 2006 er beheftet med feil fordi Lyngtveit deltok i saksforberedelsen. Dette synes å være anført som en saksbehandlingsfeil. Kommisjonen vil derfor knytte noen bemerkninger til denne anførselen.

Det følger av sakens dokumenter at Lyngtveit ved to anledninger har hatt befatning med Torgersensaken. Første gang, den 23. februar 1981, gjelder en oversendelse til Eidsivating statsadvokatembeter av Justisdepartementets vedtak av 17. februar 1981 om at sikringen av Torgersen skal opprettholdes. Andre gang, den 28. januar 1983, gjelder oversendelse til Justisdepartementet av påtegning fra Eidsivating statsadvokatembeter av samme dato om at sikringen mot Torgersen ikke søkes forlenget.

Etter domstolloven § 106 nr. 6 kan ikke et kommisjonsmedlem delta i behandlingen av en sak dersom det tidligere har handlet i saken for påtalemyndigheten, jf. strpl. § 396. Det er imidlertid ikke slik at enhver deltakelse i et saksforhold innebærer inhabilitet, jf. *Anders Bøhn, Domstolloven (2000) s. 278*. Deltakelsen må ha en slik tilknytning til selve behandlingen at det er naturlig å si at vedkommende har handlet ”i saken”. Uttrykket ”handlet i saken for påtalemyndigheten” omfatter ikke enhver formell befatning med saken, men bare det som kan være av betydning for realiteten.

Lyngtveits befatning med Torgersensaken var over 20 år etter domfellelsen, og omhandlet sikringsspørsmålet. Lyngtveit foretok heller ingen realitetsvurdering av verken sikringsspørsmålet eller skyldspørsmålet i saken. Lyngtveit handlet kun som et mellomledd i korrespondansen mellom Justisdepartementet og Eidsivating statsadvokatembeter, og hans rolle bar mer preg av å være en ”postkassefunksjon”. Kommisjonen mener at dette ikke kan anses å falle inn under begrepet ”handlet i saken for påtalemyndigheten”, og Lyngtveit var ikke inhabil til å delta i behandlingen av Torgersens begjæring. Dette var følgelig ingen saksbehandlingsfeil ved kommisjonens avgjørelse av 8. desember 2006.

Kommisjonens nåværende medlemmer er habile til å avgjøre Torgersens nye begjæring om gjenåpning.

3.2. Anmeldelsen til spesialenheten

3.2.1. Domfeltes anførsler

Domfelte har i begjæringen av 17. juli 2007 anført at hovedgrunnen til ny begjæring om gjenåpning er det som

fremkommer i kommisjonens notat av 23. mai 2007 til Spesialenheten for politisaker. Domfelte anfører at notatet gir ham medhold på alle de punkter som ble anmeldt til spesialenheten, og at de påviste feil og unøyaktigheter i kommisjonens avgjørelse av 8. desember 2006 er av en slik art at avgjørelsen må omgjøres og saken gjenåpnes. I anmeldelsen ble det hevdet at det i kommisjonens avgjørelse og i statsadvokatens uttalelse var avgitt bevisst feilaktige uttalelser og at det var fusket med bevis.

3.2.2. Påtalemyndighetens bemerkninger

Påtalemyndigheten bemerker at det ikke er riktig at det foreligger bevisst feilaktige uttalelser eller bevisfusking, verken fra kommisjonen eller påtalemyndighetens side. Det er videre langt fra riktig at dette er forhold som er av en slik art at de har vært avgjørende for påtalemyndighetens uttalelse eller kommisjonens avgjørelse.

Spesialenheten henla saken 11. juni 2007 fordi intet straffbart forhold anses bevist. De forhold som ble tatt opp i anmeldelsen ble ansett å ligge innefor det som må påregnes av slik unøyaktighet i en sak av denne størrelsesorden og karakter, og må sies å ligge langt utenfor det som kan vurderes som straffbart. Vedtaket ble påklaget til Riksadvokaten som ikke tok klagen til følge.

3.2.3. Kommisjonens vurderinger

I lys av anmeldelsen til spesialenheten utarbeidet Gjenopptakelseskommisjonen v/ daværende leder Janne Kristiansen et notat 23. mai 2007 som omhandlet de anmeldte forhold. Notatet inntas i sin helhet:

“Anmeldelser fra advokat Moss

Omtalen av et nytt vitne i avisene 12. juni 1958 (Grønn fane)

Anførsler fra Moss:

Brev fra advokat Moss 2. januar og 27. februar 2007.

Moss viser til at kommisjonen har lagt til grunn at det er Gerd Kristiansen som er det nye vitnet som omtales i avisene 12. juni 1958. Dette skal da underbygge at domfeltes forsvarer må ha vært kjent med Gerd Kristiansens forklaring i løpet av hovedforhandlingen. Moss påpeker imidlertid at det vitnet som det siktes til i avisene er Torgersens tidligere venninne, Eva Karin Larsen.

Han viser til avgjørelsen side 79, og hevder at vi gjentar det samme bevisfuske som statsadvokaten har gjort seg skyldig i. Heller ikke lagmannsretten eller Høyesteretts kjæremålsutvalg har tatt hensyn til den korrekte dokumentasjonen tidligere, noe som gjør saken enda verre, hevder han.

Han mener at hensikten er å berolige offentligheten med at rettergangen mot Torgersen skjedde i samsvar med alminnelige vitneregler. Grunnen til denne forfalskningen er at både statsadvokaten og kommisjonen vet at vitner som skulle ha blitt ført for den dømmende rett, men som av en eller annen grunn ikke har blitt det, er gjenopptakelsesgrunn dersom vitnet er viktig. Svindelen er bevisst både fra statsadvokatens og kommisjonens side.

Avgjørelsen:

På side 79 i avgjørelsen skriver vi:

"Kommisjonen er enig i de vurderinger som er gjort av lagmannsretten og Høyesteretts kjæremålsutvalg, og kan ikke se at det er noe som taler for at dokumentene ble holdt unna forsvareren mens hovedforhandlingen pågikk. Kommisjonen viser også til artikkelen i Aftenpostens aftennummer 12. juni 1958, hvor det forutsetningsvis fremgår at forsvareren må ha vært kjent med vitnet Gerd Kristiansen, idet statsadvokaten og forsvareren var "blitt enige om å avvente resultatet av dette forhør før man tar standpunkt til om hun skal avhøres som vidne i retten." Det er ikke noe som tilsier at Dorenfeldt ikke ga forsvareren kopi av denne forklaringen, og det fremgår avslutningsvis i forklaringen til Gerd Kristiansen at, "Hun er foreholdt fru Klausens forklaring og forklarte at den ikke forandret hennes forklaring." Etter kommisjonens vurdering er det ikke holdepunkter for å legge til grunn at forsvareren ikke ble gjort kjent med forklaringene til Noreng og Klausen.

Kommisjonen slutter seg også til vurderingen om at det må anses som utelukket at en eventuell bevisførsel om dette forholdet under hovedforhandlingen kunne hatt betydning for skyldspørsmålet."

Vurdering:

Moss har helt rett. Det er åpenbart at Aftenpostens og Handels- og sjøfartstidendes omtale av dette nye vitnet gjelder Eva Karin Larsen og ikke Gerd Kristiansen. Begge to ble imidlertid avhørt den 12. juni 1958, og både lagmannsretten, kjæremålsutvalget, påtalemyndigheten og kommisjonen har feilaktig lagt til grunn at omtalen i avisen gjelder Gerd Kristiansen.

Den 12. juni ble også Rut Klausen og Ragna Noreng avhørt. Det var de som jobbet sammen med Gerd Kristiansen på Skotøimagasinet, og som hadde "tipset" politiet om Gerd Kristiansen. Lagmannsretten uttalte i 2000:

"Lagmannsretten kan ikke se at det er holdepunkter for å anta at forsvarer ikke ble gjort kjent med disse avhør før hovedforhandlingen var avsluttet. At det ikke ble bevisførsel i retten om Gerd Evelyn Kristiansen, kan ha sammenheng med at Torgersen allerede hadde utpekt Gerd Berg som den aktuelle Gerd. Det kan også ha sammenheng med at Gerd Evelyn Kristiansen etter det opplyste var kjent av Torgersen fra oppveksten, noe som ikke stemte i forhold til Torgersens opplysninger overfor politiet m h t den aktuelle Gerd, slik at partene allerede av den grunn så bort fra at Gerd Evelyn Kristiansen hadde vært sammen med Torgersen 6-7 desember 1957. Lagmannsretten kan uansett ikke se at innholdet av politiforklaringene vedrørende Gerd Evelyn Kristiansen er av en slik karakter at det ville hatt noen betydning for skyldspørsmålet om det hadde blitt bevisførsel om forholdet under hovedforhandlingen. Heller ikke er vilkårene ellers for gjenopptakelse tilstede."

Det er denne vurderingen kjæremålsutvalget og kommisjonen slutter seg til, og som er kommisjonens hovedargument, jf. første setning i sitatet fra side 79 i avgjørelsen som er gjengitt ovenfor.

Kommisjonens henvisning til artiklene i Aftenposten og Handels- og sjøfartstidende er kun et (unødvendig) supplement, og har ingen selvstendig betydning for kommisjonens avgjørelse. Artiklene viser imidlertid at forsvareren må ha kjent til avhøret av Eva Karin Larsen (avisomtalen), og ut fra dette skulle man tro at forsvareren også var gjort kjent med avhørene av Kristiansen/Noreng/Klausen, som også fant sted 12. juni 1958. Grunnen til at avhøret av Gerd Kristiansen (og Noreng/Klausen) ikke ble noe tema, kan være – som anført av lagmannsretten – at både politiet og forsvareren så bort fra at hun kunne være den aktuelle Gerd.

Det er også grunn til å merke seg vårt siste avsnitt i sitatet ovenfor, om at en bevisførsel omkring dette under hovedforhandlingen ikke ville

hatt noen betydning for skyldspørsmålet. Det er på det rene at Torgersen og Gerd Kristiansen kjente hverandre fra Lille Tøyen, og det ville være bemerkelsesverdig om ingen av dem i løpet av kvelden/natten de var sammen, skulle ha berørt dette. Torgersen forklarte ikke noe om at han hadde noen kjennskap til hvem denne Gerd kunne være. (Se vår avgjørelse side 467 flg.). Gerd Kristiansen forklarte i avhør 12. juni at hun kjente Torgersen fra Lille Tøyen og at hun hadde sett ham på Kafé Hjerterum en fredags kveld i november/desember 1957 (antageligvis drapskvelden).

Det er videre verdt å merke seg at Gerd Kristiansen, både i juni 1957 og i senere avhør har benektet at hun var sammen med Torgersen. Torgersen har selv tidligere uttalt at han mener at Gerd Kristiansen ikke kan være den rette Gerd, jf. kjæremålet over lagmannsrettens kjennelse i 2000, vår avgjørelse side 468.

Konklusjon:

- Moss har rett i at avisartiklene i Aftenposten og Handels- og sjøfartstidene 12. juni 1958 ikke gjelder Gerd Kristiansen. Avisartiklene er imidlertid på ingen måte avgjørende for kommisjonens vurdering om at forsvareren, under hovedforhandlingen, må ha blitt gjort kjent med forklaringen til Gerd Kristiansen.
- Vår vurdering er at selv om Gerd Kristiansen (og Noreng/Klausen) hadde blitt ført som vitner under hovedforhandlingen, ville deres forklaringer (jf. avhørene) ikke hatt betydning for skyldspørsmålet.
- Det følger av dette; - selv om det legges til grunn at Dorenfeldt forsettlig holdt tilbake disse forklaringene, har det ikke hatt innvirkning på dommen til skade for siktede, jfr straffeprosessloven § 391. nr. 1.
- Vi kan sikkert kritiseres for at vi tok feil vedrørende disse avisartiklene, men det er nokså grovt å hevde at dette er en straffbar handling fra kommisjonens (og påtalemyndighetens) side.

Helga Paulsens politiforklaring (Rød fane)

Anførsler fra Moss:

Brev fra advokat Moss 2. januar.

Moss hevder at vi underslår Helga Paulsens politiforklaring 7. desember 1957, og viser til vår omtale av Asbjørn Gulseth på side 504 i avgjørelsen. Moss mener at vi ikke har oversett dette, idet Paulsens

vitneforklaring er behandlet i kjæremålsutvalgets kjennelse i 2001.

Moss skriver:

"Det ubehagelige med hennes forklaring er først og fremst at det her er bevist at den var holdt unna forsvareren i 1957-1958, så her er altså faktum på det rene. Jeg minner om at jeg hadde korrespondanse med Riksadvokatembetet om dette etter at forklaringen kom på bordet i mai 1999, uten at Riksadvokaten den gang ville blande seg inn i statsadvokatens saksbehandling. Jeg er følgelig ganske forbløffet over kommisjonens unnlattelse av å drøfte betydningen av dette bevisunderslaget, og situasjonen er den at denne vitneforklaringen fra Helga Paulsen ikke er nevnt i kommisjonsavgjørelsen i det hele tatt....."

Avgjørelsen:

Helga Paulsens politiforklaring er ikke nevnt i vår avgjørelse. For ordens skyld nevner jeg at heller ikke Eskeland har nevnt henne med ett ord i sin endelige begjæring "Bevisene i Torgersensaken". Dette betyr imidlertid ikke at vi ikke har vært oppmerksomme på hennes politiforklaring 7. desember 1957 og det forhold at forklaringen hennes ikke var gjort kjent for forsvareren. Det vises til at omstendighetene omkring hennes politiforklaring ble drøftet av lagmannsretten i 2000 og av kjæremålsutvalget i 2001.

Vi har i avgjørelsen side 46-47 uttalt:

"Saken er svært rik på detaljer. Både i domfeltes begjæring, dokumentutdragene, de tilsendte rapporter, og i påtalemyndighetens uttalelse, er det fremsatt en rekke anførsler og påstander. Kommisjonen har foretatt en vurdering av det samlede materialet, men har ikke funnet grunn til, eller behov for, å gjengi eller kommentere samtlige detaljer. Forhold som kommisjonen mener er av betydning for avgjørelsen er kommentert."

På side 39 i kapittel 4.2 "Dokumenter som ligger til grunn for kommisjonens behandling m.m.", uttaler vi blant annet:

"Den samlede fremstillingen og tilsendt materiale, ble oversendt påtalemyndigheten til uttalelse 11. april 2005. Påtalemyndigheten ved Oslo statsadvokatembeter avga uttalelse til begjæringen 2. desember 2005. Vedlagt uttalelsen fulgte samtlige straffesaksdokumenter. Domfelte, v/ advokat Moss, ble gitt anledning til å kommentere uttalelsen. Advokat Moss avga uttalelse 8. desember 2005 og 4. januar 2006. Professor Eskeland har i brev til kommisjonen 16. januar 2006 gitt sine merknader til påtalemyndighetens uttalelse. Påtalemyndigheten har i brev til kommisjonen 6. februar 2006 gitt kommentarer til professor Eskelands merknader."

Her viser vi altså til brevet fra advokat Moss 8. desember 2005 hvor han påpeker at statsadvokaten i sin uttalelse 2. desember 2005 ikke nevner Helga Paulsens underslåtte politiforklaring. Slik sett omfattes dette forholdet (og Moss sin omtale av Helga Paulsen) likevel av vår avgjørelse, selv om vi ikke har funnet grunn til å kommentere det særskilt.

Vurdering:

Vi har verken glemt eller utelatt opplysningene om Helga Paulsens politiforklaring. Grunnen til at dette forholdet ikke ble viet et eget kapittel/omtale i vår avgjørelse, var at vi ikke anså dette som sentralt, jf. også at heller ikke Eskeland har nevnt Paulsens forklaring i sin samlede fremstilling. Vi har i avgjørelsen gitt klart uttrykk for at vi ikke kunne kommentere enhver anførsel som var fremsatt i saken, og vi listet opp hvilke dokumenter som lå til grunn for vår avgjørelse, - herunder brevet fra Moss 8. desember 2005 hvor han nevner forklaringen til Helga Paulsen.

I forrige gjenopptakelsessak uttalte påtalemyndigheten:

"Det forhold at politiavhøret av Helga Paulsen befant seg i 0-dokumentene, er uten betydning. Hun avga forklaring under hovedforhandlingen, og det er all grunn til å tro at hun da kom med de opplysninger hun hadde i saken."

Kjæremålsutvalget uttalte i 2001 blant annet:

"Det sentrale i Helga Paulsens forklaring var at hun synes å ha ansett E [merkn: Asbjørn Gulseth], som bodde i Skippergata 6 B, som drapsmannen. Hennes forklaring om dette i avhøret 7. desember 1957 ble etter alt å dømme gjentatt da hun møtte som vitne for lukkede dører under hovedforhandlingen. Oppfatningen om E som drapsmann har karakter av ren spekulasjon. Det er etter utvalgets mening ingen holdepunkter for å hevde, slik Torgersen gjør, at når avhøret ikke ble gjort kjent, medførte det at den rettslige forundersøkelsen ble ødelagt, så vidt forstås ved at man da ikke fikk konsentrert undersøkelsen om den riktige gjerningsmannen."

Etter kommisjonens mening ble forholdet omkring Helga Paulsens forklaring satt på plass i forrige runde. Det synes å være på det rene at forklaringen hennes ble oppbevart blant 0-dokumentene, og at den ikke var tilgjengelig for forsvareren under etterforskingen. Helga Paulsen forklarte seg imidlertid som vitne under hovedforhandlingen 11. juni 1958 (og det må antas at forsvareren på forhånd var kjent med at hun skulle vitne). Hun ble imidlertid ikke ført som vitne under den rettslige forundersøkelsen, og Moss mener, jf. kjæremålsutvalgets kjennelse, at

den rettslige forundersøkelsen ble ødelagt og at man ikke fikk konsentrert seg om å finne den riktige gjerningsmannen. Anmeldelsen går altså ut på at det var straffbart av kommisjonen ikke å nevne i avgjørelsen at Helga Paulsens politiforklaring var ”underslått” under etterforskningen i 1957-58. Som nevnt ovenfor har ikke kommisjonen (og åpenbart heller ikke Eskeland) ansett dette forholdet som så sentralt i denne gjenopptakelsessaken at forholdet er vurdert særskilt.

Blod på de gule hanskene (gul fane)

Anførsler fra Moss:

Brev fra advokat Moss 9. januar 2007.

Moss viser til vår avgjørelse side 395, og jeg antar at han sikter til følgende avsnitt:

”Kommisjonen ser ikke bort fra at det lar seg gjøre å finne en rimelig forklaring på ett, eller et par, av blodsporene, men finner det noe påfallende at det ble påvist blod på så vidt mange steder som det her ble gjort. Det ble påvist blod på fingrene, på antrekk 1 (vinterfrakken og dressbuksen), på antrekk 2 (benklærne, undertrøye, underbukse og sokker), på de gule hanskene, og på skoene som var satt i bløt fremkom det en reaksjon som kunne skyldes blod.”

I brevet skriver Moss blant annet:

”Kommentarer skulle strengt tatt være unødvendige, men dette er altså et nytt eksempel på ren svindel med grunnlagsmateriale fra kommisjonens side. Det ble ikke funnet blod på de gule hanskene, og min anmeldelse av statsadvokaten til spesialenheten er supplert tilsvarende med gjenpart til Riksadvokaten.”

Avgjørelsen:

I avgjørelsen gir vi en oversikt over funn av blod på Torgersen, hans klær og hans sko (både antrekk 1 og antrekk 2). På noen steder ble det påvist blod, og på andre steder fremkom det reaksjon forenlig med blod.

På side 388 i vår avgjørelse gjengir vi punktvis påtalemyndighetens oppregning om dette, hvor det blant annet heter:

”På de gule hanskene som lå på sykkelens bagasjebærer var det reaksjoner på vannstoffperoksyd og benzidinreagens som skyldes spor av blod som er for små til å kunne sees mot den brunlige bakgrunnen.”

Under kommisjonens vurderinger på side 395 uttaler vi (min understreking med fet skrift):

*”Domfelte konkluderer i begjæringen med at fravær av blodspor utelukker at han er gjerningspersonen. Kommisjonen vil til dette påpeke at selv om det ikke er snakk om at domfeltes klær, verken antrekk 1 eller antrekk 2, hans sko eller hans legeme var tilsølt med blod, så viser de sakkyndiges analyser at det **ble påvist blod**, eller at **det fremkom reaksjon forenlig med at det var blod**, på samtlige nevnte steder.”*

Lenger nede på side 395 uttaler vi sammenfatningsvis det som er referert ovenfor under anførselene til Moss, og på side 396 oppsummerer vi:

”Etter kommisjonens vurdering synes det å være på det rene at det ikke ble funnet store mengder blod på domfelte og hans klær, men det ble påvist rester av blod og det fremkom reaksjoner forenlig med blod.”

Vurdering:

Etter min vurdering fremgår det klart av avgjørelsen at det ble foretatt analyser av blodspor, og at de sakkyndige på flere steder påviste blod eller at det fremkom reaksjoner forenlig med blod. Jeg tror ikke at noen som leser avgjørelsen kan misforstå dette, - heller ikke at det på de gule hanskene fremkom reaksjoner forenlig med blod.

Jeg ser imidlertid at vi i det ene avsnittet, som er nevnt ovenfor under anførselene til Moss, kunne ha formulert oss annerledes. Det gjelder setningen:

”Det ble påvist blod på fingrene, på antrekk 1 (vinterfrakken og dressbuksen), på antrekk 2 (benklærne, undertrøye, underbukse og sokker), på de gule hanskene, og på skoene som var satt i bløt fremkom det en reaksjon som kunne skyldes blod.”

Her kunne vi med fordel ha utelatt et komma:

”..... på de gule hanskene og på skoene som var satt i bløt fremkom det en reaksjon som kunne skyldes blod.”

Eller vi kunne i tillegg ha satt inn et ”og”:

”..... , og på de gule hanskene og på skoene som var satt i bløt fremkom det en reaksjon som kunne skyldes blod.”

Man skal være nokså kreativ for å tolke vår fremstilling som ”**ren svindel**”. Det fremgår klart av premissene for vår avgjørelse at det på de gule hanskene kun fremkom reaksjoner som skyldes spor av blod, og jeg kan vanskelig se at vi på noen som helst måte har forsøkt å manipulere faktum dit hen at det ble **påvist** blod på de gule hanskene.

Avføringen på Rigmor Johnsens lår (blå fane)

Anførsler fra Moss:

Brev fra advokat Moss 15. januar 2007.

Moss uttaler at dette i første omgang kan se ut som en bagatell, men at det gjelder etterprøving av om avføringen på åstedet virkelig skrev seg fra avdøde. Han viser til at det både for lagmannsretten i 2000, kjæremålsutvalget i 2001 og deretter for kommisjonen ble påpekt at avføringen befant seg på **utsiden** av avdødes lår, mens kommisjonen i sin avgjørelse skriver at avføringen ble funnet på **innsiden** av avdødes lår.

Moss skriver videre:

"det er ganske umulig å tenke seg at ikke denne grove feilen fra kommisjonens side er bevisst, rett og slett fordi spørsmålet om bevis for at avføringen kom fra avdøde var et sentralt tema under kommisjonshøringen."

Her har Moss helt rett. Avføringen på avdøde ble funnet på utsiden av hennes lår, - ikke på innsiden.

Avgjørelsen:

På side 201 refererer vi fra Brandtzægs forklaring under den muntlige høringen:

"Det fremgår imidlertid at utsiden av høyre lår og strømpesholderen var tilsølt med avføring."

På side 210, under kommisjonens vurderinger, siterer vi fra obduksjonsrapporten, hvor det fremgår at strømpesholderen var:

"... tilsølet med avføring på samme måte som på utsiden av høyre lår"

På side 213 i vår rapport skriver vi imidlertid:

".. Det ble funnet avføring på drapsstedet, på innsiden av avdødes lår og på hennes underskjørt og strømpestropp."

Vurdering:

Det fremgår klart av vårt sitat fra obduksjonsrapporten og referat fra Brandtzægs forklaring at avføringen ble funnet på utsiden av avdødes lår. Premissene våre er korrekte, men i våre vurderinger blir det i et avsnitt på side 213 feilaktig gjengitt at avføringen ble funnet på innsiden av avdødes lår.

Jeg vil betrakte dette som en kjedelig "skrivefeil", og er neppe noen bevisst handling fra kommisjonen om å fremstille det som at avføringen ble funnet på innsiden av låret, - og at det derved skulle være mer sannsynlig at avføringen stammet fra avdøde enn at det kunne være for eksempel dyreavføring som hun hadde fått på seg i trappeavsatsen. Den som leser dette i sammenheng vil oppfatte dette nokså raskt. Hvis vi skulle ha et ønske om å "endre historien", burde vi ha "forfalsket" teksten også på side 201 og side 210.

Zalgenmodellen (oransje fane)

Anførsler fra advokat Moss:

Brev fra advokat Moss 15. januar 2007.

Moss viser til at vi i avgjørelse punkt 9.2 (side 508 flg) gir en redegjørelse om Zalgenmodellen, og at vi gjengir mye av statsadvokat Kattelands uttalelse. Han påpeker imidlertid at Kattelands omhyggelig unngår å gjengi det mest sentrale, nemlig dokumentet om undersøkelsen fra påtalemyndighetens side, nemlig undersøkelsen til Tore Solheim og tannlege Wencke Stene-Johansen fra 1999. Moss skriver videre:

"Som man ser gjengis heller ikke denne av kommisjonen i pkt. 9.3, på tross av at forskjellen mellom "filt" og "slipt" nøye ble påvist av meg i Bilag 7: Brev av 4. januar 2006 m/vedlegg."

I brevet fra Solheim og Stene-Johansen til Oslo politidistrikt i 1999 heter det blant annet:

"Den reduserte høyde på tennene samt facettene som er rettet og heller noe lingualt (mot tungen), kan ikke forklares ved naturlig slitasje eller tanngnissing slik enkelte mennesker gjør. De er best forenlig med at tennene er slipt ned. Da facettene er svært jevne, tyder dette på at det har vært utført av en tannlege på en profesjonell måte. Det forhold at underkjeve fortennene ikke når opp i kontakt med overkjevetennene, bekrefter inntrykket av at tennene har vært slipt på. Man finner imidlertid ingen sliperiller i skjærekanten. Dette passer best med at tennene er slipt ned og ikke modellen."

Avgjørelsen:

Zalgen-modellen har ikke stått sentralt i kommisjonens vurderinger av om vilkårene for gjenopptakelse er til stede. Ettersom påtalemyndigheten har nevnt denne særskilt i sin uttalelse og den ble berørt av Whittaker under den muntlige høringen, fant kommisjonen grunn til å omtale den i sin avgjørelse under kapitlet "Andre forhold". Det fremgår innledningsvis av dette kapitlet at kommisjonen vil omtale noen forhold som "kan belyse sider ved Torgersens opptreden, som gir

grunn til å stille spørsmål ved hans vilje til å bidra til oppklaring av saken.”

I avgjørelsen gjengir vi deler fra påtalemyndighetens uttalelse om Zalgen-modellen, lagmannsrettens kjennelse i 2000 og kjæremålsutvalgets kjennelse i 2001. Vi har ingen selvstendig vurdering av Zalgen-modellen, men påpeker innledningsvis at denne ikke er nevnt i Eskelands samlede fremstilling til tross for at den var nokså sentral i forrige gjenopptakelsessak. Vi viser også til at Whittaker tok opp dette temaet under høringen.

I de sitatene vi har tatt inn i avgjørelsen, brukes både begrepet ”slipt” og begrepet ”filt”.

Vurdering:

Jeg forstår ikke helt hvor Moss vil med dette. Vi har som sagt sitert fra uttalelsen og kjennelsene, og har ikke selv kommet med noen vurdering av om hvorvidt tennene er ”slipt” eller ”filt”. Poenget til Moss er vel at tennene er ”slipt” ned, og at det er gjort av en profesjonell tannlege, jf. uttalelsen fra Solheim og Stene-Johansen. Moss mener vel videre at denne behandlingen har hatt en faglig begrunnelse. Dersom man derimot bruker ordet ”filt”, kan det forstås som at det er noe Torgersen har gjort på egen hånd, for eksempel ved bruk av sand/grus, jf. Whittaker. Moss mener vel at vi opprettholder denne teorien, ved ikke å fastslå (og si i klartekst) at endringene trolig skyldes en faglig, forsvarlig tannbehandling (sliping) rundt 1960. Han skriver avslutningsvis at Solheim og Stene-Johansen konstaterte at det ikke forelå noen ”filing” av Torgersens tenner.

Vi har altså ikke gitt noen selvstendig vurdering av dette. Dersom vi hadde gjort det, er det ikke sikkert vi hadde skilt mellom begrepene ”slipt” og ”filt”. For meg fremstår disse som synonymer på en ”mekanisk bearbeidelse”, og man kan sikker også finne andre ord. Hvordan Moss kan betrakte vår omtale av Zalgen som ”grov og straffbar villedning” vet jeg ikke”.

Som nevnt henla Spesialenheten for politisaker anmeldelsen ved vedtak 11. juni 2007. Klagen over henleggelsen ble ikke tatt til følge ved Riksadvokatens avgjørelse 15. oktober 2007.

Riksadvokaten uttaler:

”Riksadvokaten har kommet til at det ikke er grunnlag for å omgjøre Spesialenhetens henleggelsesvedtak, og kan i det vesentligste slutte seg til vurderingene i innstillingen av 8. juni 2007, som det er vist til i

vedtaket av 11. juni d.å. Det er riktignok påpekt enkelte feil og unøyaktigheter i kommisjonens avgjørelse og statsadvokatens uttalelse, men slik saken er opplyst er det etter riksadvokatens vurdering ikke grunnlag for mistanke om at noen av de anmeldte har gitt en bevisst uriktig saksfremstilling eller at de på annen måte har begått et straffbart forhold ved behandlingen av gjenopptakelsesbegjæringen. Rent generelt kan bemerkes at i fremstillinger av faktum i så omfattende saker vil det lett oppstå enkelte unøyaktigheter, og etter riksadvokatens syn ligger de foreliggende både etter sin art og omfang godt innenfor det som må anses for påregnelig. Anmeldelsen og klagen synes i første rekke å inneholde argumentasjon mot kommisjonens avgjørelse i gjenopptakelsessaken, og fremstår som et angrep på denne, fremsatt av en som er uenig i konklusjonen.

Det er således ikke grunnlag for å hevde at kommisjonen ved avgjørelsen 8. desember 2006 gjorde seg skyldig i straffbare handlinger.

Når det gjelder anførselen om at kommisjonen ved sitt notat 23. mai 2007 innrømmet de anmeldte feil og at dette gir grunnlag for omgjøring av avgjørelsen, skal det bemerkes at kommisjonen ikke deler domfeltes syn på dette.

Notatet gir en gjennomgang og vurdering av de påstander som advokat Moss fremsatte overfor Spesialenheten. Kommisjonens konklusjoner er at ingen av de påberopte forhold har hatt betydning for avgjørelsen, og at ingen av dem ville ha ført til gjenåpning.

Gjenopptakelseskommisjonens oppfatning er at notatet av 23. mai 2007 er dekkende for kommisjonens syn også i dag, og den slutter seg til de ovennevnte vurderinger. Kommisjonen kan ikke se at noen av de anmeldte forhold og kommisjonens vurdering av disse gir grunnlag for å si at sakens aktører har gjort seg skyldig i straffbare forhold, jf. strpl. § 391 nr. 1 eller er nye omstendigheter egnet til frifinnelse, jf. strpl. § 391 nr. 3 eller særlige forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, jf. strpl. § 392 annet ledd.

3.3. Sviktende grunnlag for avgjørelsen

3.3.1. Domfeltes anførsler

3.3.1.1. Bevisene i saken

Ståle Eskeland har 5. september 2008 avgitt utredningen ”Gjenopptakelseskommisjonens sviktende grunnlag for å avslå kravet om gjenopptakelse”. Det hevdes at de tre tekniske bevisene (tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset) er verdiløse, og at kommisjonen ikke har tatt hensyn til dette faktum og at dersom man legger dette til grunn, må saken gjenåpnes. Det anføres at årsaken til at Torgersen ble dømt var de sakkyndiges påstand om at tre tekniske bevis med nær 100 % sikkerhet knyttet Torgersen til drapet. Alle andre forhold ble tolket i lys av dette, også bevis som ellers ville ført til frifinnelse fordi de utelukker at Torgersen kan ha utført drapet. Kommisjonens avgjørelse om å avslå Torgersens krav om gjenåpning, bygger på en rekke feil.

Eskeland anfører i hovedsak følgende:

Det er utvilsomt at tannbittbeviset var et meget viktig bevis for Torgersens skyld i 1958. Kommisjonen bygger på feil faktum – det motsatte faktum – når den legger til grunn at dette ikke var tilfellet. Tannbittbeviset er underkjent av DRK og en rekke nye sakkyndige. Det er en alvorlig feil at kommisjonen ser bort fra disse vurderingene.

Vedrørende avføringsbeviset skriver kommisjonen at nye sakkyndige uttalelser og DRKs vurdering i 2004 kun inneholder en vurdering og evaluering av de sakkyndige uttalelsene fra 1958. Kommisjonen nevner ikke – og forholder seg derfor heller ikke til – DRKs og de nye sakkyndiges samstemmige konklusjon om at avføringsbeviset er uten enhver verdi som bevis for Torgersens skyld. Kommisjonen nevner ikke at konklusjonen er den motsatte av det de sakkyndige i 1958 konkluderte med. Kommisjonens vurdering bygger på feil faktum for så vidt gjelder hva de nye sakkyndige og DRK har uttalt om verdien av avføringsbeviset.

Kommisjonen skriver at de sakkyndige i 1958 ikke konkluderte med at barnålene i Torgersens dress stammet fra kjelleren der offeret ble funnet. Dette er feil fra kommisjonens side. Det er også feil når kommisjonen sier at det er uvisst hvilken vekt lagretten la på barnålbeviset. De sakkyndige var krystallklare på at barnålbeviset var et meget tungtveiende bevis, og den eneste rimelige slutningen man kan trekke er at dette må ha vært av stor betydning for juryens kjennelse. Det er videre feil når kommisjonen uttaler at den bevismessige verdien av de fem barnålene som ble funnet i Torgersens dress er minst like stor i dag som i 1958. Det er enighet mellom alle nye sakkyndige som har sett barnålene fra kjelleren, at det dreier seg om barnåler fra vanlig norsk gran og at de ikke har spesielle kjennetegn som skiller dem fra vanlige barnåler. Dette er det motsatte av det som de sakkyndige uimotsagt konkluderte med i 1958. Barnålbeviset er verdiløst.

Kommisjonen legger ikke til grunn for sine vurderinger de fakta som juryen la til grunn i 1958. Kommisjonen tar ikke hensyn til nye sakkyndiges og DRKs konklusjoner som viser at de tekniske bevisene er verdiløse som bevis for Torgersens skyld.

Kommisjonens konklusjon om at barnålbeviset fremdeles knytter Torgersen til drapet, finnes det ikke faglig grunnlag for.

Det forhold at tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset er verdiløse som bevis for Torgersens skyld, er utvilsomt en ny omstendighet i straffeprosessloven § 391 nr. 3. Siden bevisene utvilsomt var viktige for domfellelsen i 1958, er denne omstendighet klart egnet til å føre til frifinnelse.

Videre anføres det at kommisjonen bygger på feil faktum når det legges til grunn at det var mulig for gjerningspersonen å gjennomføre drapet og forflytte liket uten å få ferskt blod på seg. Det er det motsatte som må legges til grunn. Fraværet av ferskt blod på Torgersen utelukker at han kan være gjerningspersonen.

Kommisjonens vurdering av blodbeviset er uten dekning i sakens fakta. Det faktum at Torgersen ikke hadde synlige spor av ferskt

blod på seg, tillegger kommisjonen ingen vekt i Torgersens favør, uten å gi noen begrunnelse for dette. Det lar seg ganske enkelt ikke begrunne. Kommisjonens påstand om at det ble funnet blod på åtte steder på Torgersen og Torgersens klær, er feil. Det ble bare funnet blod på tre steder, og det attpåtil i form av meget små flekker på tøyet, som gjennomgående var skittent. Flekkene forteller intet som knytter Torgersen til drapet. Kommisjonen påstår det motsatte. Det er åpenbart at juryen i 1958 ikke kan ha vært klar over at det ikke finnes blodspor som knytter Torgersen til drapet. Siden det ikke foreligger nye sakkyndige uttalelser om blodbeviset, kan det kanskje hevdes at det ikke foreligger noen ny omstendighet i strpl. § 391 nr. 3's forstand. Hvordan man ser på det isolert sett er uten enhver betydning for gjenopptakelsesspørsmålet. Fraværet av ferskt blod på Torgersen innebærer at vilkåret for gjenåpning etter strpl. § 392 annet ledd er oppfylt. Dersom betydningen av fraværet av slike spor hadde blitt gjort til et sentralt punkt under bevisførselen i 1958, ville juryen ha forstått at påtalemyndighetens drapsteori sviktet på et avgjørende punkt.

Det anføres videre at kommisjonen bygger på feil faktum når den legger til grunn at Johanne Kristine Olsens forklaring er riktig. Verken omstendighetene som den angivelige observasjonen er gjort under, det forhold at forklaringen ikke er bekreftet av noen andre eller forskning om vitnep psykologi, gir grunnlag for å legge til grunn at forklaringen er riktig.

Kommisjonen bygger på feil faktum når den legger til grunn at politiet ble kjent med Ørnulf Bergersens forklaring først ved politiavhøret 3. juni 1958. Politiet kjente til forklaringen fra 16. april 1958. Kommisjonen bygger på feil faktum når den legger til grunn at det ikke var aktuelt å avhøre Bergersen under den rettslige forundersøkelsen. Det er det motsatte som er tilfellet. Det var straffbart at juryen ble feilinformert om at Bergersens forklaring ikke var kjent for politiet og påtalemyndigheten før 3. juni 1958. Det er selvstendig gjenopptakelsesgrunn etter strpl. § 391 nr. 1.

Advokat Moss har i brev av 17. august 2010 til kommisjonen vist til åstedsbilder som ikke tidligere skal være fremlagt i saken. Et av bildene viser avdøde liggende med høyre arm strukket ut. Advokat

Moss anfører at dette viser at det ikke var inntruffet dødsstivhet i avdødes høyre arm, og at det er en sterk indikator på at drapet har skjedd senere enn antatt. Advokat Moss har sitert fra e-post av professor Per Holck av 6. august:

”Jeg synes det er interessant at Rigmors høyre arm har kunnet strekkes helt ut. Det betyr jo at dødstivheten overhodet ikke har satt inn noe sted (den begynner Øverst - Nystens regel - og forsterkes dersom vedkommende har hatt aktiv muskelbruk umiddelbart før døden - se mitt brev “Notater omkring Torgersen-saken”, 13/9-99, side 3). Jeg tillater meg herav å tvile på at “stivheten var antydning i knærne”, slik det står i Waalers rapport, og gjør det vel enda mer sannsynlig at drapet fant sted mye senere enn antatt. Slik Rigmor ligger på bildet, fyller kroppen faktisk hele kjellerrommets bredde, bena berører veggen (se bildet “Rigmor underkropp.pdf”), så noen egentlig undersøkelse av rigor mortisgraden i bena kan vel neppe ha blitt utført tilfredsstillende.

3.3.1.2. Gjenopptakelseskommisjonens forhold til sakkyndige

Domfelte har videre vist til uttalelser fra forskere innenfor medisin og naturvitenskap, herunder et brev fra 10 forskere til Gjenopptakelseskommisjonen av 18. september 2006 og et brev signert 270 forskere til Justisminister Knut Storberget 9. juni 2008.

Forskerne konkluderer med at de tre tekniske bevisene er verdiløse og at Gjenopptakelseskommisjonen neglisjerer moderne vitenskapelige metoder. De er bekymret for at aktørene i straffesaker ikke forholder seg til vitenskapelige utredninger på saklig og nøktern måte.

Det anføres videre at DRK har underkjent tannbittbeviset og avføringsbeviset, og at kommisjonen ikke har forholdt seg til dette. Usaklige forsøk fra Gjenopptakelseskommisjonen på å eliminere betydningen av DRKs uttalelser rokker ikke ved det faktum at de avgjørende svakhetene ved tannbittbeviset og avføringsbeviset som er påvist av DRK ikke kom frem under hovedforhandlingen i 1958. Det er utvilsomt en ny omstendighet som gir en rimelig mulighet for frifinnelse i en ny straffesak, jf. strpl. § 391 nr. 3.

Det er til slutt vist til flere avisartikler som omhandler kommisjonens avgjørelse, og det anføres at avgjørelsen har vært gjenstand for sterk offentlig kritikk.

3.3.1.3. Brev fra Fredrik Fasting Torgersen av 15. og 24. juni 2010

Fredrik Fasting Torgersen har ved skriv av 15. juni 2010 inngitt en dokumentsamling som tillegg til begjæringen. Dokumentsamlingen er utferdiget av Frode Fasting Torgersen.

Dokumentsamlingen består av en rekke saksdokumenter fra straffesaken, herunder politiavhør og åstedrapport, samt avisutklipp og dokumenter knyttet til bevisene i saken. Innledningsvis bes det om at Gjenopptakelseskommisjonen setter seg inn i det vedlagte materialet og svarer på følgende spørsmål:

1. Vitner i Torgersensaken. Er det sannsynlig at Torgersen har vært på åstedet basert på utsagn og forklaringer fra vitner slik det er anført i det vedlagte materialet?
2. Slam og søle. Basert på faktum slik det er redegjort for i det vedlagte materialet, er det vår oppfatning at Torgersen ikke kan ha vært på åstedet. Er kommisjonen av den oppfatning at dette medfører riktighet, eller ikke?
3. Bilder fra åstedet. Basert på faktum slik det er redegjort for i det vedlagte materialet, er det vår oppfatning at Torgersen ikke kan ha vært på åstedet. Er kommisjonen av den oppfatning at dette medfører riktighet, eller ikke?
4. Tannbeviset. Basert på faktum slik det er redegjort for i det vedlagte materialet, er det vår oppfatning at Torgersen ikke kan være biteren. Er kommisjonen av den oppfatning at dette medfører riktighet, eller ikke?
5. Urin. I det et menneske dør slipper kroppen ut urin og annen veske. Det er ikke funnet eller påvist urin på åstedet, noe som indikerer at Rigmor ikke ble drept i trappeoppgangen. Kommisjonen bes svare på hvorfor det er mangel på urin på åstedet?
6. Bevisene forsvinner. Basert på faktum i det vedlagte materialet forsvinner bevisene i Torgersensaken plutselig, og det er vår

oppfatning at påtalemakten har underslått tannbeviset.
Kommissjonen bes svare på om dette medfører riktighet basert på den vedlagte dokumentasjon?

7. Fingeravtrykk. Vedlagte dokumenter bekrefter at det ble funnet fingeravtrykk under etterforskning av åstedet i Skippergaten 6 B. Kommissjonen og påtalemakten har, slik det er redegjort for i det vedlagte materialet, stadfestet at det ikke er funnet fingeravtrykk på åstedet. Etter å ha lest alle de vedlagte dokumenter relatert til dette, er kommissjonen fortsatt av den oppfatning at dette medfører riktighet?
8. Avføring. Vedlagte dokumenter viser at avføring fra åstedet ikke stemmer med avføring funnet på Torgersens turnsko. Er kommissjonen enig i at den avføring som ble funnet på Torgersens turnsko ikke kan tilhøre Rigmor men derimot må stamme fra et dyr?
9. Alibi. Det fremkommer av brev fra statsadvokat Frønsdal at påtalemakten mener at Torgersens påståtte alibi er knust allerede ved forklaringene til Johanne Kristine Olsen og Solveig Gundersen. Disse forklaringene er vitterlige falske jamfør den vedlagte dokumentasjon. Kommissjonen bes uttale seg hvorvidt den dele påtalemaktens syn, eller ikke?
10. Fyrstikkene. Basert på de to vedlagte rapportene må fyrstikkbeviset anses å være falskt. Kommissjonen bes svare på hvorvidt de deler vår oppfatning, eller ikke?
11. Barnålene. Basert på de vedlagte dokumenter bes kommissjonen gi svar på om den fortsatt er av den oppfatning at barnålene i dressen stammer fra Skippergaten 6 B.
12. Hårprøvene. Basert på de vedlagte dokumenter bes kommissjonen gi svar på om den fortsatt er av den oppfatning at det ikke er avgitt og analysert hårprøver av Torgersen?
13. Bildebevis. I det vedlagte materialet er det dokumentert bruk av samme bilde – et med feil og et uten feil. Er kommissjonen av den oppfatning at det medfører riktighet, eller ikke?
14. Inhabilitet.
Er kommissjonen av den oppfatning at leder Helen Sæter er inhabil. Kommissjonen bes svare på grunnlaget for å ha nektet Torgersen videre advokatbistand i og med at saken fortsatt behandles/ ikke er avsluttet. Kommissjonen bes også komme

med forklaring på hvorfor de ikke er villige til å utlevere opptaket som ble spilt inn på lydbånd under møte med leder for Den rettsmedisinske kommisjon Bjørnar Olaisen.

Torgersen har videre ved brev 24. juni 2010 avgitt tilsvar til påtalemyndighetens uttalelse av 17. desember 2009.

Torgersen anfører at det er løgn når det påstås at han aldri har vært hjemme hos Rolf Klemetsen. Det bes om at kommisjonen avhører to sønner av Rolf Klemetsen for å få bekreftet dette. Klemetsen skal også i en husleierettssak fra 1955/56 ha uttalt han ikke trodde Torgersen hadde gjort hans kone noe vondt.

Det anføres at påtalemyndigheten er uredelig i fremstillingen av hva sakens vitner har observert. Det anføres at ingen har sett en mann med stripebukser på de aktuelle steder, fra pølseboden i Dronningens gate og til innenfor Skippergata 6 B, og at det av vitnene var angitt en høyde på den mannen som fulgte etter Rigmor Johnsen som ikke passet på Torgersen.

Torgersen anfører videre at han ikke kunne rukket å gå fra Kafé Hjerterum til Østbanen på 10 minutter. Han passerte ikke Grand Kafé, men kom ut derfra, som bekreftet av vitnet Tømmerek.

Det hevdes at politiet underslo vitnet Stølseeggen, som har forklart at han hadde rømt til skogs og gjemt seg under et grantre.

Torgersen benkter at han nektet å avgi hårprøve i 1957 og at Dorenfeldt ville ha bemerket dette under hovedforhandlingen dersom det var tilfelle.

Urin fra avdøde er ikke påvist noen steder, bortsett fra på en liten avrevet del av avdødes truse. Dette tyder på at Rigmor Johnsen ble antastet et annet sted og der tisset på seg for deretter å klare å rømme for så ha blitt tatt igjen på det antatte drapssted.

Det anføres videre at avføringsbeviset er manipulert ved at det er påført mer avføring på turnskoen etter hvert som den ble undersøkt.

Den første undersøkelsen og konklusjonen var at det ikke var noen likhet mellom avføring på åsted og på turnskoene.

En av sakens dommere, Njaa, var inhabil i saken. Han var forutinntatt og håndplukket av Dorenfeldt. Det vises til avhør av Bjørg Njaa til kommisjonen 6. november 2009. Hun mener at hennes far var sterkt påvirket av pressens forhåndsdømming.

Vitnet Ørnulf Bergersen forklarte seg falskt. Det vises til erklæring fra Per Erik Engh av 6. oktober 1973 som forteller at Bergersen fortalte ham at han hadde forklart seg falskt for oppnå fordeler i fengselet.

Jakken domfelte hadde på seg ved arrestasjonen hadde pelskrave og var saueskinnsforet. En må anta at røklukt ville ha satt seg fast i dette pelsverket. Dersom professor Waaler ved undersøkelse av domfelte hadde merket røklukt, ville han ganske sikkert ha gjort politiet oppmerksom på dette. Det er ingen opplysninger om noe slikt.

Politiet underslo bevis ved at det ikke ble skrevet rapporter om at domfeltes skosåler manglet spor av slam, det gjelder også sykkel pedalene. Det ble heller ikke skrevet rapporter om at man ikke fant hans fingeravtrykk på de fyrstikkeskene han hadde i lommen.

Det anføres som et nytt bevis at det ikke er funnet fotavtrykk av Torgersen på åstedet, og at dette utelukker ham som drapsmann. Dette er også anført av Ståle Eskeland i brev til kommisjonen av 19. august 2010.

3.3.2. Påtalemyndighetens bemerkninger

3.3.2.1. Bevisene i saken

Påtalemyndigheten har i hovedsak bemerket følgende:

Anførselene om verdiløse bevis er grundig behandlet allerede, både av de ordinære domstoler, påtalemyndigheten og Gjenopptakelseskommisjonen. Domfelte aksepterer ikke at samtlige rettsinstanser og kommisjonen har et annet syn på bevisvurderingen enn domfelte og hans støttespillere.

Domfelte ser helt bort fra hvordan det totale bevisbildet i saken fremstod for de øvrige aktører som overvar hovedforhandlingen i 1958. De skriftlige vurderinger fra Dorenfeldt og Lunde viser med all tydelighet at påtalemyndigheten i 1958 var av den bestemte oppfatning at det, helt uavhengig av de tekniske bevis, forelå fellende bevis mot Torgersen gjennom den ordinære vitneførsel. Det må legges til grunn at bevisene mot Torgersen i 1958 må ha fremstått som svært sterke.

Ved forrige begjæring ble det hevdet at samtlige bevis i Torgersensaken var feiltolket. Det ble videre, som nå, hevdet at dersom et bevis ikke var 100 % sikkert, måtte man se fullstendig bort fra det. Dette er ikke i tråd med norsk straffeprosess, og en åpenbar feilslutning. Det er formentlig denne feilslutningen som gjør at kommisjonens avgjørelse ikke aksepteres av Torgersen og hans støttespillere.

Etter norske prosessregler er det ikke slik at det skal ses bort fra et bevis som ikke i seg selv er 100 % sikkert. Selv om de tekniske bevisene, vurdert enkeltvis, ikke med 100 % sikkerhet knytter Torgersen til åstedet, har de likevel en bevisverdi. Det er nettopp dette som er bevisvurdering og denne bevisvurderingen må skje samlet, alle beviser må sees under ett.

Vurdering av bevis kan også være en vurdering av sannsynlighet for tilfeldighet:

- Den ”tilfeldighet” at Torgersens dress kun inneholdt 5 ualmannelige korte barnåler som er like de barnålene som er funnet på åstedet, sammenholdt med at den drepte er tildekket med et juletre med ualmannelige korte barnåler.
- Den ”tilfeldighet” at det på Torgersens sko, bukselomme og fyrstikkeske blir funnet avføring som er lik den som er funnet på åstedet, sammenholdt med at han er pågrepet på vei ut fra det området drapet er begått og det er snakk om et kvelningsdrap hvor urin og avføring er gått på offeret.
- Den ”tilfeldighet” at Torgersen har et tannbitt som ikke utelukker ham som biter i avdødes bryst.
- Den ”tilfeldighet” at flere vitner som kjenner ham plasserer ham i byen slik at han nærmest på minuttet måtte ha påtruffet den drepte.
- Den ”tilfeldighet” at han blir plukket ut av flere vitner som en som ligner på den personen de observerte den drepte sammen med ved beskrivelser som ”jævla lik” og ”ikke to som kan være så like”.
- Den ”tilfeldighet” at han blir observert i sentrum av en som kjente ham (nabo), på et tidspunkt han selv hevder å være hjemme på Lille Tøyen med ”Gerd”.
- Den ”tilfeldighet” at vitnet Ørnulf Bergersen, som har sonet sammen med Torgersen, observerer ham i Skippergata, der drapet er begått, rett før han blir pågrepet, samtidig som Torgersen nekter for å ha vært i Skippergata.

Alle disse ”tilfeldighetene” sammenholdt med en rekke andre forhold gjør det helt utvilsomt at Torgersen er dømt med rette. Hertil kommer den omstendighet at Torgersen – til tross for at han hevdet sin uskyld – nektet å samarbeide med politiet på alle mulige måter, i forbindelse med vitnekonfrontasjoner, tannavtrykk, avhør og hårprøver. I tillegg kommer at han beviselig valgte å lyve i retten da han hevdet at Gerd Berg var ”hans Gerd”.

Vitneforklaringer fra familien hans hvor svogeren i ettertid har innrømmet at han ble bedt av Torgersens familie om å lyve for å beskytte Torgersen. Torgersens og/eller hans støttespilleres forsøk på bevisfuske ved produksjon av falske erklæringer med mer, hans tidligere strafferegister og personlighet for å nevne det vesentligste.

Det forhold at de sakkyndige i 1958 trolig uttalte seg "sikrere" den gang enn sakkyndige ville gjort i dag, endrer ikke den vurdering som er gjort av de tekniske bevisene.

Vedrørende tannbittbeviset er det grunn til å merke seg at samtlige uavhengige sakkyndige, har kommet til en konklusjon fra overveiende sannsynlig til sannsynlig at det er Torgersen som er biteren. Når ingen av de uavhengige sakkyndige støtter Torgersens sakkyndige i deres konklusjoner er det betimelig å stille spørsmål ved seriøsiteten i de privatengasjerte sakkyndiges arbeid.

DRK har gitt uttrykk for at man ikke bør tillegge bittmerket stor bevisverdi. De sier imidlertid ikke at beviset er verdiløst. Både Høyesterett i 2001 og kommisjonen i 2006 har fulgt rådet fra DRK og lagt til grunn at man ikke kan legge for mye vekt på dette beviset. Kommisjonen uttrykker det selvfølgelig, at tannbittet har vært ett av mange bevis som er blitt vurdert og at den endring som har skjedd vitenskaplig i forhold til hvor sikkert man mener man kan konkludere, ikke er en omstendighet eller et bevis som er egnet til å føre til frifinnelse.

Torgersen hevder at fordi man verken i 1958 eller nå kan konkludere med identitet mellom avføringen funnet på Torgersen og den på åstedet, er avføringsbeviset verdiløst. Dette fremstår som en klar feilslutning. For det første må man legge til grunn at det forelå likhet. For det andre må man se på hvor avføringen er funnet på Torgersen og i den forbindelse vurdere dette i lys av det totale bevisbildet (sannsynligheten for at flere personer går rundt med avføring, lik avdødes, på skoen sin, i lommen sin – noe som tyder på at man må ha fått det på hendene – og sist men ikke minst, på en fyrstikkeske, sammenholdt med at Torgersen vitterlig blir pågrepet på vei ut av området hvor det har skjedd et kvelningsdrap – hvor urin og avføring har gått på offeret – og at liket er forsøkt påtent).

Påtalemyndigheten deler ikke Torgersens syn om at barnålbeviset er verdiløst. Det vises til at professorene Kåre Venn og Kristian Bjør, samt avdelingssjef Rikard Horntvedt og seniorforsker Bjørn Tveite, alle tilknyttet Norsk Institutt for Skogforskning, er av den

oppfatning at de undersøkelser og vurderinger som ble foretatt av de sakkyndige i 1958 var forsvarlige, at kompetansen til å avgi slike uttalelser var til stede i 1958 og at professorene Mork og Prinz måtte antas å ha hatt den nødvendige kompetansen.

Det er ikke nytt at barnålene kan stamme fra helt vanlig gran. Dette fremkom også under hovedforhandlingen i 1958.

Det har aldri vært hevdet at barnålbeviset i seg selv og med 100 % sikkerhet knytter Torgersen til åstedet, men det innebærer ikke at beviset dermed er verdiløst. Det faktum at det i Torgersens dress, som han hadde på seg da drapet fant sted, ble funnet totalt 5 barnåler, alle i full overensstemmelse med de som var på det grantreet som var lagt over den døde har åpenbart bevisverdi. Sammenholder man det med den omstendighet at Torgersen og/eller hans støttespillere gikk til det skritt å få Støleggen til å avgi en forklaring om at han hadde på seg denne dressen på flukt gjennom de svenske skoger, en forklaring som med tilnærmet sikkerhet/overveiende sannsynlighet er falsk, bidrar dette til å styrke beviset.

Blodbeviset ble grundig drøftet i kommisjonens avgjørelse. Bakgrunnen for drøftelsene er Torgersens påstand, da som nå, at fravær av blod på ham eller hans klær utelukker ham som gjerningsmann. Verken påtalemyndigheten eller kommisjonen er enig i denne konklusjonen. Det har aldri blitt hevdet at det ble funnet store mengder blod på domfelte eller hans klær.

På skoene som stod i vann hos Torgersen og den brune dressen fremkom det reaksjon på vannstoffperoksyd og benzinreagens, altså undersøkelser som indikerer tilstedeværelse av blod. Undersøkelse av frakken Torgersen hadde på seg denne kvelden ga også positiv reaksjon på stoffer som indikerer blod, samt at en av flekkene ga positiv Takamaya reaksjon som altså påviser blod sikkert. Det fremgår videre av avhøret av Torgersen samme natt som han ble pågrepet at det ble observert blod på hendene hans. Negleavskrap fra Torgersen testet kun positivt på benzidin og hydrogenperoksyd. Disse testene er ikke spesifikke for blod, men en indikator for materiale forenlig med blod. Dette var også et tema

under hovedforhandlingen, hvor man ved forsøk undersøkte om det kunne være rester av for eksempel appelsin. Forsøkene som ble foretatt med blodappelsin ga ikke positiv benzidinreaksjon.

Det er ingen som i dag kan si sikkert hvordan blodbeviset ble presentert i 1958, men det må antas at det ble presentert i tråd med det som fremkommer av analysene og at det ble redegjort for de forskjellige reaksjoner, betydningen av resultatene og om disse var spesifikke for blod eller ikke.

Det fremkommer ingen nye anførsler vedrørende vitnet Johanne Kristine Olsen. Det vises til kommisjonens grundige drøftelse av dette. Vitnet ble ført for lagretten som har kunnet vurdere hennes forklaring.

Det fremkommer heller ingen nye anførsler knyttet til vitnet Ørnulf Bergersen. Kommisjonen drøfter grundig dette forhold og påtalemyndigheten slutter seg for det alt vesentligste til de vurderinger som der gjøres.

Påtalemyndigheten viser for øvrig til uttalelse fra professor Rognum ved rettsmedisinsk institutt av 21. september 2004 og påtalemyndighetens uttalelse av 2. desember 2005 s. 89 fig., vedrørende dødstidspunktet.

3.3.2.2. Gjenopptakelseskommisjonens forhold til sakkyndige

Det er en feilslutning at man må se bort fra de tre tekniske bevisene fordi man ikke med naturvitenskapelig sikkerhet kan knytte Torgersen til drapet. De tekniske bevisene er ikke hver for seg bevis for Torgersens skyld, men de er et bidrag i den lange rekken av beviser som foreligger. I denne saken foreligger det også sakkyndiguttalelser som har en annen konklusjon enn det de 10 forskerne har hatt.

Det er ikke korrekt at DRK sier at tannbittbeviset er verdiløst. DRK uttaler at man ikke bør tillegge beviset for stor vekt. Vedrørende avføringsbeviset, kommer DRK med en vurdering av de sakkyndige erklæringene, og de har ingen bemerkninger til de

undersøkelser de har foretatt og ei heller konklusjonene om likhet. Det er nettopp likhet som er det sentrale for påtalemyndigheten ved vurderingen av beviset.

Den offentlige kritikken mot kommisjonens avgjørelse kommer for det alt vesentligste fra Torgersens egne støttespillere. Det ville vært meningsløst dersom denne type innlegg skulle hatt betydning for kommisjonens vurderinger og avgjørelse.

3.3.2.3. Brev fra Fredrik Fasting Torgersen av 15. og 24. juni 2010

Påtalemyndigheten har i brev av 2. juli 2010 knyttet bemerkninger til Torgersens brev av 15. juni 2010.

Påtalemyndigheten bemerker at brevet ikke inneholder noe nytt, og viser til tidligere uttalelser inngitt i saken, samt kommisjonens avgjørelse av 8. desember 2006. To forhold er særskilt kommentert, og følgende hitsettes:

”1. Erklæring fra Per Erik Engh

Skrevet er ikke paginert, men erklæringen følger i forbindelse med tema ”Manglende pålitelighet og troverdighet for dette såkalte kronvitnet, Ørnulf Bergersen”.

Erklæringen har vært lagt frem ved tidligere gjenopptakelsesbegjæring og er vurdert av Borgarting lagmannsrett av 18. august 2000. Fra kjennelsen side 35 hitsettes:

”Heller ikke er det grunn til å bygge på Per Erik Enghs erklæring av 6. oktober 1973, som forsvarerne har vist til. Erklæringen er skrevet etter anmodning av Torgersen, som da i følge erklæringen satt på samme avdeling som Engh på Ila sikringsanstalt. Den referer til en samtale som skal ha funnet sted mellom Engh og Bergersen ”i Åkebergveiens kretsfengsel i år 1965”, dvs. 8 år før erklæringen ble avgitt. Bergersen skal bl.a. ha opplyst at han som følge av sitt vitneprov i lagmannsretten fikk ”milde sikringsbestemmelser”. Som nevnt i lagmannsrettens beslutning av 27. juni 1975 s. 128, var imidlertid sikringstiden utløpt allerede 9. oktober 1957, og Bergersens opphold i Oslo kretsfengsel etter at han ble

pågrepet den 20. desember 1957 gjaldt soning av fengselsstraff”.

2. Fingeravtrykk – Alfred Liberg

Det synes som om det her anføres at verken påtalemyndigheten eller kommisjonen var klar over funnet av flasken med fingeravtrykk som stammet fra Alfred Liberg. Jeg finner derfor grunn til konkret å vise til min uttalelse av 2. desember 2005 s. 114, hvorfra hitsettes fra pkt. 2 c:

”Alfred Olsen Liberg – funn av flaske med hans fingeravtrykk, jf dok (30, underbilag 9, nr. 2). Det fremgår videre av dok 84 at det er tatt tannavtrykk av Liberg og at han er utelukket som biter. Det fremgår videre av dok 85 at Liberg ikke var en ung mann”.

Ved brev av 2. september 2010 har påtalemyndigheten knyttet ytterligere bemerkninger til Torgersens brev, samt brev fra Ståle Eskeland av 21. august 2010 vedr. fotavtrykk på åstedet. Påtalemyndigheten uttaler:

”I forbindelse med pkt. 2 ”Fotavtrykkene på åstedet var ikke fra Torgersens sko”, bemerkes det at dette er et tema som ikke har vært oppe tidligere, så vidt meg kjent. Jeg kan heller ikke fra tidligere arbeid med saken erindre å ha sett at det faktisk ble sikret fotavtrykk fra åstedet. Jeg har foretatt gjennomgang av de sentrale åstedsrapportene uten å finne noe om dette. Jeg ber derfor opplyst hvor i sakens dokumenter det fremkommer at det ble sikret fotavtrykk fra åstedet”.

3.3.3. Kommisjonens vurderinger

3.3.3.1. Bevisene i saken

Ståle Eskelands utredning ”Gjenopptakelseskommisjonens sviktende grunnlag for å avslå kravet om gjenopptakelse” av 5. september 2008 inneholder en rekke kritiske bemerkninger til kommisjonens avgjørelse 8. desember 2006. Eskeland hevder at flere av kommisjonens vurderinger og konklusjoner er feil.

Utredningen fremstår som en klage over kommisjonens avgjørelse, og det påpekes ingen nye omstendigheter i forhold til sakens

bevistema. Anførlene knyttet til de tekniske bevisene og vitnene i saken ble fremsatt også ved forrige begjæring og var kjent for kommisjonen ved behandlingen. Kommisjonen gjorde sine vurderinger med bakgrunn i de samme anførlene, og de må sies å ha vært grundig behandlet av kommisjonen tidligere. Kommisjonen skal likevel knytte bemerkninger til de sentrale bevisenelementene i det følgende.

Tannbittbeviset

I avgjørelsen 8. desember 2006 har kommisjonen en omfattende gjennomgang av tannbittbeviset, hvor det henvises til de ulike sakkyndige som har uttalt seg om dette, og kommisjonens høring i mars 2006. På side 158 flg. som omhandler kommisjonens vurdering av tannbittbeviset, uttaler kommisjonen:

”Det såkalte tannbittbeviset har vært undersøkt og vurdert av en rekke sakkyndige, slik det fremgår ovenfor. Whittaker omtalte under Kommisjonens høring tannbittbeviset i Torgersen-saken som det mest kjente tannbittbevis i rettsodontologien.

I gjenopptakelsesbegjæringen har domfelte særlig vist til Senns (og Bowers) utelukkelseskonklusjon.

Under Kommisjonens behandling har Senn stått fast ved sin konklusjon. Også Whittaker stod fast ved sin (og MacDonalds) konklusjon om at Torgersen ikke kan utelukkes som biteren. I forhold til at de ved kjæremålsutvalgets behandling konkluderte med at de anså det som ”very likely” at Torgersen var biteren, ville Whittaker nå stryke ”very” og stå igjen med en konklusjon om at han anser det som ”likely” at Torgersen er biteren. På en analog skala ville han sette streken et sted ”between possible and likely.” Flood konkluderte med at tannbittbeviset ikke har beviskraft til å peke ut Torgersen som biteren, men at det tvert i mot var egnet til å utelukke ham. Solheim mente at tannbittbeviset ikke utelukker Torgersen, og at beviset står vesentlig sterkere i dag enn i 1958. Det foreligger altså sterkt motstridende vurderinger av tannbittbeviset fra fagpersoner og sakkyndige.

Gjenopptakelseskommisjonen vil vise til at Den rettsmedisinske kommisjon i sin uttalelse av 3. oktober 2001 sa at dagens status”innen dette området av rettsodontologien er slik at det ikke gir grunnlag for noen sterk konklusjon om at det aktuelle bittmerke ble påført av Torgersen, og heller ikke om at det ikke ble det. ”Den

rettsmedisinske kommisjon opprettholdt og forsterket i 2001 den bedømmelse den ga overfor Borgarting lagmannsrett i rapport av 7. august 2000 om at det bør utvises forsiktighet, og at domstolen ikke bør tillegge bittmerket stor bevisverdi.

Gjenopptakelseskommisjonen vil videre vise til det Whittaker/MacDonald skrev i sin skriftlige uttalelse til Borgarting lagmannsrett om at fortolkning av bittmerker og mulige mistenktes tenner er kjent som et meget vanskelig område innen rettsodontologien, som krever betydelig erfaring og sakkunnskap. De skrev videre at vurderinger av sannsynligheten for at et bestemt tannsystem har gitt et bestemt bittmerke er subjektive, og at det ikke er mulig å avgjøre sannsynligheten vitenskapelig på samme måte som man kan gjøre med andre identifikasjonsmidler:

”Interpretations of bite marks and possible suspect dentitions are recognized as a very difficult area of forensic dentistry requiring considerable experience and expertise. Judgments about the probability of a particular dentition being the cause of an individual bite mark are subjective. It is not possible to determine the probability scientifically as is the case with some other means of identification.”

Whittaker ga under høringen uttrykk for at bittspor i hud ikke kan underkastes nøyaktige målinger, og at man ikke har tilstrekkelig kunnskap om virkninger av bitt i menneskevev.

Gjenopptakelseskommisjonen har ikke oppfattet de øvrige sakkyndige slik at de ser dette annerledes.

Flere av de sakkyndige har vært inne på at et kvinnebryst består av forskjellige typer vev, løsere og fastere, og at huden er av forskjellig tykkelse. Hvordan offer og gjerningsmann forholdt seg i bittøyeblikket kan spille inn, for eksempel vil armens stilling kunne ha betydning.

Gjenopptakelseskommisjonen legger til grunn at dagens status innen rettsodontologien er at det for bedømmelse av bittmerker i menneskelig vev fortsatt ikke finnes objektivt målbare undersøkelses- og bedømmelsesmetoder som har alminnelig faglig tilslutning, og som entydig kan fastslå identifikasjon eller utelukkelse. Til sammenligning kan ses hen til DNA-analyse av biologiske spor, som oppfattes å gi grunnlag for entydige og sikre konklusjoner, og som i strafferettspleien tillegges stor bevismessig vekt. Gjenopptakelseskommisjonen oppfatter at dette innebærer at samtlige sakkyndige som har undersøkt tannbittbeviset i Torgersen-saken, i tillegg til de dels innbyrdes forskjellige tekniske undersøkelser de har foretatt, og som i de fleste tilfeller er etterprøvbare, alle har måttet anvende sitt faglige skjønn. Dette er et subjektivt element som det er vanskelig å etterprøve.

Et stort antall fagpersoner og sakkyndige har nå undersøkt og bedømt tannbittbeviset i Torgersen-saken.

I forhold til hva som var situasjonen ved Borgarting lagmannsretts behandling av Torgersens forrige gjenopptakelsesbegjæring i 2000 og Høyesteretts kjæremålsutvalgs behandling av samme i 2001, foreligger det ikke egentlige nye sakkyndige vurderinger av tannbittbeviset. Overfor Gjenopptakelseskommisjonen har de oppnevnte sakkyndige i det alt vesentlige fastholdt og eventuelt forsterket sine konklusjoner, slik det er redegjort for ovenfor, særlig under 8.2.7.

Når de sakkyndige i dette tilfellet er kommet til forskjellige eller helt motstridende konklusjoner, er det ingen av dem som bygger på ny viten eller nye metoder som har alminnelig tilslutning innen fagområdet. Gjenopptakelseskommisjonen må legge til grunn at Senns bedømmelse av tannbittbeviset, på samme måte som de øvrige sakkyndigvurderinger, er avgitt innenfor den samme ramme av mangel på objektive kriterier som gjør seg gjeldende innenfor denne delen av rettsodontologien som fagfelt, og på samme måte som for de øvrige er basert også på elementer av subjektivt skjønn. Det er ikke grunnlag for å anse at Senns vurderinger og konklusjoner er avgitt med noen mer faglig sikkerhet enn for eksempel Whittaker og MacDonald.

Gjenopptakelseskommisjonen kan ikke se at det er tilstrekkelig grunnlag for å anse de foreliggende vurderinger og konklusjoner som nye bevis eller omstendigheter som utelukker Torgersen som gjerningsmann.

Kommisjonen anser at de mange fagpersoners delvis motstridende fortolkninger av tannbittbeviset og konklusjoner mht. identifikasjon og utelukkelse av Torgersen, er egnet til å skape usikkerhet mht. i hvilken grad beviset knytter Torgersen til handlingen. Som nevnt ovenfor er dette ikke en ny omstendighet i forhold til de tidligere rettslige behandlinger av gjenopptakelsesbegjæringer fra Torgersen. For så vidt gjelder dette spørsmål/bevis står saken ikke særlig annerledes enn ved Høyesteretts kjæremålsutvalgs behandling i 2001.

Domfellelsen i 1958 var basert på kjennelse av en jury, som ikke begrunner sin avgjørelse. Gjenopptakelseskommisjonen legger til grunn at domfellelsen skjedde på grunnlag av et bredt bevisbilde der mange forhold samlet pekte mot Torgersen som gjerningsmann. Det er derfor ikke grunnlag for å hevde at tannbittbeviset alene ble tillagt spesielt stor vekt.

Dette må ses i sammenheng med det element av usikkerhet som knytter seg til de forskjellige sakkyndiges vurderinger.

Gjenopptakelseskommisjonen anser ikke Senn's og de øvrige konklusjon om at tannbittbeviset utelukker Torgersen, som nye bevis eller omstendigheter som, sett i forhold til den øvrige samlede bevisførsel, synes egnet til å føre til frifinnelse.

På samme grunnlag er det Gjenopptakelseskommisjonens oppfatning at de sakkyndiges vurderinger og konklusjoner ikke er et forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig".

Sitatet ovenfor viser at domfeltes anførsler vedrørende tannbittbeviset ble grundig vurdert av kommisjonen ved forrige begjæring. Kommisjonen vurderte de forskjellige sakkyndige uttalelsene om tannbittet, og gjorde sine vurderinger på bakgrunn av et omfattende materiale, herunder en muntlig høring og uttalelse fra DRK. Kommisjonen er enig i og finner å kunne slutte seg til vurderingen fra 2006. Det er ikke tilkommet noen nye sakkyndige uttalelser eller undersøkelser etter dette. Domfeltes anførsler er en argumentasjon over tannbittbevisets bevisverdi, og fremstår som en uenighet om kommisjonens vurderinger og konklusjoner. De samme argumentene er fremført tidligere, og det faktum at domfelte er uenig i kommisjonens vurderinger gir ikke grunnlag for gjenåpning. Kommisjonen var i 2006 kjent med alle sakens dokumenter, herunder Dorenfeldts redegjørelse av 17. desember 1958 og lagmann Lundes utkast til kjennelse, og også hva de forskjellige sakkyndige har ment om tannbittbeviset. Kommisjonen kan ikke se at gjentakelse av anførslene stiller saken i noe nytt lys i dag, og finner ikke at dette er nye omstendigheter egnet til frifinnelse, jf. strpl. § 391 nr. 3, eller særlige forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, jf. strpl. § 392 annet ledd.

Avføringsbeviset

Det fremsettes ingen nye anførsler knyttet til avføringsbeviset. Det hevdes kun at kommisjonen har tatt feil i sine vurderinger og konklusjoner. Ved forrige begjæring var kommisjonen kjent med professor Per Brandtzægs vurdering og DRKs uttalelse, og samtlige av domfeltes anførsler om beviset. Kommisjonen finner grunn til å sitere fra avgjørelsen i 2006 s. 217 flg.:

”8.3.8.5 Straffeprosessloven § 391 nr. 3

Domfelte anførte også under den forrige gjenopptakelsessaken at de sakkyndige i 1958 gjorde et lite tilfredsstillende arbeid, og at ingen av undersøkelsene tilfredsstilte de krav man må stille til sakkyndige undersøkelser i en alvorlig straffesak. Domfelte viste blant annet til undersøkelsen til Høiland og Laane. Høyesteretts kjæremålsutvalg uttaler i sin kjennelse i 2001 blant annet:

”Kjæremålsutvalget bemerker at det ikke er anført noe i forbindelse med avføringsbeviset som kan anses som nye omstendigheter eller nye bevis etter § 391 nr. 3. Det dreier seg utelukkende om nye vurderinger av beviset på grunnlag av de sakkyndiges uttalelser, og vurderinger av de sakkyndiges arbeid, som hevdes å være lite tilfredsstillende.”

Kommisjonen slutter seg til kjæremålsutvalgets uttalelse, og kan heller ikke se at det er fremkommet noe nytt etter 2001 som kan anses som nye omstendigheter eller nye bevis etter at kjæremålsutvalget avsa sin kjennelse. De nye rapportene som foreligger ved domfeltes begjæring i 2005, herunder uttalelsen fra DRK og uttalelsen fra professor Brandtzæg, representerer kun en vurdering og evaluering av arbeidet og erklæringene til de sakkyndige i 1958, som ikke under noen omstendigheter synes å være egnet til å føre til frifinnelse. Kommisjonen vil for øvrig bemerke at professor Brandtzæg i sin vurdering synes å bygge på slutninger som neppe kan sies å ligge innenfor hans fagfelt. Dette gjelder for eksempel spor av avføring i offerets truse og spørsmål om blod og avføring på Torgersens dress og sko.

Vilkårene for gjenopptakelse etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 er ikke til stede. Hvilken betydning disse rapportene og uttalelsene har, må derfor vurderes ut fra kravet for gjenopptakelse etter straffeprosessloven § 392 annet ledd.

8.3.8.6 Straffeprosessloven § 392 annet ledd

I begjæringen anfører domfelte at det i 1958 feilaktig ble lagt til grunn at materialet på domfeltes sko, i hans lomme og på hans fyrstikkeske med stor grad av sannsynlighet stammet fra åstedet/offeret. Han anfører videre at det ikke fantes metoder i 1958 som ga grunnlag for å avgjøre om avføring fra ulike steder hadde samme opphav, og at de sakkyndige så bort fra at prøven på skoen inneholdt hår, noe som tydet på at avføringen var fra et dyr.

Slik kommisjonen ser det, konstaterte de sakkyndige, i ulik grad, at det var likhet mellom avføringen som ble funnet på domfeltes sko, i hans

lomme og på hans fyrstikkeske og avføringen som ble funnet på åstedet/avdøde, og det vises til det som er referert ovenfor. Først konkluderte med at det var meget stor likhet med hensyn til mengdeforhold m.v. i avføringen fra skoen og avføringen på åstedet og avdødes underskjørt. Printz ga uttrykk for at overensstemmelsen mellom avføringen fra åsted/offer og domfeltes turnsko neppe er tilfeldig, og det er hans oppfatning at prøvene fra turnskoen stammer fra avdøde. Han uttaler videre at avføringen på fyrstikkesken svarer til avføringen fra den avdøde. Arbo Høeg fant ikke noe som tydet på at avføring fra avdøde og fra siktedes eiendeler ikke stammet fra samme kilde.

Som nevnt ovenfor er det kommisjonens oppfatning at det sentrale spørsmålet er om avføringen på domfelte og avføringen på åstedet/offeret stammet fra samme kilde. Domfelte anfører at avføringen på domfeltes turnsko kan ha stammet fra et dyr, og viser til at det ble funnet hår i denne prøven. Det forhold at det ble påvist erter og hvete også i denne avføringen, forklarer domfelte med at det var vanlig at hunder spiste matrester på denne tiden, og at erter og hvete var vanlige bestanddeler i befolkningens kosthold på 50-tallet. Selv om det i 1958 fantes metoder for å fastslå om avføringsprøvene stammet fra menneske eller dyr, for eksempel ved å henvende seg til fagpersoner i Gøteborg, er ikke unnlåtelsen av å foreta ytterligere undersøkelser et forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig. Kommisjonen viser her til lagmannsrettens uttalelse i sin kjennelse 18. august 2000:

"... De tidligere sakkyndiges arbeid var ikke ment som vitenskapelige verk, men som et arbeid utført av fagpersoner under etterforskning og primært med henblikk på påtalemyndighetens avgjørelse av tiltalespørsmålet. Oppgaven i forhold til politietterforskningen var først og fremst å gjennomgå beslaglagt materiale samt å gjøre sammenligninger mellom ulike funn på åstedet og funn knyttet opp mot siktede. Under den senere behandling for retten, herunder under de sakkyndiges muntlige redegjørelser under hovedforhandlingen, vil det normalt bli utdypninger, tilføyelser, korreksjoner m.v. i forhold til det som er skrevet under etterforskningen. Dette skjedde også i denne saken. Konklusjoner om bevisverdien av funnene i forhold til den totale bevisføring lå naturligvis utenfor de sakkyndiges mandat."

Kommisjonen slutter seg til lagmannsrettens vurderinger, som også kjeremålsutvalget har sluttet seg til i sin kjennelse. Kommisjonen bemerker i denne sammenheng at det av avisreferater fra hovedforhandlingen fremgår at de sakkyndige avga forklaring og svarte på spørsmål under hovedforhandlingen. Det må videre antas at de sakkyndige var kjent med at pelsdyr som slikket pelsen kunne få hår i

avføringen, at hunder spiste middagsrester, og at erter og hvete var en vanlig del av kosten på 50-tallet.

Kommisjonen vil igjen understreke at det trolig er det samlede bevisbildet som har vært avgjørende for lagretten, og det vises til kap. 5 ovenfor. Selv om de sakkyndige påviste noen forskjeller i prøvene, konkluderte de med at det var likhet. Kommisjonen er i utgangspunktet enig med DRK i at ”den vekt de ”felles” planterester i seg selv kan sies å tale for at prøvene har samme kilde, vil være en funksjon av den hyppigheten slike planterester forekommer med i avføring fra kilder det kan være relevant å sammenlikne med”. Det finnes så vidt kommisjonen kjenner til ikke materiale som gir grunnlag for å beregne sannsynligheten statistisk. Dette innebærer ikke at man kan se bort fra likheten. Likheten vil inngå som et element i helhetsbildet ved bevisvurderingen.

Kommisjonen finner ikke grunnlag for domfeltes anførsel om at avføringsbeviset ble manipulert. Rapporten fra Trond Eskeland og Ragnar Bye bærer på dette punkt preg av spekulasjoner og av at tidligere skriftlige rapporter tolkes på en måte det ikke finnes rimelig grunnlag for. Det vises også til merknadene under kap. 7.5. Hvorvidt, og i hvilken grad, lagretten har lagt vekt på avføringsbeviset er det ingen opplysninger om.

For så vidt gjelder bevisbildet omkring avføringsbeviset, vil kommisjonen kort nevne at Rigmor Johnsen ble drept ved kvelning. Det ble funnet avføring på drapsstedet (trappeavsatsen) og det ble funnet avføring på avdødes høyre lår, underskjørt og strømpestropp. Avføringen på trappeavsatsen synes å ha vært tråkket utover. Domfelte ble pågrepet i rimelig nærhet av drapsstedet en halv time før brannvesenet fikk melding om brannen i Skippergata 6b. Det ble funnet spor på domfeltes turnsko som viste seg å være avføring. Det ble også funnet avføring i bukselommen til domfelte og det ble funnet avføring på en fyrstikkeske domfelte hadde i lommen. De sakkyndige bruker blant annet betegnelser som ”likhet” og ”full overensstemmelse” om funnene. I tillegg bemerkes det at domfelte ikke røykte og at liket var forsøkt påtent. På brannstedet ble det funnet 11 avrevne fyrstikker, og i fyrstikkesken med avføring oppgir Printz at det manglet 15-20 fyrstikker, jf. nedenfor. Under den rettslige forundersøkelsen forklarte politioverkonstabel Kurland at domfelte, da han ble innbrakt til Møllergaten 19, skyllet ansiktet og hendene med vann i drikkefontenen før han ble inkvirert. Politikonstabel Haugstad forklarte at domfelte, etter inkvireringen gikk direkte bort til en utslagsvask og vasket hendene og ansiktet. Han syntes vaskingen varte lenge og ble til slutt utålmodig. Både Kurland og Haugstad forklarte seg som vitner under

hovedforhandlingen. Kurland ble fremstilt på nytt for å svare på tilleggsspørsmål.

Det er dette bevisbildet omkring avføringsbeviset, som har vært en del av det samlede bevisbildet, som har ligget til grunn for lagrettens avgjørelse av skyldspørsmålet. Etter kommisjonens vurdering foreligger det ikke særlige forhold vedrørende avføringsbeviset som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig”.

Kommisjonen er enig i og slutter seg til denne vurderingen, og kan ikke se at det er noe i domfeltes anførsler som tilsier en annen vurdering av avføringsbeviset i dag. Det fremsettes ingen opplysninger som ikke var kjent for kommisjonen i 2006. At domfelte er uenig i kommisjonens vurderinger og konklusjoner og hevder kommisjonen tar feil, stiller ikke saken i et nytt lys. Kommisjonen kan ikke se at det foreligger nye omstendigheter egnet til frifinnelse, jf. strpl. § 391 nr. 3 eller særlige forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, jf. strpl. § 392 annet ledd.

Barnålbeviset

Det fremsettes heller ingen nye anførsler om barnålbeviset. Domfelte hevder kommisjonens vurdering er feil. Kommisjonen var ved forrige behandling kjent med de sakkyndiges uttalelser og DRKs vurdering, og det foreligger ikke noe nytt materiale om barnålbeviset i dag. Fra kommisjonens avgjørelse i 2006 s. 257 flg. hitsettes:

”8.4.8 Kommisjonens vurderinger

8.4.8.1 Straffeprosessloven § 391 nr. 3

8.4.8.1.1 Støleggens forklaring

Støleggens forklaring til politiet om at han brukte dressen under flukt fra politiet i de svenske skoger i 1954 og at barnålene kan ha kommet i dressen da han overnattet i en barhytte, er ny etter hovedforhandlingen i 1958.

Allerede under hovedforhandlingen forklarte domfelte at han hadde kjøpt dressen av Støleggen og at nålene kunne ha vært i dressen fra den tid Støleggen eide den. Dette fremgår av domfeltes egen udaterte gjenopptakelsesbegjæring fra 1958, statsadvokat Dorenfeldts

redegjørelse og lagmann Lundes utkast til kjennelse i 1959. Lunde skriver blant annet:

”Under hovedforhandlingen ble det opplyst at Torgersen hadde kjøpt den brunstripete dress av Støleggen, som hadde benyttet den under sin flukt i de svenske skoger. Dette er således ikke noe nytt, men er vurdert under hovedforhandlingen. At man ved et eventuelt avhør av Støleggen nå skulle kunne finne frem til at de barnåler som fantes i dressen, kunne stamme fra et eller annet tre i de svenske skoger hvor Støleggen har vært, er en mulighet så fjern og så usannsynlig at man trygt kan sette den ut av betraktning.”

Støleggen har senere bekreftet at han brukte dressen på flukt i de svenske skoger høsten 1954. Denne nye forklaringen ble påberopt under gjenopptakelsessaken på 70-tallet. Høyesteretts kjæremålsutvalg uttalte den gang at opplysningen ikke ga grunnlag for gjenopptakelse av saken, og kjæremålsutvalget sluttet seg til dette i sin kjennelse i 2001, og kunne ”ikke se at det er grunnlag for en annen vurdering i dag.”

Kommisjonen slutter seg til dette og finner at Støleggens forklaring om at han hadde på seg dressen under sin flukt i Sverige tre år tidligere, ikke er et nytt bevis som synes egnet til å føre til frifinnelse. Det er på det rene at muligheten for at nålene kunne stamme fra et annet sted enn kjelleren, herunder også fra et tre i Sverige, ble drøftet allerede under hovedforhandlingen.

8.4.8.1.2 Sakkyndige rapporter

Etter hovedforhandlingen i 1958, hvor Printz og Mork forklarte seg om sine skriftlige uttalelser i barnålbeviset, er det lagt frem flere nye sakkyndige rapporter. Det ble gjort både under gjenopptakelsessaken på 70-tallet og under gjenopptakelsessaken 1997-2001. I nærværende gjenopptakelsessak har domfelte lagt frem en rapport utarbeidet av professor Rune Halvorsen Økland. Under den muntlige høringen i mars 2006 mottok kommisjonen forklaring fra Økland og fra professor Kåre Venn.

De nye rapportene som er utarbeidet etter 1958, herunder rapporten fra professor Økland, representerer, etter kommisjonens vurdering, bare en vurdering og evaluering av arbeidet og erklæringene til de sakkyndige i 1958. Etter kommisjonens vurdering er disse rapportene ikke å anse som nye bevis som er egnet til å føre til frifinnelse av Torgersen. Kjæremålsutvalget uttalte i 2001 at rapporten til Høiland og Laane ikke i vesentlig grad svekker verdien av de observasjoner som ble gjort av Printz og Mork. Kommisjonen slutter seg til dette, og kan heller ikke se

at Øklands rapport bidrar til å svekke observasjonene til Printz og Mork.

Det er påfallende at Økland finner grunn til å uttale seg om bevisverdien knyttet blant annet til avføring, murpuss og tannbittet. Dette faller utenfor det området som antas å være Øklands fagfelt, og gir grunn til å stille spørsmål ved om han har den objektive tilnærming til sitt oppdrag som må forventes av en sakkyndig.

Vilkårene for gjenopptakelse etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 er ikke til stede. Hvilken betydning disse rapportene og uttalelsene har, må derfor vurderes ut fra kravet for gjenopptakelse etter straffeprosessloven § 392 annet ledd.

8.4.8.2 Straffeprosessloven § 392 annet ledd

8.4.8.2.1 Støleggens forklaring

Når det gjelder betydningen av Støleggens forklaring hvor han bekrefter at han brukte dressen under flukt i de svenske skoger i 1954, viser kommisjonen til påtalemyndighetens uttalelse hvor det fremgår at Støleggen ved pågripelsen hadde på seg "kavaj" og ikke "kostym".

Kommisjonen vil bemerke at det i journalen fra Mölndals polisdistrikt fremgår det at Støleggen ved pågripelsen 14. oktober 1954 var i besittelse av "Kavaj, kamm, livrem o halsduk, portmonnä inneh. 5,44 kr." For øvrige innbrakte som er anmerket i samme journal, beskrives klærne som "kavaj", "kostym" eller "gångkläder". Det kan således stilles spørsmål ved hvorfor svensk politi beskrev dressen som "kavaj", som trolig må sidestilles med jakke, i stedet for "kostym", som trolig vil være rett benevnelse på en dress.

Dette, sett i sammenheng med at Støleggen i andre saker har vært involvert i forhold med falske erklæringer, jf. kap. 8.5.6.4 nedenfor, gjør det, etter kommisjonens vurdering, berettiget å stille spørsmål ved hans forklaring om at han hadde på seg denne dressen under sin flukt i Sverige.

Selv om det legges til grunn at Støleggen hadde på seg denne dressen under sin flukt i Sverige i 1954, finner kommisjonen det usannsynlig at Støleggen bare skulle få fem like barnåler, og ingen andre, på forskjellige steder i dressen, som i tillegg var like barnålene fra juletreet i kjelleren i Skippergata.

Etter kommisjonens vurdering er Støleggens forklaring ikke et slikt særlig forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig.

8.4.8.2.2 Sakkyndige rapporter

Etter kommisjonens vurdering må det legges til grunn at både Printz og Mork påviste likhet mellom dressnålene og kjellernålene. Dette ble i rapportene uttrykt på forskjellige måter, blant annet at det var "full overensstemmelse" mellom nålene, at nålene var så like at de kunne stamme fra "samme mørtre", at det ved en blanding av dressnålene og kjellernålene vil være "helt umulig å holde dem fra hverandre". Når det gjelder spørsmålet om hva lagretten la til grunn under hovedforhandlingen i 1958, må det imidlertid tas i betraktning at både Mork og Printz forklarte seg som sakkyndige. Gjennom sine forklaringer og etterfølgende eksaminasjon, fikk de anledning til å utdype og nyansere sine skriftlige rapporter, og retten og partene fikk anledning til å stille spørsmål for å avklare eventuelle uklarheter.

Av avisreferater fra hovedforhandlingen, fremgår det av Vårt Land 10. juni 1958 at Mork i sin forklaring om barnålene uttalte at det er "meget stor sannsynlighet for at de er fra samme tre". I Aftenposten samme dag fremgår det at Dorenfeldt stilte spørsmål til Mork om han ville betegne det som sikkert at tiltalte "ikke kan ha fått disse barnålene på seg noe annet sted", og Mork svarte til dette: "Så sterkt vil jeg ikke uttrykke meg, men på grunnlag av den fullstendige overensstemmelse både i størrelse og form vil jeg si at det er meget stor sannsynlighet for at han har fått dem på seg av juletreet på åstedet."

På spørsmål fra Dorenfeldt om han kunne angi noen sannsynlighetsgrad, fremgår det av Morgenbladet 10. juni 1958 av Mork svarte: "Jeg vil nødig nevne prosenttall, men vil si at jeg anser det for meget sannsynlig at nålene stammer fra samme tre. Jeg finner det dessuten påfallende og eiendommelig at ingen av de nåler som ble funnet i klærne ligner det minste på de nåler man kan finne ute i skog og mark."

På spørsmål fra advokat Blom om også han har vært inne på tanken at juletreet kunne stamme fra Kaukasus, fremgår det av Aftenposten samme dag at Mork svarte: "Nei. Det kan være hugget hvor som helst i Norge. De eiendommelige nålene kan det ha fått av at det har grodd på skrinne jord og i skygge."

Etter kommisjonens vurdering har verken Printz eller Mork fastslått med sikkerhet at det er identitet mellom nålene fra dressen og kjelleren, og at de stammer fra samme tre. De påviser en likhet, og mener det er stor sannsynlighet for at dressnålene stammer fra kjelleren. Kommisjonen kan ikke se at det er grunnlag for domfeltes anførsel om at Mork og Printz påsto at barnålene i dressen stammet fra barnålene i

kjelleren, jf. også Eskelands kommentarer til påtalemyndighetens uttalelse 16. januar 2006.

Kommisjonen legger til grunn at spørsmålet om dressnålens opprinnelse har vært et tema som ble drøftet under hovedforhandlingen. I tillegg til at nålene kunne ha kommet i dressen under Støleggens opphold i Sverige høsten 1954 slik domfelte forklarte, hadde Printz foretatt undersøkelser med henblikk på at avklare om nålene kunne stamme fra blant annet Tore Hunds vei. I følge rettsboken 9. juni 1958 foreviste Printz grannåler som var funnet i en kommode i domfeltes hjem og i kjelleren i Tore Hunds vei. Kommisjonen viser også til rapport fra Printz 6. juni 1958. Printz fant ingen likheter mellom disse nålene fra kommoden og kjelleren i Tore Hunds vei og nålene som ble funnet på domfeltes klær. Printz foreviste også en ryggsekk tilhørende domfeltes svoger, som blant annet inneholdt furunåler. Spørsmålet om juletreets opprinnelse var også et tema under hovedforhandlingen. At juletreet kan være hugget hvor som helst i en norsk skog, fremgår av Morks uttalelse, jf. også kjæremålsutvalgets kjennelse i 2001.

Når det gjelder likheten mellom dressnålene og kjellernålene, viser kommisjonen til Venns undersøkelse, som er gjengitt ovenfor. I det utvalget nåler han hadde samlet inn, viste det seg å være betydelige variasjoner i lengde, men at korte nåler er meget sjeldne, og selv om utvalget nåler i undersøkelsen ikke er spesielt stort, er det lite grunnlag for å anta at bildet ville bli vesentlig annerledes med et mer omfattende materiale. Også blant de 19 nålene som hadde festet seg på Kåre Venns klær da han foretok undersøkelser i skogen, var det variasjoner fra 6,5 med mer til 16,5 mm. I utgangspunktet synes derfor sjansen for å få én barnål av samme lengde som nålene i kjelleren på klærne ved opphold i skogen å være liten, - å få flere barnåler av samme lengde, og ingen andre, er tilsvarende mindre.

Når det gjelder spørsmålet om mikroskopering, er det på det rene at dette var en kjent og anvendt metode i 1958. Ettersom de sakkyndige uttaler at de studerte tverrsnittpreparater, må det legges til grunn at det ble mikroskopert. Noe annet formål med å lage tverrsnittpreparater kan vanskelig tenkes.

Når det gjelder forekomsten av soppvekst på nålene, synes dette å være nokså vanlig. Dersom soppveksten forelå da Printz og Mork undersøkte nålene, kan den manglende rapportering av dette forklares med at de ikke anså dette som et element i seg selv som kunne bidra til å fastslå verken likhet eller forskjell. På den annen side er det uvisst om soppveksten kan ha oppstått i ettertid. Slutninger omkring dette blir bare spekulasjoner.

Økland anfører videre at Printz ikke oppga målinger av nålenes lengde i sin rapport av februar 1958. Kommisjonen bemerker at Printz i denne rapporten uttaler at grannåler kan "varierte i lengde, tykkelse..." m.v. og at den type som forekommer i kjelleren "utmerker seg ved å ha forholdsvis korte nåler" og at de i en blanding "vil være helt umulig å holde dem fra hverandre." Hvorvidt Printz har målt nålenes lengde før han ga denne uttalelsen er ikke opplyst, men kommisjonen oppfatter at han gjør en sammenligning også med hensyn til lengden som indikerer at en måling er foretatt.

Økland har i sin uttalelse kritisert Printz og Mork for at de ikke stilte spørsmål blant annet om hvordan én barnål hadde funnet veien til dressjakkens innerlomme, til tross for at Torgersen, etter politiets teori, hadde frakk utenpå dressen. Likeledes kritiserer han dem for at de ikke har kommentert hvorfor det ikke ble funnet andre elementer fra kjelleren i dressen, bortsett fra grannåler og granved. Økland mener at dette inngikk i de sakkyndiges mandat, idet de skulle se på elementene på Torgersens klær og i kjelleren i sammenheng. Kommisjonen er ikke enig i dette. De sakkyndiges mandat var å undersøke om noe av det materialet som er sikret fra domfeltes klær stemmer med noe av materialet fra åstedet, eventuelt om det kan antas å stamme derfra, jfr. innledningen i Printz' rapport 4. februar 1958. For så vidt gjelder funnet av den ene barnålen, lå det utenfor de sakkyndiges fagområde å ha noen formening om hvordan denne barnålen skulle ha kommet i dressjakkens innerlomme, på samme måte som det lå utenfor deres fagområde å gi en mulig forklaring på hvorfor det ikke ble funnet andre elementer fra kjelleren i dressen. Kommisjonen har likevel merket seg at Printz finner det påfallende at treull, som er sikret fra felt 13 (innersiden av bålet), ikke har festet seg til domfeltes klær, jf. mer om dette under kap. 8.9 nedenfor.

Kommisjonen er ikke enig i kritikken som er fremkommet mot arbeidet til Printz og Mork. I kjæremålsutvalgets kjennelse i 2001 refereres det til NISKs uttalelse 23. desember 1999, som ble gjentatt av Kåre Venn under den muntlige høringen i mars 2006. I uttalelsen står det blant annet at:

"... Printz og Mork var erfarne og høyt kompetente vitenskapsmenn, som gjennomførte undersøkelsene på en omhyggelig og objektiv måte. De fire" kan ikke se at man på daværende tidspunkt kunne ha angrepet saken på noen bedre måte enn det disse to gjorde". Om kompetansen til å avgi de faglige uttalelser i 1958 sies det i uttalelsen fra desember 1999 at denne klart var til stede."

Kjæremålsutvalget kunne ikke se at det var grunnlag for Laanes og Høilands angrep på de sakkyndiges faglige kompetanse og integritet.

Kommisjonen slutter seg til dette, og finner ikke at Øklands rapport gir grunnlag for å endre dette standpunktet.

Kommisjonen vil, under henvisning til drøftelsene ovenfor, vise til Høyesteretts kjæremålsutvalg som i sin kjennelse i 2001 påpekte at sakkyndige uttalelser i straffesaker, verken i 1958 eller i dag, forutsettes å oppfylle de krav som måtte stilles til vitenskapelige rapporter. Det heter videre at en sakkyndig uttalelse, som forutsettes å bli nærmere belyst og supplert gjennom den sakkyndiges forklaring og eksaminasjon fra partene og retten, ikke behøver å inneholde detaljerte redegjørelser for fremgangsmåter og vurderinger.

Etter kommisjonens vurdering er det ikke grunn til å anta at barnålbeviset alene var tilstrekkelig til å felle Torgersen, men også her må det foretas en samlet bevisvurdering. Det er uvisst hvorvidt, og i så fall i hvilken grad, lagretten la vekt på barnålbeviset i 1958. For lagretten må det antas å ha vært sentralt for bevisvurderingen at domfelte ble pågrepet ved Østbanen, nokså nær åstedet, en halv time før brannen i Skippergata 6b ble oppdaget. I kjelleren der liket ble forsøkt påtent, ble det funnet et gammelt juletre. Det ble antatt at domfelte hadde vært hjemme og skiftet klær etter at drapet ble begått. I dressen som ble beslaglagt hjemme hos ham ble det funnet barnåler i bukseoppbrettene og i jakkens innerlomme. De sakkyndige konkluderte ikke med at dressnålene stammet fra kjelleren, men uttalte blant annet at det var full overensstemmelse mellom dressnålene og kjellernålene.

Dersom det er slik at barnålene i dressen stammer fra et annet sted enn kjelleren i Skippergata 6b, finner kommisjonen det påfallende at nålene har en slik likhet at to sakkyndige ikke greier å påvise noen forskjell mellom dem. Enten barnålene stammer fra Støleggens flukt i Sverige, fra Tore Hunds vei eller fra et tilfeldig opphold i skogen, ville det ha vært grunn til å anta at man hadde funnet noen påviselige ulikheter ved en eller flere av nålene.

Uansett hvordan og på hvilket tidspunkt nålene er kommet i dressen, finner kommisjonen det usannsynlig at det bare skulle komme fem like barnåler, og ingen andre, på forskjellige steder i dressen, som i tillegg var like barnålene fra juletreet i kjelleren i Skippergata, jf. tidligere uttalelse om dette.

Sett i lys av undersøkelsen til Kåre Venn, og den variasjon av nåler, både i lengde og farge, som han fikk i sine klær etter å ha oppholdt seg i skogen, er det kommisjonens vurdering at man vanskelig kan finne en annen rimelig forklaring enn at dressnålene stammet fra kjelleren.

Etter kommisjonens vurdering er barnålbeviset i alle fall ikke svekket”.

Kommisjonen er enig i og slutter seg fullt ut til denne vurderingen, og kan ikke se at domfeltes anførsler tilsier en annen vurdering av barnålbeviset i dag. Det fremsettes ingen opplysninger som ikke var kjent ved forrige behandling. Kommisjonen kan ikke se at det foreligger nye omstendigheter egnet til frifinnelse, jf. strpl. § 391 nr. 3, eller særlige forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, jf. strpl. § 392 annet ledd.

Blodbeviset

Om blodbeviset uttaler kommisjonen i 2006-avgjørelsen på s. 395 flg.:

”Domfelte konkluderer i begjæringen med at fravær av blodspor utelukker at han er gjerningspersonen. Kommisjonen vil til dette påpeke at selv om det ikke er snakk om at domfeltes klær, verken antrekk 1 eller antrekk 2, hans sko eller hans legeme var tilsølt med blod, så viser de sakkyndiges analyser at det ble påvist blod, eller at det fremkom reaksjon forenlig med at det var blod, på samtlige nevnte steder.

Kommisjonen har merket seg at domfelte, under tidligere gjenopptakelsessak, har gitt forklaringer på hvor blodet kan stamme fra, blant annet at blodet på dressbuksen kan skrive seg fra Støleggens flukt i Sverige. Han anfører for øvrig at funn av blod i negleavskrapet kan skrive seg fra at han blødde neseblod under en boksekamp 5. desember 1957. Kommisjonen ser ikke bort fra at det lar seg gjøre å finne en rimelig forklaring på ett, eller et par, av blodsporene, men finner det noe påfallende at det ble påvist blod på så vidt mange steder som det her ble gjort. Det ble påvist blod på fingrene, på antrekk 1 (vinterfrakken og dressbuksen), på antrekk 2 (benklærne, undertrøye, underbukse og sokker), på de gule hanskene, og på skoene som var satt i bløt fremkom det en reaksjon som kunne skyldes blod. Kommisjonen kan ikke se at det er grunnlag for domfeltes forutsetning om at gjerningsmannen nødvendigvis må ha fått mye blod på de klærne han hadde på seg. For så vidt gjelder spørsmålet om Støleggen hadde på seg den stripete dressen under sin flukt i Sverige, viser kommisjonen til kap. 8.4.8.2.1 ovenfor.

For så vidt gjelder funn av rester av blod på domfeltes hender, viser kommisjonen til opplysningen om at domfelte, ved inkvireringen, hadde vasket hendene ved to forskjellige anledninger, og særlig til Haugstads forklaring under den rettslige forundersøkelsen om at han syntes vaskingen varte lenge og at vaskingen var svært grundig.

Blodet på vinterfrakken ble analysert til å være av blodtype A. Den omstendighet at halvparten av befolkningen, herunder avdøde og Torgersen selv, har denne blodtypen, gir verken grunn til å utelukke eller med noen grad av sikkerhet å knytte domfelte til drapet.

Etter kommisjonens vurdering synes det å være på det rene at det ikke ble funnet store mengder blod på domfelte og hans klær, men det ble påvist rester av blod og det fremkom reaksjoner forenlig med blod. Dette var et tema under hovedforhandlingen, hvor også de sakkyndige og vitner uttalte seg. Gjennom disse forklaringene og den etterfølgende eksaminasjon, kunne lagretten gjøre seg opp en mening om hvilken vekt funn av blod eventuelt skulle tillegges. Hvorvidt oppslaget i Dagbladet under hovedforhandlingen har virket inn på lagrettens bedømmelse vites ikke, heller ikke om blodfunnene i seg selv hadde noen avgjørende betydning. Etter kommisjonens vurdering har imidlertid domfelte ikke grunnlag for sin slutning om at fravær av blodspor utelukker at domfelte er gjerningspersonen”.

Det vises for øvrig til omtalen av blodbeviset i forbindelse med anmeldelse til Spesialenheten for politisaker, og at den uklarhet som ble påpekt av advokat Moss i ovennevnte sitat må anses avklart, se pkt. 3.2.3. ovenfor.

Kommisjonen kan ikke se at det i domfeltes anførsler fremkommer opplysninger som tilsier en annen vurdering av blodbeviset i dag. Kommisjonen slutter seg til den tidligere vurdering av dette, og kan ikke se at det foreligger nye omstendigheter egnet til frifinnelse, jf. strpl. § 391 nr. 3, eller særlige forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, jf. strpl. § 392 annet ledd.

Vitnene Johanne Kristine Olsen og Ørnulf Bergersen

Domfeltes anførsler knyttet til disse vitnene er ikke nye, og kommisjonen kan ikke se at det er grunnlag for en annen vurdering av disse i dag. Domfeltes anførsler var kjent for kommisjonen ved avgjørelsen i 2006 og ble grundig vurdert. Vitnene ble ført for den dømmende rett som foretok en vurdering av deres forklaringer, og domfeltes begjæring inneholder ingen andre anførsler enn at han bestrider riktigheten av vitnenes observasjoner. Dette har blitt grundig vurdert ved tidligere gjenåpningsbegjæring og det fremsettes ingen nye anførsler. Det samme gjelder tidspunktet for når politiet ble kjent med Bergersens forklaring. Kommisjonen kan

ikke se at det foreligger nye omstendigheter egnet til frifinnelse, jf. strpl. § 391 nr. 3, eller særlige forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, jf. strpl. § 392 annet ledd.

Drapstidspunktet

Advokat Moss har anført at nye åstedsbilder og uttalelse fra professor Holck viser at dødsstivheten ikke hadde inntruffet ved undersøkelse av liket ca. kl. 02:30, og at dette viser at Rigmor Johnsen ble drept på et langt senere tidspunkt enn tidligere antatt.

Drapstidspunktet har vært gjenstand for vurdering ved tidligere gjenåpningsbegjæringer, og var også sentralt ved domfeltes forrige begjæring for Gjenopptakelseskommisjonen. Kommisjonen foretok en grundig gjennomgang av elementene for fastsettelse av drapstidspunktet.

Professor Georg Waaler ved Rettsmedisinsk institutt ankom drapsstedet lørdag 7. desember kl. 02.30 hvor han undersøkte avdøde. Sammen med prosekutor Lundevall obduserte han liket samme formiddag. De avga sakkyndige rapporter og forklarte seg under hovedforhandlingen. I obduksjonsrapporten 10. desember 1957 heter det blant annet:

”Det er kraftig dødsstivhet tilstede overalt. Ved åstedsundersøkelse kl. 2.30 manglet dødsstivhet i armer, fingre og hals, men var antydnet i knærne.”

Bildene advokat Moss har fremlagt for kommisjonen, kan alle bortsett fra ett gjenfinnes i originalmappen med åstedsbildene. Bildet hvor avdødes høyre arm er strukket ut, er ikke blant åstedsbildene. Kommisjonen kan uansett ikke se at dette er et nytt bevis egnet til frifinnelse. Det vises til at det av obduksjonsrapporten fremgår at det manglet dødsstivhet i armer, fingre og hals, og at bildet dermed ikke viser noe annet enn det de sakkyndige avga rapport om og forklarte seg om i 1957/58.

Når det gjelder spørsmålet om betydningen av dødsstivhet finner kommisjonen å kunne vise til kommisjonens vurdering i avgjørelsen av 8. desember 2006 s. 434:

”Ved vurderingen av om det er forhold knyttet til dødsflekker, dødsstivhet og temperatur som tilsier at drapstidspunktet er senere enn det som er lagt til grunn i dommen, er det kommisjonens vurdering at man må ta utgangspunkt i obduksjonsrapporten og de observasjoner Waaler gjorde da han undersøkte avdøde ca. kl. 02.30.

Waaler konstaterte ved sin undersøkelse kl. 02.30 at det manglet dødsstivhet i armer, fingre og hals, men var antydnet i knærne. Domfeltes teori er at den antydede dødsstivhet i knærne kan skyldes at benas tyngde og friksjonen mot gulvet kan ha blitt feiltolket som en svak dødsstivhet, og at det dessuten lå en trebjelke under avdødes knær som kan ha vanskeliggjort undersøkelsen. Kommisjonen kan ikke se at denne teorien har noe for seg. Det er grunn til å anta at den eventuelle risiko for feilbedømming som ligger i de forhold domfelte påpeker, også var iaktatt av professor Waaler.

Kommisjonen viser videre til den sakkyndige uttalelsen til professor Rognum, som i liten grad støtter domfeltes anførsel om at drapet er begått senere enn ca. kl. 23.30. Det vises til omtalen av hans uttalelse ovenfor. Rognums hovedkonklusjon er at det er rimelig å anta at dødstidspunktet har vært ca. tre timer før Waalers undersøkelse, det vil si ca. kl. 23.30. Selv om Rognum, ut fra åstedfunn og obduksjonsfunn ikke kan utelukke at døden kan ha inntrådt ”*litt senere*” enn kl. 23.30, gir han lite støtte for domfeltes teori om at drapet er begått etter midnatt.

Kommisjonen finner også grunn til å vise til professor Gregersens uttalelse, hvor han konkluderer med at det må antas at døden har inntrådt i en periode fra ca. en halv time før undersøkelsen (kl. 02.00) og neppe mer enn fem timer før undersøkelsestidspunktet (kl. 21.30). Han kunne ikke med noen grad av sannsynlighet anslå om drapstidspunktet var i begynnelsen, midten eller i slutten av denne perioden.

Som tidligere nevnt forklarte både Lundevall og Waaler seg som sakkyndige under hovedforhandlingen og de deltok på åstedsbefaringen 4. juni 1958. Det må legges til grunn at dødstidspunktet var et tema, og at de sakkyndige gjennom sine forklaringer og etterfølgende eksaminasjon fikk anledning til å belyse dette nærmere. Det må i alle fall antas at de ville ha reagert, dersom drapstidspunktet i tiltalebeslutningen ikke lot seg forene med deres funn og vurderinger. Etter kommisjonens vurdering er det ikke konkrete holdepunkter for at drapet er begått på et senere tidspunkt, noe som ville ha utelukket domfelte som gjerningsperson. De sakkyndiges uttalelser støtter heller ikke en slik teori”

Kommisjonen finner å kunne slutte seg fullt ut til denne vurderingen og kan ikke se at det foreligger nye omstendigheter egnet til frifinnelse, jf. strpl. § 391 nr. 3 eller særlige forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, jf. strpl. § 392 annet ledd.

3.3.3.2. Gjenopptakelseskommisjonens forhold til sakkyndige

Domfelte anfører at Gjenopptakelseskommisjonen i sin avgjørelse ikke har tatt hensyn til sakkyndiges vurderinger i saken, herunder også DRKs vurderinger. Det er vist til et brev fra 10 forskere av 18. september 2006 og brev signert av 270 forskere av 9. juni 2008 til justisministeren.

Ulik sakkyndighet har helt siden 1957 gitt betydelige bidrag under etterforskning, irettføring og i gjenåpningsrundene. Enkelte sakkyndige har overensstemmende syn og konklusjoner, mens andre sakkyndige vurderer bevismaterialet annerledes og kommer dermed fram til en annen konklusjon. Om sakkyndighet finner kommisjonen grunn til å sitere fra avgjørelsen av 8. desember 2006 s. 69:

”I de tilfellene det foreligger flere faktorer (beviser) i en sak som, uavhengig av hverandre, knytter en person til gjerningsstedet/handlingen, må disse uavhengige faktorene vurderes samlet for å fastslå hvorvidt vedkommende, utenfor enhver fornuftig og rimelig tvil, er gjerningsmann. Selv om det lar seg gjøre å besvare dette spørsmålet ved bruk av statistiske sannsynlighetsberegninger, vil kommisjonen understreke at spørsmålet skal avgjøres etter en alminnelig bevisbedømmelse, jf. kap. 5, det vil si om retten er overbevist om skyld eller ikke.

I NOU 1996: 15 side 127 uttaler utvalget:

”For retten er den sakkyndiges uttalelse som oftest bare en del av bevisførselen, og av og til sågar en mindre del. Retten må treffe sin avgjørelse ut fra en samlet vurdering av alle bevisene i saken, tiltaltes og vitnenes forklaring, funn fra åstedet osv. Hvert bevis er kanskje isolert sett ikke tilstrekkelig til at retten lar seg overbevise om tiltaltes skyld, mens situasjonen samlet ikke sjelden er den at de ikke etterlater nevneverdig tvil. Derfor er også konklusjoner fra den

sakkyndiges side som gir uttrykk for tvil, like fullt ofte interessante for retten.

For at retten skal kunne foreta en mest mulig korrekt bevisvurdering, vil det være av stor betydning at det kommer klarest mulig frem med hvilken sikkerhet den sakkyndige uttaler seg. Dersom den sakkyndige selv ikke gir informasjon om dette, bør de juridiske aktører (aktor, forsvarer og de juridiske dommere) sørge for at nødvendige opplysninger blir gitt.””

Kommisjonen slutter seg til dette.

Kommisjonen var ved sin avgjørelse i 2006 godt kjent med DRKs uttalelser til de sakkyndige rapportene i saken. Dette var en del av den totale vurderingen, og kommisjonen kan ikke se at det i domfeltes begjæring anføres noe som skulle tilsi en annen vurdering i dag. Det er heller ikke riktig, slik det påstås fra domfelte, at DRK har underkjent de tekniske bevisene.

Kommisjonen slutter seg fullt til kommisjonens avgjørelse av 8. desember 2006 vedrørende sakkyndighet, og kan ikke se at det foreligger nye omstendigheter egnet til frifinnelse, jf. strpl. § 391 nr. 3, eller særlige forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, jf. strpl. § 392 annet ledd.

3.3.3.3. Brev fra Fredrik Fasting Torgersen av 15. og 24. juni 2010.

I skriv av 15. juni 2010 har Torgersen stilt 14 spørsmål til kommisjonen. Som grunnlag for disse spørsmålene er det vedlagt en rekke dokumenter. Dette er dokumenter fra straffesaken, herunder politiavhør og rapporter, utdrag fra tidligere begjæringer, og utdrag fra sakkyndige rapporter vedrørende tekniske bevis. Torgersen har videre i brev 24. juni 2010 kommentert påtalemyndighetens uttalelse av 17. desember 2009. I hovedtrekk inneholder de to brevene sammenfallende anførsler.

Kommisjonen finner at det i Torgersens to brev verken anføres eller dokumenteres omstendigheter som ikke har vært belyst tidligere. De omhandler hva de ulike vitnene har sett drapskvelden og natten, og dette har vært kjent både for den dømmende rett og ved tidligere gjenåpningsbegjæringer. Dokumentene var en del av

saksdokumentene også ved forrige begjæring, og kommisjonen var således kjent med innholdet. Når det gjelder de ulike anførselene knyttet til tannbittbeviset, avføringsbeviset, barnålbeviset, vitnene Johanne Kristine Olsen og Ørnulf Bergersen, vises det til det som sies om dette ovenfor.

Ved kommisjonens avgjørelse 8. desember 2006 ble det foretatt en gjennomgang av hele saken mot Torgersen, herunder en vurdering av de ulike bevistemaene. Omstendighetene Torgersen tar opp nå er grundig behandlet av kommisjonen i sin tidligere avgjørelse. Kommisjonen slutter seg til de vurderingene og konklusjonene som ble gjort i avgjørelsen i 2006, og finner ikke at Torgersens oppsummering tilsier en annen vurdering i dag.

Domfelte anfører som nytt bevis at han drapskvelden kom ut fra Grand Kafé og ikke at han passerte den. Det vises til at vitnet Astrid Tømmereks forklaring bekrefter dette. Kommisjonen bemerker at Astrid Tømmerek avga forklaring både under den rettslige forundersøkelsen og hovedforhandlingen, hvor hun forklarte at hun så Torgersen komme ut fra kafeen. Hennes forklaring om dette var kjent for retten og er intet nytt bevis. Det skal også bemerkes at domfelte under den rettslige forundersøkelsen, etter at Tømmerek avga forklaring, nektet for å ha kommet ut fra Grand.

Kommisjonen kan for øvrig ikke se at manglende opplysninger om påvisning av urin tyder på at avdøde ble drept et annet sted enn i oppgangen. Det er imidlertid et faktum at det luktet urin av en del av avdødes avrevne truse som ble funnet i oppgangen, noe som er sammenfallende med at gjerningsstedet var nettopp der.

Heller ikke manglende opplysninger om påvisning av fotavtrykk kan anses som et nytt bevis egnet til frifinnelse. Det fremgår ikke av åstedetsrapporten om det ble observert fotavtrykk i kjelleren eller på åstedet forøvrig. Heller ikke er det opplysninger om at eventuelle fotavtrykk ble sammenlignet med Torgersens sko. Det finnes heller ingen opplysninger om dette i etterforskningsmaterialet forøvrig. Kommisjonen kan uansett ikke se at manglende opplysninger om fotavtrykk fra Torgersen er et

såkalt utelukkelsesbevis. Man kan ikke av fravær av opplysninger om funn av fotavtrykk trekke den konklusjon at man har funnet fotavtrykk som ikke stemmer overens med Torgersens sko, og at dette beviser at Torgersen ikke har vært på åstedet. Bilder fra kjelleren viser at det var svært mye rask og materialer liggende i kjelleren, en rekke personer beveget seg ned i kjelleren og rundt i oppgangen, både politifolk og brannmenn, i tillegg til at det ble brukt vann for å slukke brannen. Under disse forutsetningene kan det ikke ha vært enkelt å finne fotavtrykk som kunne benyttes til sammenligning av ulike skotyper.

3.4. Nye vitnebevis

3.4.1. Domfeltes anførsler

Advokat Erling Moss har i sitt sluttinnlegg 11. mai 2009 vist til flere vitnebevis (Brit Pedersen, Arne Winger, Helga Paulsen, Alf Brandsdal m.fl.) som kan kaste lys over saken, og eventuelle alternativ gjerningsmann. Det søkes å forfølge tidligere anførsel om at gjerningsmannen har hatt tilhold i Skippergata 6 B. Det navngis flere personer kommisjonen bør gjøre undersøkelser om, og det fremsettes alternative teorier til hvem som kan ha vært i Skippergata 6 B drapkvelden. Herunder at det antydes at Arne Winger kan ha vært den som fulgte etter Rigmor Johnsen, og at Brit Pedersen har opplysninger om Rigmor Johnsens hjemmemiljø. I tillegg trekkes Alf Brandsdal på nytt inn i saken. Det er også bedt om at kommisjonen foretar avhør av Rigmor Johnsens gjenlevende søsken om en eventuell nabokrangel i Skippergata 6 B. Videre har Ståle Eskeland ved brev av 28. mai 2010 bedt kommisjonen om å avhøre en navngitt bror av fornærmede. Denne broren skal til en navngitt person ha uttalt at flere i Rigmor Johnsens familie er sikre på at Torgersen ikke er drapsmannen.

3.4.2. Påtalemyndighetens bemerkninger

Vitnet Brit Pedersen forklarer at hun ikke kjente Rigmor spesielt godt. Forklaringen fra vitnet fremstår som en blanding av synsing, sladder og spekulasjoner. Ingen av søsknene til Rigmor bekrefter noe av det hun forteller.

Arne Winger tok kontakt med politiet i august 2005 og forklarte at han så Torgersen komme ut fra Skippergata 6 B drapsnatta på sykkel. Winger stod da i et portrom sammen med ei jente ved navn Rigmor som skulle være søsteren til den drepte. Påtalemyndigheten har imidlertid ikke funnet å kunne legge vekt på denne henvendelsen. Det er en rekke ting som ikke stemmer med andre forhold, og det er usikkert om man kan stole på denne observasjonen. Videre er det på det rene at Winger i mars 2007 ikke lenger husket at han hadde henvendt seg til politiet i august 2005.

Det synes som om advokat Moss er av den oppfatning at denne forklaringen viser at Rigmors søsken skjuler noe, og at de bør avhøres av kommisjonen om dette. Påtalemyndigheten kan ikke se at det er behov for slike avhør.

Advokat Moss antyder også at det kan ha vært Arne Winger som fulgte etter Rigmor denne kvelden, og igjen ser man at en person blir mistenkeliggjort som den mulige drapsmann uten holdepunkter av noen art.

3.4.3. Kommisjonens vurderinger

Kommisjonen kan ikke se at noen av de vitnene advokat Moss henviser til er nye omstendigheter egnet til frifinnelse. Det fremsettes ingen opplysninger som kaster nytt lys over saken. Anførselen synes å inneholde ulike teorier om hvem som kan være gjerningsmann, og både Arne Winger og Alf Brandsdal nevnes i denne forbindelse.

Med hensyn til Alf Brandsdal uttalte Borgarting lagmannsrett i 2000 at det på bakgrunn av Esther Olsens ulike forklaringer, ikke var grunn til å tro at Brandsdal hadde noe med saken å gjøre. Høyesterett ga i 2001 sin tilslutning til denne vurderingen, noe også Gjenopptakelseskommisjonen gjorde i 2006. Kommisjonen slutter seg til dette, og kan ikke i dag se at det er noe som tyder på at Brandsdal hadde noe med drapet å gjøre.

Det er heller ingen holdepunkter for at Arne Winger har hatt noe med drapet å gjøre. Anførselen om dette fremstår som en løs spekulasjon, og Winger føyer seg således inn i rekken av alternative gjerningsmenn.

På bakgrunn av Ståle Eskelands brev av 28. mai 2010 rettet kommisjonen en henvendelse til en av brødrene til Rigmor. Det ble både fra ham selv og Rigmors øvrige søsken benektet at han noen gang skulle ha uttalt det som hevdes i Eskelands brev. Kommisjonen har ikke funnet grunn til å foreta ytterligere undersøkelser rundt dette.

De anførte vitnebevis er ingen nye omstendigheter egnet til frifinnelse, jf. straffeprosessloven § 391 nr. 3, og de gir heller ingen holdepunkter for at det er meget tvilsomt at dommen mot Torgersen er riktig, jf. straffeprosessloven § 392 annet ledd.

3.5. Gerd Kristiansen

3.5.1. Domfeltes anførsler

Det er ingen beviser for at Gerd-avhørene er kommet frem til advokat Blom under rettssaken. Det vises til samtaler mellom advokat Moss og Tom Jacobsen, Gerds fetter, og det bes om at kommisjonen tar avhør av Jacobsen. Jacobsen opplyser at dersom kusinen Gerd var ”Torgersens Gerd” ville hun ikke fortalt det til noen. Det vises også til et anonymt tips til Tore Sandberg i mai 2008 om at Gerd Kristiansen i et familieselskap skal ha innrømmet at det var hun som var den riktige Gerd.

Det er videre foretatt en fotokonfrontasjon hvor Torgersen ikke kunne gjenkjenne Gerd, selv om hun hadde vært hans nære nabo.

3.5.2. Påtalemyndighetens bemerkninger

Påtalemyndigheten kan ikke se at det er påfallende at Gerd Kristiansen skulle snakke om sitt kjennskap til Torgersensaken. Hun ble avhørt som vitne og kjente ham fra Lille Tøyen, samt at

hun var på Kafé Hjerterom samtidig som Torgersen og hilste på ham.

Vedrørende fotokonfrontasjonen konstateres det at Torgersen etter 50 år ikke gjenkjenner Gerd Kristiansen på bildene. Torgersen mener imidlertid selv at hans Gerd ikke kan ha vært Gerd Kristiansen da han ville ha kjent igjen en nabo jente.

3.5.3. Kommisjonens vurderinger

Kommisjonen viser til pkt. 3.2.3. ovenfor om det som er omtalt vedrørende Gerd Kristiansen i Gjenopptakelseskomisjonens notat av 23. mai 2007 på bakgrunn av anmeldelsen til Spesialenheten for politisaker, og som kommisjonen har sluttet seg til. Ytterligere bemerkninger utover dette er det ikke grunn til.

Kommisjonen kan ikke se at de fremsatte opplysninger er egnet til å endre kommisjonens tidligere vurdering av at det ikke er grunnlag for å anta at Gerd Kristiansen var sammen med domfelte drapsnatten. Kommisjonen har ikke funnet grunn til å foreta ytterligere undersøkelser rundt dette.

De anførte opplysninger vedrørende Gerd Kristiansen er ingen nye omstendigheter egnet til frifinnelse jf. straffeprosessloven § 391 nr. 3, og de gir heller ingen holdepunkter for at det er meget tvilsomt om dommen er riktig, jf. strpl. § 392 annet ledd.

3.6. Avhør av Bjørg Njaa

3.6.1. Innledning

Gjenopptakelseskomisjonen ble i august 2009 kontaktet av Bjørg Njaa. Hun opplyste at hun var datter av sorenskriver Torleiv Bull Njaa, som var tilkalt meddommer under rettsforhandlingene i 1958. Hun opplyste at hennes far hadde snakket om Torgersensaken mens den pågikk og at han i den forbindelse hadde vært klar på at Torgersen var skyldig. Hun husket også at hennes far hadde kommet med uttalelser om at Dorenfelt gjerne ville ha ham som dommer i saken.

Kommisjonen mottok deretter en skriftlig redegjørelse fra Bjørg Njaa og det ble foretatt et avhør 6. november 2009. Partene er gjort kjent med avhøret.

3.6.2. Domfeltes bemerkninger til avhøret

Domfelte har i sitt brev av 24. juni 2010 bemerket følgende:

”På side 35 kommer statsadvokat Katteland kort inn på den ubehagelige opplysning at en av sakens dommere under hovedforhandlingen i 1958 må ha vært inhabil. Det er dommerens datter Bjørg Njaa som forteller dette til kommisjonen i et avhør den 6.11.09. Hun sier som kjent: Hennes far mente at jeg var et monster. Denne meningen kom han med både forut som under sakens gang.

At han var håndplukket av statsadvokat Dorenfeldt til å være dommer i saken, gjør ikke inhabiliteten mindre. Dommer Njaa’s datter mener at hennes far var sterkt påvirket av pressens forhåndsdomming.

At også lagmann Lunde var forutinntatt er meget sannsynlig, som bevis for dette vedlegges en side fra de advokater jeg hadde i 1997, Holm Charlsen/ Magne Jetne. Denne begjæring ble ikke sendt inn da advokat Moss tok over saken.

Det som er av interesse er lagmannens opplysning om at jeg var en vanskelig person å ha med å gjøre. Hvordan lagmannen kunne si noe slikt er meg ubegripelig da jeg aldri hadde vært i kontakt med ham verken muntlig, skriftlig eller på annen måte. Jeg regner det som sannsynlig at medias forhåndsdomming påvirket lagmannen.”

3.6.3. Påtalemyndighetens bemerkninger til avhøret

Påtalemyndigheten har bemerket at det er tale om erindringer av noe som skjedde for over 50 år siden. Hvorvidt hennes erindringer er korrekte er umulig å si i dag.

Det forhold at hennes far snakket om saken hjemme under middagsbordet er verken kritikkverdige eller påfallende. Det vises til den omfattende mediedekningen saken hadde og til at saken trolig var et tema i mange hjem på denne tiden.

Videre er det ikke påfallende eller bemerkelsesverdige at en dommer har gitt uttrykk for at han syns statsadvokat Dorenfeldt var

en dyktig statsadvokat. Det foreligger for øvrig ikke holdepunkter for vitnets antydninger om at Dorenfeldt eventuelt har hatt innflytelse på sammensetningen av fagdommerne i lagmannsretten.

3.6.4. Kommisjonens vurderinger

Björg Njaa har til kommisjonen forklart at hennes far snakket om Torgersensaken ved middagsbordet hver dag etter at han kom hjem fra retten. Gjennomgangstemaet var at Torgersen var en forferdelig fyr som ikke måtte slippes løs på samfunnet igjen. Han var veldig klar på at Torgersen var skyldig. Faren snakket også mye om forholdet sitt til Dorenfeldt, og han var en stor beundrer av ham. Han sa at han var ønsket som dommer i saken av Dorenfeldt. Hun forklarte videre at hennes far var en vel ansett dommer, og han var en redelig og pliktoppfyllende mann. Hun mente at faren i likhet med mange andre på den tiden kan ha vært forutinntatt og at han trakk denne forutinntattheten med seg inn i dommergjerningen. Med tanke på den stemningen som var på den tiden, tror hun ikke farens oppfatning av skyldspørsmålet ville hatt noe å si for resultatet. Vitnet forklarte videre at hun håper at Torgersensaken kan belyses på nytt. I lys av nye sakkyndige uttalelser ønsker hun at den skal prøves igjen. Hun syns det er viktig at saken blir tatt opp igjen og gjennomgått på nytt i lys av den nye informasjonen som har kommet. Hun mener det er viktig at alt som kan ha betydning kommer frem.

Kommisjonen rettet en henvendelse til Borgarting lagmannsrett for å søke finne opplysninger om hvordan tilkallingen av dommere ble gjort i 1958 og i Torgersensaken. Borgarting lagmannsrett har ved brev 21. september 2010 opplyst at de ikke har kunnet fremskaffe konkrete opplysninger om hvordan tilkallingen av dommere i Torgersensaken skjedde. Om ordningen med tilkalling av dommere uttaler lagmannsretten:

”Straffesakene, som lagmannsretten tidligere behandlet som førsteinstans, ble behandlet på straffeting. Disse ble satt opp i en forretningsorden for hvert halvår der det for de ulike lagsogn ble satt av bestemte uker. Foruten å reservere tid, ble det samtidig satt opp hvilken lagmann som skulle administrere straffetinget og hvilke to tilkalle

dommere som skulle delta. Så vel administrator som de tilkalte ble satt opp tilfeldig, men likevel slik at det ble en fordeling over tid.

Utkast til forretningsorden og dommeroppsett ble satt opp av lagmannsrettens berammer og forelagt for førstelagmannen til godkjennelse. Når forretningsordenen var godkjent av førstelagmannen, ble tidspunkt og varighet for straffetingene gjort kjent for påtalemyndigheten. Det var påtalemyndigheten som bestemte hvilke saker som skulle behandles på de straffeting som lagmannsretten på forhånd hadde fastsatt, men da uten at påtalemyndigheten var kjent med hvilke dommere som skulle gjøre tjeneste på det enkelte straffeting”.

Lagmannsretten uttaler videre at det:

”[...] fremstår som helt utenkelig at påtalemyndigheten rent faktisk ville forsøke å få innflytelse på hvilke dommere som skulle gjøre tjeneste på det enkelte straffeting, og videre vil det også være utenkelig at en henvendelse vedrørende dommervalg ville ha blitt etterkommet”.

Kommisjonen finner det ikke påfallende at sorenskriver Torleiv Bull Njaa snakket om Torgersensaken hjemme. Saken var meget omtalt, og dette fremstår som et naturlig tema med tanke på at Njaa deltok i behandlingen av saken. Det må også tas i betraktning at det er snakk om erindringer som er over 50 år gamle og de må vurderes med den fare for feilerindring dette medfører.

Det er ingen holdepunkter for at Njaa var forutinntatt på en slik måte at han har gjort seg inhabil i saken, og som evt. kan føre til gjenåpning etter straffeprosessloven § 390. Det vises til redegjørelsen for hvordan praksisen med tilkalling av dommere var, og det er ingen konkrete holdepunkter for at Dorenfeldt har påvirket rettens sammensetning. Bjørg Njaa har heller ikke forklart at hennes far har uttalt noe slikt.

Kommisjonen kan ikke se at Bjørg Njaas opplysninger gir grunnlag for gjenåpning, verken etter straffeprosessloven § 390, 391 nr. 3 eller § 392 annet ledd.

3.7. Annen mulig drapsmann

3.7.1. Innledning

I brev av 21. mars 2010 har Ståle Eskeland navngitt to personer, her benevnt X og Y, som det er grunnlag for å mistenke at har noe med drapet på Rigmor Johnsen å gjøre. Det er videre bedt om at kommisjonen behandler disse opplysningene fortrolig. Begge personene er døde.

3.7.2. Domfeltes anførsler

3.7.2.1. Personen X

Det er i notat 19. mars 2010 av Ståle Eskeland anført at X kan ha hatt noe med drapet på Rigmor Johnsen å gjøre. Kommisjonen gjengir notatet i sin helhet:

”1. Problemstilling

Problemstillingen i notatet er hvorvidt X kan tenkes å ha noe med drapet på Rigmor Johnsen å gjøre.

X ble avhørt to ganger under etterforskningen: lørdag 7. desember kl. 13.00 og 18. januar 1958 kl. 08.15. Første gang ble han avhørt som vitne, andre gang som mistenkt. Han ble også avhørt som vitne under den rettslige forundersøkelsen, men han viste der bare til sin ‘forklaring for politiet. Dok. 30 bilag 2”, dvs, begge de to politiforklaringene. Han avga ingen egen forklaring under den rettslige forundersøkelsen. Følgelig foreligger bare de to politiforklaringene fra X.

Bakgrunnen for at X ble avhørt var åpenbart at X var tidligere straffedømt for bl.a. en voldtekt. Det fremgår av rapporten 18. januar 1958:

”Domfelt ved Eidsivating lagmannsrett 3.9.56 etter strl. § 192 1 og 4, 257, Jfr. 258, 127 til 4 år og 2 mndr. — 410 df sikring etter § 39 a — F inntil 3 år etter utløp av tidligere sikring”

Det fremgår at X hadde to sikringsdommer, men den første kjenner jeg ikke til. X sonet dommen fra 1956 på Botsfengslet da drapet skjedde, men ble 30. oktober 1957 innlagt på Sophies Minde for å få foretatt en operasjon i venstre arm. Etter operasjonen ble han overført til Sophies Mindes hospits, hvor han fremdeles bodde 6. og 7. desember 1957, dvs,

den natten drapet på Rigmor Johnsen skjedde, se forklaringen fra avdelingsleder Helga Kragerud nedenfor.

Jeg har gjennomgått tilgjengelig informasjon om X, og dessuten innhentet en sakkyndig vurdering fra professor dr.med. Per Holck av Xs tannsett sammenholdt med bittmerket i Rigmor Johnsens bryst. Alle notehenvvisninger til dokumenter i "Mappe II" gjelder etterforskningsdokumentene, jf. tilsvarende henvisninger i Bevisene i Torgersensaken (2005).

2. Avhøret av X 7. desember 1957 kl. 13.00

Det fremgår av protokollen:

Lørdag 7. desember om morgenen var Botsfengslet blitt oppringt fra Sophies Minde. De opplyste at X hadde vært borte natt til lørdag 7. desember, og hadde kommet inn samme morgen. Han ble hentet av overbetjenten og satt inn i vanlig celle på Botsfengslet kl. 11.50.

Pb. Hjellemo foretok avhør i avhørsrommet i nærvær av prosektor Lundevall. Det står i protokollen:

"X virket noe nervøs — kom lett i affekt — og ville ikke si noe om sitt ærende natt til i dag før han ble foreholdt saken. Han hadde ren samvittighet, sa han. Etter å være gjort kjent med formålet for avhøret av X ble denne foreholdt avismeldingen om drapet i Skippergaten. X erklærte seg da villig til å bevise sitt alibi og var villig til forklare seg".

I avhøret forklarte X:

- Han forlot Sophies Minde fredag 6. desember ca. kl. 16.00.
- Han gikk alene til Restaurant Gullfisken (adresse Rådhusgaten 2)
- Han drakk en halv liter eksportøl.
- Etter å ha gått fra Gullfisken, antakelig ved 1800-tiden, traff han Bjørn Aagård utenfor, som han kjente fra Fengselssykehuset fra år tilbake.
- X og Aagård gikk sammen til restaurant Original Pilsen (adresse Tollbugaten 8 B), hvor de var en times tid.
- Deretter gikk de til "et annet sted som vitnet ikke kan stedfeste". (Det fremgår av avhøret 18. januar 1958 at dette var Restaurant Pilen (adresse: Hjørnet av Pilestredet — St. Olavsgate)).
- X tok trikken til Sophies Minde hvor han ankom noe over kl. 22.00.
- "Da vitnet ikke kom inn gikk han ned til øvre Foss 10 (?), hvor han forsøkte å komme inn hos en tidligere fange ved navn Kolstad". Kolstad var ikke hjemme, bare kona. Han slapp ikke inn.
- Han satte seg i trappen og rullet en røyk.

- Han gikk ut på gaten og fant en lastebil som var ulåst. Han satte seg i førersetet og sovnet.
- *“Da han utpå morgenen våknet dro han til Sophies Minde.”*
- *“Ble gående utenfor der inntil porten ble åpnet ved 0800 tiden og kom seg inn dit”.*

Deretter står det i rapporten:

“Prosektor Lundevall besiktiget og prøvde kraften X to hender. Høyre hånd som har en sølvring med plate på lillefinger har fem små sår over knokene på peke-, lang- og ring- og lillefinger. Prosektor Lundevall antok at sårene ikke var mer enn 2 dager gamle.

Fengselsinspektøren opplyste at X ikke stod i arbeid der nå. Det var lenge siden han hadde vært på bokbinderiet slik at disse småskader kunne forklares naturlig. X innrømmet at han hadde vasket hendene, men ikke badet.”

3. Avhøret av X 18. januar 1958 kl. 08.15

Foranledningen til dette avhøret var at X rømte fra Botsfengslet 20. desember 1957. X forteller en del om egen helsetilstand, bl.a. om bruk av morfin og adrenalin og at han hadde forsøkt å ta sitt eget liv ved å sette 8-9 sprøyter adrenalin.

I avhøret gjentar X besøket på Gullfisken, at han deretter hadde vært sammen med Aagaard på Original Pilsen og et tredje sted (som er restaurant Pilen) og at han forlot Aagaard ca. kl. 21.00. Ellers forklarte han:

“Han var ikke senere om kvelden eller om natten ned i strøket Original Pilsen — Gullfisken.”

“Men han tok sporvogn til Trondheimsvegen og ankom formentlig der ved 2130 tiden eller noen senere, Han kom ikke inn da det var for sent.”

“Han gikk deretter til fots ned til Eugen Kolstad i øvre Foss,

“Han har under og etter rømningen ikke forrøvet noe straffbart forhold. Heller ikke mens han var på Sophies Minde har han forøvet noe straff bart forhold.”

X gjentar forklaringen om at han ikke kom inn hos Kolstad og at han overnattet i førersetet i en ulåst lastebil:

“Han var noe tung og søvnig av rusdrikken som han hadde fortæret tidligere på kvelden og satt seg til å sove i bilen. Han var ikke ute av

bilen før ved morgen tid, muligens våknet han ved 0600 tiden. Han oppsøkte så igjen Kolstad uten at noen lukket opp. Han var frossen og uopplagt og følte seg stadig nedtrykt. Han gikk deretter tilbake til Sophies Minde”.

Her forklarer han, som det fremgår av det siterte, at han forsøkte å komme inn hos Kolstad om morgenen, men at det ikke ble lukket opp. Dette sa han ikke i sin første forklaring.

4. Avhør av andre personer som gjelder X

Mandag 9. desember 1957 ble det foretatt flere avhør, åpenbart for å få bekreftet eller avkreftet forklaringen X hadde avgitt 7. desember.

4.1 Telefonavhør av avdelingsleder Helga Kragerud, Sophies Minde, 9. desember 1957 kl. 10.15

Det fremgår at Helga Kragerud var avdelingsleder ved Sophies Minde, hospiset. X kom hit 15. november, etter å ha blitt operert, antagelig 7. november. X kunne bevege seg fritt og dro som regel ut i byen ved 1500-tiden.

Helga Kragerud forklarte for øvrig:

“Fredag den 6. november5 ved 1500— 1600 tiden gikk X ut og han innfant seg ikke før lørdag 7. november ved 0730-tiden om morgenen. Han så da dårlig ut og var blitt meget forkjølet. Han var skitten i ansiktet og virket meget urolig, nervøs, X sa at han kom for sent inn og at av den grunn måtte gå sin veg. Vitnet sa da at det ikke var sant idet hun kunne ha kommet inn ved nattevaktens hjelp.”

4.2 Telefonavhør av Eugen Reidar Kolstad 9. desember 1957 kl. 10.20

“[Kolstad] forklarte at hans kone hadde fortalt, da han kom hjem om natten til lørdag 7 november, at X hadde ringt på hos ham kl 2330 den 6 november og ville komme inn. Konen hadde motsatt seg dette, X var så gått ut, men hadde kommet tilbake senere på natten og lagt seg i oppgangen ved kjellerdøra hvor han lå og sov da vitnet Eugen Kolstad — som hadde arbeidet med en dieselmotor i kjelleren — skulle gjennom døren. Døren måtte han da skyve opp idet X lå og sov. Vitnet ville ikke ha noe snakk med ham og lot ham sove videre, mens han selv gikk inn til seg selv.”

4.3 Telefonavhør av Bjørn Aagaard 9. desember 1957 kl. 15.40

“Om lag kl. 16.45 så passerte han Vinmonopolets utsalg på hjørnet av Skippergaten og så X stå på hjørnet der sammen med noen andre karer. X var noe beruset. Vitnet kjenner X fra tidligere og bød ham med på et glass øl. De gikk på restaurant Original Pilsen og ble sittende til om lag kl. 1900. X drakk eksportøl, mens vitnet holdt seg til pilsnerøl. ... De gikk så til restaurant Pilen hvor de kom inn i 2. etasje. Her ble det drukket mer øl. De forlot restauranten ved 2100-tiden og skiltes utenfor. X sa han skulle gå til Sophies Minde. Han var da temmelig beruset.

4.4 Avhør av Kjell Leo Bergh, Restaurant Gullfisken, 9. desember 1957 kl 16.25

Det fremgår at Bergh var inspektør ved restaurant Gullfisken og var i tjeneste fra kl. 13 til kl. 21 “nevnte dag”, altså fredag 6. desember. Etter å ha blitt forevist foto av X var han helt sikker på at han hadde sett ham på Gullfisken denne dagen. Han kunne ikke huske når X forlot Gullfisken. Bergh opplyste også at Gullfisken stengte kl. 21.30.

4.5 Forsøkt telefonavhør av Hjørdis Kolstad

Hjørdis Kolstad er ektefellen til Eugen Kolstad. Det står i rapporten:

“...hun ønsket ikke å forklare seg, da hun ingen opplysninger kan gi av interesse. Hun kjenner ikke X av utseende og festet seg ikke ved den mannen som ringte på dørklokken i hennes bolig 6 november om kvelden, utenom at det var på kvelden eller tidlig på natten.”

5. Vurdering

Følgende må anses på det rene:

X var i Oslo sentrum fredag 6. desember om ettermiddagen/kvelden.

Han forlot hospiset på Sofies Minde mellom ca. kl. 16.00.

Han gikk til restaurant Gullfisken, adresse Rådhusgaten 2. Dette var nabohuset til Skippergata 6 b. Han forlot Gullfisken før kl. 18.00. Han traff deretter tilfeldig Bjørn Aagaard, som han kjente fra før, på Vinmonopolhjørnet i Skippergata. Deretter besøkte han Original Pilsen og restaurant Pilen sammen med Bjørn Aagaard.

Han skiltes fra Aagaard ca. kl. 21.00 utenfor restaurant Pilen. Hva som deretter skjedde er til dels uklart:

X forklarte at han etter å ha forlatt Aagaard tok trikken opp Trondheimsveien til Sophies Minde. Han forklarte at han ikke kom inn der, fordi det var for sent.

Avdelingsleder Helga Kragerud sa at det ikke var sant idet han kunne kommet inn ved nattevaktens hjelp.

Det er ikke grunn til å tvile på at det var nattevakt på Sophies Mindes hospits, og at X ville ha kommet i kontakt med nattevakten, hvis han hadde forsøkt det. Jeg tror derfor at Xs forklaring om at han tok trikken fra restaurant Pilen til Sophies Minde ikke er sann.

X forklarte at han (deretter) hadde forsøkt å komme inn hos Eugen Kolstad i øvre Foss 10. Det er bekreftet at X oppsøkte Kolstad, både av Hjørdis Kolstad, som var hjemme, men som avviste ham, og av Eugen Kolstad som måtte gå forbi ham da han kom opp fra kjelleren noe senere. X lå da og sov i oppgangen ved kjellerdøra, men Eugen Kolstad vekket ham ikke.

Nøyaktig tidspunkt for når Eugen Kolstad passerte X er usikkert. Hjørdis Kolstad kunne ikke tidfeste når X kom, annet enn at det var *'på kvelden eller tidlig på natten'*. X fortalte selv at Hjørdis Kolstad hadde sagt til ham at Eugen Kolstad antakelig ville komme inn ved 23 tiden. Det må i så fall ha vært før kl. 23.00 X hadde ringt på hos Kolstad. Eugen Kolstad forklarte at konen til ham hadde sagt at X hadde ringt på kl. 23.30 og at han kom tilbake *'senere på natten'*. Hva hun siktet til med uttrykket *'senere på natten'* er uklart.

X forklarte selv at han gikk og la seg i førersetet i en åpen lastebil da han forlot øvre Foss 10. Denne delen av forklaringen er ikke bekreftet av noen. Vi har altså bare Xs egne ord for at dette faktisk skjedde.

X forklarte også at han oppsøkte Kolstad om morgenen etter at han våknet i lastebilen — han sier selv ved 0600-tiden. Verken Eugen Kolstad eller Hjørdis Kolstad sier noe om dette i sine forklaringer. Heller ikke denne delen av forklaringen er bekreftet av noen.

Det finnes ikke noen opplysninger, utover Xs egne forklaringer om hvor han oppholdt seg fra han forlot øvre Foss 10 om kvelden/natten fredag 6. desember til han kom tilbake til Sophies Minde lørdag 7. desember om morgenen.

Politiets drapsteori, som ligger til grunn for den fellende dommen, er at drapet ble begått innenfor tidsintervallet ca. kl. 23.00 - 23.30. Dette tidspunktet er utelukkende bestemt av at vitnet Johanne Kristine Olsen sa hun hadde sett Torgersen i Torggaten ca. kl. 23.50.

Hvis man legger til grunn at Torgersen ikke er gjerningspersonen, er det ingenting i sakens bevismateriale som tilsier at drapet skjedde ca. kl. 23.30. Våre analyser viser at drapstidspunktet med stor grad av sikkerhet ligger innenfor tidsintervallet. 01.00 — 01.25, se *Bevisene i Torgersen-saken* (2005) kapittel 16 (s. 393-431).

Herav følger at X kunne komme seg tilbake til Gullfisken/Skippergaten i god tid før drapet skjedde.

Til dette kommer:

- X nektet å forklare seg for politiet om hva han hadde gjort natten mellom 6. og 7. desember før han fikk opplyst hva som var foranledningen. Han fikk da opplyst at avhøret gjaldt drapet på Rigmor Johnsen. X kunne da tilpasse sin forklaring, hvis han hadde noe å skjule.
- Ifølge "Gule sider" er korteste kjørerute Øvre Foss 10 til Trondheimsveien 132, hvor Sophies Minde ligger, 2,0 kilometer. Det var antakelig noenlunde samme avstand i 1957. X valgte altså, ifølge ham selv, å gå to kilometer i stedet for å forsøke å få kontakt med nattevakten på Sophies Minde, hvor han, ifølge ham selv, var kommet med trikk fra restaurant Pilen i krysset Pilestredet — St. Olavsgate.
- X var skitten i ansiktet da han kom til Sophies Minde lørdag 7. desember om morgenen. Han var også "*meget urolig, nervøs*" da han kom dit.
- X var også "*noe nervøs — kom lett i affekt*" — da han forklarte seg første gang lørdag 7. desember.
- X hadde sår på knokene på høyre hånd, som ifølge prosektor Lundevall kunne være høyst et par dager gamle da de ble observert av Lundevall lørdag 7. desember.

Det virker lite trolig at X skulle velge å gå to kilometer fra Sophies Minde hvor han bodde, i håp om å komme inn hos en gammel kjenning, forholdsvis sent en fredagskveld i desember, i stedet for å ringe på nattevakten på Sophies Minde. Jeg finner det mer sannsynlig at X gikk eller på annen måte tok seg tilbake til Gullfisken etter å ha blitt avvist hos Kolstad.

Inspektør Bergh ved Gullfisken forklarte (se punkt 4.4 ovenfor) at Gullfisken stengte kl. 21.30. Det innebærer at dersom X gikk tilbake til Gullfisken etter dette tidspunktet, ville han ikke ha kommet inn der. Det innebærer også at han var i umiddelbar nærhet av Skippergata 6 b. Han kan da ha truffet Rigmor Johnsen eller slått seg sammen med andre og gjennom dem kommet i kontakt med henne. Vi vet at X var temmelig beruset denne kvelden/natten og at det også var andre i

strøket, herunder i Skippergata 6 b, som var beruset (*Bevisene i Torgersen-saken* s. 342 — 346).

Det er ingen opplysninger om hvorfor X var skitten i ansiktet da han kom til Sophies Minde lørdag morgen eller hvordan sårene på knokene var oppstått. Det fremgår ikke av dokumentene hvorvidt X hadde noen rimelig forklaring på hvorfor han var skitten i ansiktet og på hvordan sårene var oppstått.

6. Andre forhold vedr. X

6.1 Xs strafferegister og personlighetstrekk

Jeg har ikke hatt tilgang til Xs strafferegister. Men det fremgår av sakens dokumenter at X hadde to sikringsdommer. Den siste dommen, som han sonet mens han var på Sophies Minde, var på fire år og to måneders fengsel i tillegg til tre års sikring for bl.a. voldtekt.

I 1951 ble han etterlyst av politiet gjennom Norsk rikskringkasting og i VG Han var mistenkt for å ha ranet og ha øvet vold mot en eldre kvinne i Strømsgodset (VG 10. september 1951).

Ifølge egen forklaring misbrakte X alkohol, morfin og adrenalin og han hadde mentale problemer. Han forsøkte også å ta livet av seg med 8-9 adrenalinsprøyter etter at han hadde rømt fra Botsfengslet 20. desember 1957.

I sikringsdommene er det lagt til grunn at X var ansett som en person med mangelfullt utviklede og/eller varig svekkede sjelsevner. Min tolkning av sikringsdommene er at X hadde psykopatiske trekk. Det forhold at han var dømt for voldtekt og var mistenkt for å ha ranet en eldre dame trekker i samme retning. Det gjør også hans ukontrollerte forhold til rusmidler.

Sett under ett viser de opplysninger jeg har hatt tilgang til om Xs personlighetstrekk at de er forenlige med at han kan være (med)ansvarlig for drapet på Rigmor Johnsen.

6.2 Undersøkelser av Xs tenner

Rettsoppnevnt sakkyndig i 1957-58, tannlege Ferdinand Strøm, tok avtrykk av Xs tenner 20. mars 1958. Strøms konklusjon var at X kunne utelukkes som biter. Rettsoppnevnte sakkyndig i 1957-58, professor dr.philos. Jens Wærhaug, kom til samme konklusjon.

På min anmodning har professor i anatomi, dr.med. Per Holck, vurdert om trekk ved Xs tenner er forenlige med trekk ved bittmerkene i brystet. Holck kom til samme konklusjon som Strøm og Wærhaug: X må kunne utelukkes som den som har bitt. Holcks brev til meg av 2. februar 2010 vedlegges.

6.3 Betydningen av at Xs tenner utelukker ham som biter

Det ser ut til at det ikke ble foretatt noen etterforskning mot X som mistenkt etter at Strøm og Wærhaug hadde utelukket ham som biter. På grunn av utelukkelsen ble det ikke tatt hårprøve av X og i rettsboken fra den rettslige forundersøkelsen fremgår at forhørsretten ikke fant det nødvendig med noen ytterligere forklaring fra X utover det han allerede hadde forklart til politiet.

Etterforskningen i 1957-58 bygde på at det var én gjerningsmann. Det er intet i etterforskningsmaterialet som underbygger denne forutsetningen. Det kan ha vært to eller flere som var sammen om ugjerningen, men at det (selvsagt) bare var en av dem som hadde bitt Rigmor Johnsen i brystet. I så fall utelukker ikke det forhold at X ikke er biteren at han kan være (med)ansvarlig for drapet. For ordens skyld nevnes at vi var inne på muligheten at det kan ha vært flere gjerningspersoner i *Bevisene i Torgersen-saken*, men at vi den gangen ikke analyserte spørsmålet nærmere fordi det lå utenfor rammen av den utredningen å drøfte hvem de(n) skyldige var (s. 39).

Etterforskningen i 1957-58 bygde også på at bittet ble forøvet i forbindelse med drapshandlingen. Det legger også jeg til grunn, selv om man heller ikke kan være helt sikker på at denne forutsetningen er riktig.

7. Oppsummering og konklusjon

1. X har ikke alibi for drapstidspunktet i tidsintervallet kl. 01.00 — 01.25.
2. Jeg tror ikke at X snakket sant da han forklarte at han tok trikken fra restaurant Pilen til Sophies Minde. Jeg tror X gikk fra restaurant Pilen til Eugen Kolstad i Øvre Foss 10.
3. Jeg tror ikke X snakket sant da han forklarte at han satte seg til å sove i en ulåst lastebil 6-8 timer om natten, i stedet for å dra tilbake til Sophies Minde hospits hvor han bodde, etter at han ikke kom inn hos Kolstad i Øvre Foss 10. Det var 5-6 grader C i Oslo natten 6.- 7. desember 1957.
4. X kan ha gått tilbake til Gullfisken/Skippergata etter at han ikke kom inn hos Kolstad, men på dette tidspunkt var Gullfisken stengt.

5. I så fall er han kommet dit i god tid til at han kan være (med)ansvarlig for drapet som må ha skjedd i tidsintervallet kl. 01.00 — 01.25.
6. Det er uforklart hvorfor X hadde ferske sår på høyre hånds fire knoker og var skitten i ansiktet lørdag den 7. desember om morgenen.
7. Det forhold at Xs tenner utelukker ham som biter, innebærer ikke at han ikke kan være (med)ansvarlig for drapet.
8. Xs personlighetstrekk er forenlige med at han kan være (med)skyldig i drapet.
9. Forholdene i punkt 1-8 gir etter min vurdering grunnlag for mistanke om at X kan være (med)ansvarlig for drapet på Rigmor Johnsen.

For sikkerhets skyld understrekes at jeg ikke påstår at X er skyldig. Jeg gir bare uttrykk for at det etter min mening er grunnlag i sakens etterforskningsdokumenter for å mistenke X for at han er (med)skyldig i drapet. Jeg forutsetter at kommisjonen ikke offentliggjør hele eller deler av notatet på måter som kan være til skade for enkeltpersoner, inklusive meg selv”.

3.7.2.2. Personen Y

I notat av 20. mars 2010 har Ståle Eskeland anført at personen Y kan ha hatt noe med drapet på Rigmor Johnsen å gjøre. Bakgrunnen for notatet er henvendelse fra Ys tidligere samboer og påfølgende avhør av henne og hennes sønn, foretatt av Ståle Eskeland og Finn Abrahamsen.

Fra notatet hitsettes:

”1. Problemstilling

Problemstillingen i notatet er hvorvidt Y kan være skyldig i drapet på Rigmor Johnsen.

Foranledningen til at jeg vil ha problemstillingen vurdert av kommisjonen, er at jeg har fått opplysninger fra Z, som har vært samboer med Y, at Y skal ha innrømmet at han drepte Rigmor Johnsen. Det materialet jeg bygger på vedlegges. Det er selvfølgelig. I det følgende skal jeg bare kort redegjøre for mitt arbeid med denne delen av Torgersen-saken.

2. Min kontakt med Z

Jeg ble jeg oppringt av Tore Sandberg 4. august 2010. Han fortalte at han var blitt oppringt av Z. Hun hadde fortalt Sandberg at hennes tidligere samboer, Y, overfor henne hadde innrømmet at det var han som drepte Rigmor Johnsen. Z hadde samtykket i at Sandberg videreformidlet henvendelsen til meg.

Jeg hadde deretter to telefonsamtaler med Z hvor hun bekreftet det Sandberg hadde formidlet til meg.

27. september 2010 videointervjuet jeg Z og deretter hennes sønn, A, sammen med tidligere leder for Voldsavsnittet ved Oslo politikammer, Finn Abrahamsen. Etter min anmodning deltok Abrahamsen ved intervjuet, fordi jeg ønsket best mulig notoritet om hvordan intervjuet hadde foregått. Det var også en betryggelse for meg at Abrahamsen, som meget erfaren polititjenestemann når det gjelder voldskriminalitet, kunne delta ved intervjuet. Abrahamsen er ikke på annen måte involvert i Torgersen-saken eller i det videre oppfølgingsarbeid vedr. Y. Jeg har skrevet ut videointervjuet i et notat som er undertegnet av Z og A, som vedlegges.

Jeg har senere hatt sporadisk kontakt med Y, hvor enkelte tilleggsopplysninger er fremkommet.

Ys forklaringer, sammenholdt med opplysninger fra B og C (se nedenfor) fremgår:

- Y var samboer med Z 1986-1991.
- Y innrømmet ved en anledning i 1991-92 at han hadde drept Rigmor Johnsen.
- Y truet ved samme anledning med å drepe Z og hennes to sønner dersom hun forlot ham.
- Y har flere ganger sagt at Torgersen er uskyldig uten ved disse anledninger å ha sagt at det var han som var gjerningspersonen. Ved én anledning sa han "Jeg håper aldri de finner ut."
- Y var dømt og sikret etter en voldtekt. Han var dømt en rekke ganger for vold og vinningskriminalitet.
- Y var ekstremt voldelig, særlig mot Z, men også mot hennes eldste sønn. Hun måtte flere ganger oppsøke legevakten etter mishandlingen. Hun fortalte aldri hva skadene skyldtes.
- Y har minst 10 ganger voldtatt Z sammen med forskjellige menn, én gang sammen med sin egen sønn.
- Y bet Z når de hadde sex. Én gang bet han henne i brystet.
- Y hadde mellomrom mellom tenner i underkjeven ("gles").

- Z var livredd for Y. Han truet flere ganger med å ta livet av henne og hennes to sønner.
- Y fikk proteser i over og underkjeven tidlig på 1980-tallet, etter at han hadde fått en skiftenøkkel i ansiktet.
- Y hadde samlet på avisutklipp og notater med bl.a. bilde av Rigmor Johnsen i et skrin. Ingen fikk lov å se i det skrinet.
- Innholdet i skrinet ble spontant brent av Ys søster, D, noen få dager etter at han døde.
- Y har antakelig mishandlet andre kvinner han har vært sammen med eller gift med.
- Y sa det siste året at han ikke kom til å bli eldre enn 60 år, og at hver dag var en dag nærmere døden, Han døde plutselig mens han lå i sengen 27. mars 1999, dagen etter at han var fylt 60 år.
- C, som var samboer med Y før han ble sammen med Z, har sagt til Z at hun vet at Torgersen er uskyldig.
- Y flyttet som 10-11 — åring fra moren (foreldrene var skilt) til Bergens guttehem, Garnes.
- Y fikk mat og fikk vaske seg på Restaurant Gullfisken, adr. Rådhusgaten 2, som er naboet til Skippergaten 6 b.
- Y rømte fra Bergens guttehem, Garnes, som 13-14- åring “østover”, dvs, ca. 1953-54, som må ha vært Oslo- området.
- Y levde deretter som uteligger og bodde på tilfeldige steder.
- Y var meget interessert i eldre motorsykler og biler. Han var teknisk meget dyktig.
- Y var en god bokser.

3. Undersøkelser i anledning Zs henvendelse

3.1 C

C var samboer med Y før han ble sammen med Z, dvs. før 1986. Z er venninne av C fra de var unge.

Via Z ble jeg oppfordret av C om å ringe henne, noe jeg gjorde. Jeg avtalte å møte C 14. oktober 2010, men det ble ikke noe av. Hun ga “kontrabeskjed” om at alt snakk om at Y hadde noe med drapet på Rigmor Johnsen å gjøre var “ikke sannhet, men tull”.

Det er grunn til å tro at C har opplysninger om Y som hun ikke ønsker å komme ut med. Hun har bl.a. sagt til Z: “Jeg vet at Torgersen er uskyldig, Z.” Hun har også sagt at hun kjente godt til skrinet med bildet av Rigmor Johnsen i.

3.2 B

B var ansatt ved Fana politistasjon 1966-1986. Han kjente Y meget godt. Jeg har hatt en lang telefonsamtale med ham, som er nedtegnet i et notat 15. oktober 2009, underskrevet av B og meg selv. I notatet, som vedlegges, fremgår:

- “Y var voldelig. Jeg har aldri hørt at han hadde noe med drap å gjøre.”
- Y var “en type som var i stand til å drepe. Det ville ikke ha forandret ham en tøddel”.
- Y “eide ikke samvittighet”.
- “Y vil jeg betegne som en mann med åpenbare psykopatiske tendenser noe de kvinner som han bodde sammen med sikkert kan bekrefte.”

3.3 Annet

Jeg har foretatt enkelte andre undersøkelser som ikke har ført til noe konkret.

Undersøkelser i boksemiljøer er negative — Y er ukjent der.

Fra Z har jeg mottatt diverse gjenstander som tilhørte Y. En fortegnelse følger vedlagt,

Y etterlot seg en rekke bilder, vesentlig av biler med bilnummer. En fortegnelse følger vedlagt.

Fire bilder av Y følger vedlagt.

Det er kjent gjennom offentlig granskning at Bergens guttehjem, Garnes utenfor Bergen, hvor Y bodde før han rømte og dro til Oslo ca. 1953-54, var preget av vold og seksuelle overgrep mot gutter som var anbrakt der. Jeg vedlegger en utskrift fra NRK Hordaland 23.03.2003 der en av beboerne sier: “Vi ble monstre”. Det er grunn til å frykte at Y vanskelige oppvekst ved guttehjemmet hadde satt sine spor [...]

[...] 4. Vurdering og konklusjon

En avgjørende forutsetning for at Y kan være skyldig i drapet på Rigmor Johnsen å gjøre, er at han faktisk var i Oslo natten mellom 6. og 7. desember 1958. Det har ikke lyktes å få dette bekreftet eller avkreftet, Jeg ber om at kommisjonen innhenter opplysninger fra Ys strafferegister som eventuelt kan gi opplysninger om han var arrestert eller sonet fengselsstraff på det avgjørende tidspunkt.

Ifølge Z hadde Y vært til sjøs én gang. Han var da i Nederland og i den forbindelse ble han ettersøkt av politiet. Omstendighetene omkring dette bes undersøkt.

Det forhold at Y var kjent på restaurant Gullfisken, kan innebære at han har kjent noen med tilknytning til Skippergata 6 b, herunder Rigmor Johnsen eller noen i hennes familie. Det bes undersøkt.

De opplysninger jeg har om Y gir grunnlag for mistanke om at han er skyldig i drapet på Rigmor Johnsen. Jeg tviler ikke på at Z snakker sant. Hun har fortalt:

- At Y til henne har sagt at det var han som drepte Rigmor Johnsen.
- At C til henne har sagt at hun vet at Torgersen ikke er skyldig. Det må hun i så fall ha fra Y selv.

Det foreligger altså utsagn fra to av Ys tidligere samboere som knytter Y til drapet.

Hvorvidt Y snakket sant, er et annet spørsmål. Han hadde utvilsomt personlighetstrekk som er forenlig med at han kan være gjerningsmannen. Det er sikkert vanskelig å få sikker viten om hvorvidt han var i Oslo natten mellom 6. og 7. desember 1957. Det vi vet er at han holdt til i Oslo på denne tiden, etter å ha rømt fra Bergens guttehem, og at han var kjent på restaurant Gullfisken, nabohuset til Skippergata 6 b. Det foreligger altså opplysninger som knytter ham til drapsstedet.

Jeg står selvsagt til disposisjon for kommisjonen dersom den har spørsmål eller ønsker å drøfte sider ved saken som jeg kan ha synspunkter på.

Gjennom arbeidet med "Y-sporet" har jeg fått opplysninger om noen andre navn enn de som er gitt ovenfor, men som jeg så langt har vurdert å være av mindre interesse.

Jeg understreker at jeg ikke påstår at Y er skyldig. Jeg forutsetter at kommisjonen ikke offentliggjør hele eller deler av notatet, som kan være til skade for enkeltpersoner eller meg selv".

Vedlagt notatet følger videoopptak av avhør av Z og hennes sønn A.

3.7.3. Påtalemyndighetens bemerkninger

Påtalemyndigheten har ved brev av 30. april 2005 avgitt følgende merknader til Eskelands notater:

”Det vises til Deres brev av 25. mars 2010 med kopi av brev m/vedlegg fra Ståle Eskeland av 21. mars 2010 vedrørende mulig gjerningsmann for drapet på Rigmor Johnsen, samt anmodning om DNA—undersøkelse av brystet til Rigmor Johnsen.

Eskeland fremmer i notat av hhv 19. og 20. mars 2010 sin mistanke mot ytterligere to mulige gjerningsmenn. Med forbehold om at pressens gjengivelse er korrekt, har jeg videre forstått det slik at Ståle Eskeland arbeider med ytterligere en mulig gjerningsmann. På bakgrunn av Eskelands teorier, har det vært nødvendig å bruke tid og ressurser på å påvise at teoriene ikke holder, og for det alt vesentlige fremstår som oppkonstruerte historier uten basis i faktiske opplysninger i saken eller for øvrig. Jeg minner i denne forbindelse om at Eskeland også i Torgersens begjæring om gjenopptakelse i 2005 kastet tilsvarende mistanker mot blant andre Alf Brandsdal, naboen Asbjørn Gulseth, samt far/brødre til avdøde Rigmor Johnsen. Den fremsatte mistanke hadde ingen støtte i etterforskningen fra 1957/58, jf sakens dokumenter og min uttalelse av 2. desember 2005 side 69 flg og 102 flg. Det har heller ikke fremkommet opplysninger i forbindelse med de mange gjenopptakelsesbegjæringer som støtter de fremsatte teorier. Påstandene om at avdødes nærmeste familie skulle ha noe med drapet å gjøre, fremsto som oppkonstruerte og spekulative, jf Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse av 8. desember 2006 side 522, og rettskraftig dom avsagt av Oslo tingrett 2. april 2009. Jeg finner det etter dette betimelig å stille spørsmål ved hvor mye tid og ressurser det offentlige skal bruke på denne saken i tiden fremover. Ved denne vurdering må man, etter min oppfatning, se hen til den særdeles grundige behandlingen saken har hatt frem til i dag, og det omfattende bevismaterialet som reelt foreligger mot Fredrik Fasting Torgersen.

Notat vedrørende X, født 6. november 1926, død 1980

Problemstillingen i notatet er hvorvidt X kan tenkes å ha noe med drapet på Rigmor Johnsen å gjøre.

X var i politiets søkelys i forbindelse med drapet på Rigmor Johnsen, og avga forklaring allerede 7. desember 1957. Hans forklaring/alibi er kontrollert gjennom en rekke vitneforklaringer. Tøyet hans ble

beslaglagt og undersøkt, og det ble tatt avtrykk av tennene hans, jf dok 30, underbilag 2. De rettsoppnevnte sakkyndige i 1957/58 konkluderte med at det var utelukket at X kunne ha avsatt bittet i avdødes bryst. Dette er også konklusjonen til professor Holch, som på anmodning av Eskeland har vurdert Xs tenner opp mot bitemerket, jf brev av 2. februar 2010 fra Holch til Eskeland.

På bakgrunn av de vitneforklaringene som var foretatt for å kontrollere Xs forklaring, og det faktum at det var utelukket at han kunne ha avsatt bittet, konkluderte politiet med at X kunne sjekkes ut av saken. Denne konklusjonen var og er etter min oppfatning korrekt.

Imidlertid finner Eskeland at det er forhold ved Xs forklaring som er “mistenkelige”, og som etter hans vurdering tilsier at det er grunn til å mistenke at X kan være (med)ansvarlig for drapet på Rigmor Johnsen.

Jeg vil kort kommentere enkelte av Eskelands 9 punkter i hans oppsummering og konklusjon på side 11 i notatet.

1. Eskeland anfører her at X ikke har alibi for drapstidspunktet i tidsintervallet kl 0100—0125.

Jeg finner grunn til å bemerke at det ikke er noe i saken som støtter Eskelands oppfatning om at drapstidspunktet var kl 0100—0125. Så å si samtlige opplysninger i saken tilsier at **drapstidspunkt var ca kl 2330**. Det vises her blant annet til obduksjonsrapporten og professor Rognums konklusjoner i tilknytning til denne, Olga Eriksens observasjoner av Rigmor Johnsen i trappeoppgangen sammen med en ukjent gutt ca kl 2300, og Olga Eriksens observasjoner av blod og griseri i trappeoppgangen ca kl 2400. Dødstidspunktet var et sentralt tema i Torgersens begjæring om gjenopptakelse i 2005. Jeg viser derfor til min uttalelse av 2. desember 2005 side 86 flg.

X har forklart at han ikke kom inn på Sophies Minde fordi han kom dit for sent. Han hadde ikke klokke, men antydte at han var der rundt 2200. Etter det skal han ha gått ca 2 km til Øvrefoss 10 til en bekjent — Eugen Kolstad — og ringt på der. Det var konen som åpnet, og han slapp ikke inn idet Eugen Kolstad ikke var hjemme. Dette bekreftes både av Eugen Kolstad og hans kone. Kolstad angir tidspunktet til å være kl 2330. Vitneforklaringene gir således X alibi dersom man legger til grunn at drapstidspunkt er ca kl 2330. Det er ca 2 km fra Øvrefoss 10 til Skippergata.

2. Eskeland *tror* videre at X lyver om at han forsøkte å komme inn på Sophies Minde i 22—tiden fordi avdelingsleder ved hospiset sa at

han kunne ha kommet inn ved nattevaktens hjelp. Det er umulig å vite om det er løgn eller ikke. Det vi vet, i tillegg til at X selv forklarer det, er at han sa til kameraten samme kveld at det var dit han skulle, jf avhør av Bjørn Aagaard. Aagaard opplyste også at X på det tidspunktet var temmelig beruset. X har også forklart det samme til avdelingslederen da han kom til Sophies Minde ca kl 0730 dagen etter, jf avhør av Helga Kragerud.

3. Eskeland *tror ikke* at det er sant at X satt i en lastebil og sov. Jeg kan verken bekrefte eller avkrefte det. Det vi imidlertid vet, er at X ringte på til kona til Eugen Kolstad ca kl 2330, og at han lå og sov i oppgangen da Kolstad kom hjem senere på natten.
4. Eskeland *fremsetter så en teori* om at X kan ha gått tilbake til Gullfisken/Skippergata etter at han ikke slapp inn til Kolstad, men da var Gullfisken stengt.
5. På bakgrunn av teorien i pkt 4 *konkluderer* Eskeland med at X da ville ha kommet til Skippergata i god tid til at han kan være (med)ansvarlig for drapet som må ha skjedd i tidsintervallet kl 01 00—01 25.

Jeg viser her til hva som tidligere er sagt om drapstidspunktet. Videre er det **ingen** holdepunkter for at X skulle gått tilbake til Gullfisken. Det er tatt helt ut av løse luften. Det vi vet, er som nevnt ovenfor at han ringer på i Øvrefoss 10 kl 2330, at han ikke slipper inn, og at han senere på natten når Eugen Kolstad kommer ligger han der og sover i trappeoppgangen. I følge Eskelands teori, skal X, i en temmelig beruset tilstand, ha gått to km ned til Skippergata, drept Rigmor Johnsen sammen med en annen (formentlig den som har bitt avdøde i brystet) og deretter gått tilbake de to km til Kolstad i Øvrefoss 10 og lagt seg til å sove i oppgangen.

6. Eskeland *påpeker* at det er uforklart hvordan X har ferske sår på høyre hånd og var skitten i ansiktet. Til dette er å bemerke at, folkelig sagt, var X på fylla natt til 7. desember 1957. På den bakgrunn er det ikke på noen måte mistenkelig at han, ved ankomst Sophies Minde dagen etter ca kl 0730, fremstår som skitten, med småsår på knokene på høyre hånd, og heller ikke at han fremstod som urolig og nervøs.

Teorien om at X skal være medskyldig i drapet på Rigmor Johnsen, fremstår som en oppkonstruert historie uten basis i sakens faktiske opplysninger.

Konklusjon: Det er ingen holdepunkter for at X har noe med drapet å gjøre. Etterforskningskritt som ble foretatt i 1957/58 utelukker at han kan være gjerningsmannen.

Notat vedrørende Y, født 23. mars 1939, død 1999

Problemstillingen i notatet er hvorvidt Y kan være skyldig i drapet på Rigmor Johnsen. Eskeland angir at foranledningen til at han vil at kommisjonen skal vurdere problemstillingen, er at Y skal ha uttalt til sin samboer Z at det var han som drepte Rigmor Johnsen.

Eskeland presiserer under pkt 4 i notatet at det er en avgjørende forutsetning for at Y skal være skyldig at han faktisk var i Oslo natten mellom 6.-7. desember 1957. Videre fremgår det av et notat av 2. februar 2010 pkt 6 (vedlegg 7 til hovednotatet) at Eskeland vet at Y ble pågrepet i Rotterdam 8. desember 1957. Det fremgår ikke hvordan Eskeland vet dette, og heller ikke hvorvidt han har ytterligere opplysninger rundt pågripelsen. Eskeland har for øvrig ikke drøftet eller pekt på betydningen av at Y befinner seg i Rotterdam 8. desember 1957 i forhold til spørsmålet hvorvidt Y faktisk kunne ha vært i Oslo natten mellom 6. og 7. desember 1957.

I arbeidet med å påvise hvor Y befant seg på drapstidspunktet, har jeg innhentet utskrift fra strafferegisteret som følger vedlagt.

Av særlig interesse for kommisjonen vises til dom av 11. desember 1957. Det fremgår at Y ble domfelt av politiretten i Rotterdam til 10 dager fengsel for oppsetsighet mv forøvet den 8. desember 1957. Dette stemmer således med Eskelands viten om at Y ble pågrepet i Rotterdam 8. desember 1957.

Z har i samtalen med Eskeland opplyst at Y fikk hyre, og at noe skjedde i Nederland hvor han ble etterlyst, jf side 12 i utskriften av samtalen. Disse opplysningene stemmer også godt med dommen fra Rotterdam 11. desember 1957.

For å kunne utelukke muligheten for at Y skulle ha reist med båten kort tid eller drapet, og således kommet seg til Rotterdam, har jeg foretatt enkelte undersøkelser.

Jeg har vært i kontakt med rederiet Fred. Olsen & Co for på generelt grunnlag å undersøke hvorvidt noen der kunne være behjelpelige med hvor lang tid det ville ta med båt fra Oslo til Rotterdam i 1957, Jeg fikk opplyst at avstanden mellom Oslo og Rotterdam er 555 nautiske mil. En båt vil ha gått med en fart på mellom 12-15 knop, dvs et tidsforbruk på mellom 37— 46 timer. I tillegg må det legges til noe tid for avgang,

strekningen ut av Oslofjorden og ved ankomst Rotterdam, herunder ventetid på los og klarering av båten av myndighetene osv. Jeg fikk videre opplyst at en båt ville ha gått fra Oslo innenfor vanlig arbeidstid, mest sannsynlig noe utpå dagen tatt i betraktning lossing og lasting, samt ankomsttidspunkt i Rotterdam.

På denne bakgrunn alene må man kunne fastslå at Y ikke kan ha oppholdt seg i Oslo natt til 7. desember 1957, og samtidig bli arrestert i Rotterdam den 8. desember 1957.

Jeg har imidlertid også vært i kontakt med Riksarkivet for å sjekke om de kunne si noe om Ys på- og avmønstring. Jeg har derfra fått kopi av Ys registerkort fra Direktoratet for sjømenn. Det fremgår der at Y mønstret på "Realf" 31. oktober 1957, og fratradte ved rømning i Rotterdam 7. desember 1957, jf vedlegg. Jon Barstad ved Riksarkivet har videre i e-post opplyst at reder var A/S Asplund (G. Rønneberg).

Ytterligere etterforskning opp mot Y anses etter dette ikke nødvendig, og jeg har derfor heller ikke foretatt ytterligere undersøkelser knyttet til "Realfs" reiserute i perioden Y var om bord.

Konklusjon: Det kan utelukkes at Y var i Oslo på drapstidspunktet.

For øvrig ønsker jeg å knytte noen bemerkninger til Eskelands redegjørelse i notatet.

Z har fortalt til Eskeland at Y skal ha uttalt til henne at det var han som drepte Rigmor Johnsen. I tillegg fremkommer det av Eskelands samtale med Z at Y var meget opptatt av drapssaker og hadde samlet avisutklipp fra flere av de mest kjente drapssakene i Norge.

De konkrete omstendighetene "erkjennelsen" er fremsatt i, er beskrevet i utskriften av samtalen øverst på side 2. Uttalelsen skal ha kommet i forbindelse med at Z truet med å gå fra Y fordi han var voldelig. Y skal da ha tatt tak i hodet på Z og vridde godt rundt. Hun svimte av, og da hun kom til seg selv, stod han over henne. Han uttalte: "Det tar meg ikke en kalori å ta deg av dage. Eg har gjort det før. Eg skal ta både deg og ungene dine." Z ble enda reddere og spurte: "Hva er det du sier for noe?" "Det var ikke Fasting det var meg" sa han gjentatte ganger og pekte på seg selv.

Etter min oppfatning kan en "erkjennelse" av denne type ikke tillegges nevneverdig vekt, og man bør være forsiktig med betydningen av denne type opplysninger.

Til støtte for det Z forteller, skal Z ha opplyst at en tidligere samboer av Y, C, skal ha uttalt til henne: "Jeg vet at Torgersen er uskyldig, Z". C skal også ha fortalt at Y var domfelt for et drap på Fana. C har imidlertid bedt om at Eskeland slutter å kontakte henne og gitt klart uttrykk for at alt snakk om at Y hadde noe med drapet på Rigmor Johnsen å gjøre, ikke var sannhet, men tull. Det medfører heller ikke riktighet at Y er domfelt for drap, jf straffeutskriften.

Det foreligger ingen øvrige opplysninger som knytter Y til drapet på Rigmor Johnsen.

På denne bakgrunn, og sett i lys av sakens forhistorie, finner jeg grunn til å gi uttrykk for at Eskelands fremferd fremstår som utilbørlig. Jeg viser her til at måten samtalen med Z foregår på, synes svært inngrepene og krenkende for hennes person. Det vises særlig til de svært private spørsmål som stilles. Riktignok skal det tillegges noe vekt at Z selv har tatt kontakt og ønsket å fortelle om dette. Tilsvarende gjelder ikke for C. Hun gir klart uttrykk for at hun ikke ønsker at Eskeland tar mer kontakt med henne, jf SMS til Eskeland torsdag 8. oktober 2009, vedlegg 5. Eskeland respekterer ikke dette ønsket og tilskriver C ved brev av 10. oktober 2009 hvor han varsler at han vil ringe henne mandag kveld neste uke.

Jeg finner også grunn til å vise til at Eskeland selv har opplyst at han visste at Y var pågrepet i Rotterdam den 8. desember 1957. Han kunne på den bakgrunn ha foretatt de samme vurderinger og undersøkelser som påtalemyndigheten har gjort, og på den måten utelukket Y som gjerningsmann".

3.7.4. Brev fra Ståle Eskeland av 7. mai 2010

Ståle Eskeland har ved brev av 7. mai 2010 kommet med bemerkninger til påtalemyndighetens uttalelse vedr. Y. fra brevet hitsettes:

"[...] Kopien av Ys registerkort fra Direktoratet for sjømenn viser at han mønstret av "Realf" 7. desember 1957, at avmønstringsstedet var Rotterdam og at årsaken var rømning. Men derav kan man ikke trekke den slutning at Y faktisk var i Rotterdam den 7. desember, slik Katteland gjør. Jeg ber om at kommisjonen innhenter opplysninger om "Realfs" reiserute i tidsrommet fra Y mønstret på 31. oktober 1957 og til og med 8. desember 1957. Jeg ber videre om at det innhentes opplysninger om selve rømningen. Slike opplysninger kan kanskje finnes i rederiets arkiv, hos sjøfartsmyndighetene, i arkivet til Foldin

skolehjem pr. Horten (ifølge registerkortet var det hans adresse, hittil ukjent for meg) og arkivene for Bergens guttehem, Garnes som han, ifølge Z, hadde rømt fra. Kanskje kan også en domsutskrift fra Rotterdam gi opplysninger om hvorvidt Y var i Rotterdam 7. desember 1957. Jeg ber om at det innhentes kopi av domsutskriften. Jeg har også merket meg at Y var på Berg arbeidsskole i 1959. Kanskje finnes det opplysninger i arkivene der.

Katteland har innhentet opplysninger om hvorvidt Y hadde mulighet for å komme seg med båt fra Oslo til Rotterdam fra 7. desember tidlig morgen slik at han kunne rekke å bli arrestert 8. desember i Rotterdam. Hennes konklusjon er at det ikke var mulig. Opplysningene hun baserer denne konklusjonen på er ufullstendige og ikke eksakte nok til at jeg kan vurdere om den er holdbar. Jeg ber om at kommisjonen fremskaffer nøyaktige og dokumenterte opplysninger om hvilke båter som gikk fra Oslo til Rotterdam fra og med 7. desember kl. 0000 (Katteland forutsetter — med urette etter min mening - at drapet skjedde ca. kl. 2330) og de påfølgende 24 timer, og når båtene ankom Rotterdam. Undersøkelsen må omfatte både lasteskip og passasjerbåter (de siste holdt antakelig høyere hastighet enn 12 — 15 knop).

For øvrig kunne Y ha kommet til Rotterdam på annen måte. Det gikk muligens båter fra Kristiansand eller andre havner i Norge. Det gikk tog fra Oslo til Rotterdam (så vidt jeg vet med togbytte i København). Y var, etter det jeg har fått opplyst, en "god" biltyv (strafferegisteret viser at han senere ble dømt for bilbrukstyverier). Det ville vært fullt mulig å komme til Rotterdam med bil hvis han startet 7. desember ca. kl. 0000 for så å bli pågrepet i Rotterdam 8. desember. Y kan også ha haiket, for eksempel med trailere, nedover i Europa.

Hvis det er mulig å få pålitelig bekreftet at Y oppholdt seg i Rotterdam 7. desember 1957, er det selvfølgelig utelukket at han kan ha noe med drapet på Rigmor Johnsen å gjøre.

Men hvis det ikke er mulig, er det klart at det er grunnlag for å mistenke Y. Det er mangel på objektivitet fra Kattelands side når hun allerede nå konkluderer med at Y kan utelukkes som gjerningsmann og at det derfor ikke er grunnlag for videre etterforskning mot ham til tross for at

- Y skal ha innrømmet at han drepte Rigmor Johnsen
- Y utvilsomt var meget voldelig
- Y senere ble dømt for voldtekt
- Y senere ble sikret med diagnosen "mangelfullt utviklede sjelsevner" (psykopat)
- Y er dømt i alt 15 ganger i perioden 1956-1978
- Y var kjent i Skippergatestrøket (Gullfisken)

Jeg ber om at kommisjonen så snart som mulig sørger for at det blir foretatt formelle avhør av de personer jeg har oppgitt i mitt notat av 20. mars 2010.

Jeg tillater meg å minne om kommisjonens selvstendige utredningsplikt. Jeg har dessverre ingen tillit til at statsadvokat Katteland vil sørge for at det blir foretatt ytterligere undersøkelser på en tilfredsstillende måte. Først avviser hun kategorisk, på et høyst mangelfullt grunnlag, at Y (og X) kan ha noe med drapet å gjøre. Så karakteriserer hun det jeg har gjort for å bringe frem nye frem opplysninger i saken som "utilbørlig". Det er usaklig og — sant å si ganske krenkende. Det synes overhodet ikke å gjøre inntrykk på Katteland at det faktisk har meldt seg et vitne som forteller, helt frivillig, at hennes meget voldelige ekssamboer overfor henne, og muligens overfor andre, har innrømmet at han drepte Rigmor Johnsen. Det er nedslående. Jeg gjentar: Jeg påstår verken at Y eller X har noe med drapet å gjøre. Men jeg vil ha det undersøkt så langt det lar seg gjøre. Det er en åpenbar plikt for kommisjonen å sørge for at så skjer [...].

3.7.5. Kommisjonens vurderinger

Personen X

Som bemerket av påtalemyndigheten ble X avhørt av politiet allerede 7. desember 1958. Hans forklaring ble i hovedsak bekreftet av øvrige vitneforklaringer, og han ble utelukket som drapsmann da han kunne utelukkes som den som hadde avsatt bittmerket i Rigmor Johnsens bryst. De sakkyndiges vurderinger er tiltrådt av dr. med Per Holck så sent som 2. februar 2010. Det skal også bemerkes at X var villig til både å la seg avhøre av politiet og å medvirke til at det ble tatt tannavtrykk av ham.

Eskelands teori om Xs rolle i drapet må således bygges på at det var to gjerningsmenn, og at det var en annen enn X som avsatte bittmerket. At bittmerket er avsatt av noen andre enn den/de som utførte drapet må anses utelukket.

Kommisjonen skal bemerke at det ikke er et eneste holdepunkt i sakens dokumenter, vitneforklaringer eller for øvrig om at det har vært to gjerningsmenn. Samtlige vitner som har sett Rigmor

drapskvelden, har forklart at det var én mann som fulgte etter henne, én mann som snakket med henne og én mann som ble observert sammen med Rigmor i trappeoppgangen i Skippergata 6 B. Teorien om to gjerningsmenn er intet annet enn en løs spekulasjon uten forankring i sakens beviser.

Eskelands teori er videre basert på at drapet ble begått mellom 01:00 og 01:25. X har alibi for tidspunktet 23:30. Kommisjonen bemerker at det er intet i saken som tilsier at drapstidspunktet var mellom 01:00 og 01:25, heller tvert i mot. Drapstidspunktet ble omhandlet av kommisjonen i avgjørelsen av 8. desember 2006, jf. også det som omtales om drapstidspunktet på s. 63 flg. ovenfor. På side 431 flg. i avgjørelsen fra 2006 uttaler kommisjonen:

”8.10.7 Kommisjonens vurderinger

8.10.7.1 Straffeprosessloven § 391 nr. 3

Etter hovedforhandlingen i 1958 er det innhentet nye sakkyndige uttalelser og foretatt nye vitneavhør med sikte på å kaste lys over drapstidspunktet. Spørsmålet for kommisjonen er om det er fremkommet nye omstendigheter eller nye bevis vedrørende dette som synes å være egnet til å føre til frifinnelse.

Det vises her blant annet til forsøket som ble utført av Ståle Eskeland og Per Holck, samt beregninger foretatt av Trygve Normann. Sistnevntes undersøkelse ble kommentert av DRK 2. januar 2004 og 11. februar 2004, og kommisjonen viser til utdrag som er inntatt ovenfor under kap. 8.10.6.1.

Det fremgår at DRK har vektige innvendinger mot disse ”teoretiske/hypotetiske beregninger” og DRK uttaler blant annet at det for de inntakskriterier som legges til grunn ved den sakkyndiges beregninger

”... ville det – dersom man følger advokat Moss’ logikk – være ”mest sannsynlig” at fornærmede døde kl. 0130 eller senere, altså etter at hun ble funnet død.”

Kommisjonen har merket seg domfeltes innvendinger til denne uttalelsen, men finner likevel ikke at det i disse forsøkene og beregningene fremkommer noe nytt som synes å være egnet til å føre til frifinnelse.

For så vidt gjelder fastsettelse av dødstidspunktet, foreligger det nye sakkyndige uttalelser fra professor Gregersen og professor Rognum. Rognums uttalelse ble forelagt DRK som ikke fant grunnlag for vesentlige bemerkninger. Etter kommisjonens vurdering er det ikke, ut fra Gregersens og Rognums uttalelser, grunnlag for å fastslå at drapstidspunktet er et annet enn det som fremgår av tiltalen. Kommisjonen kan heller ikke her se at det foreligger nye opplysninger som synes å være egnet til å føre til frifinnelse.

Etter hovedforhandlingen i 1958 er det innhentet nye vitneforklaringer blant annet fra vaktmann William Juul Sørensen, som ikke ble ført som vitne under hovedforhandlingen, og fra Rigmor Johnsens venn, Svein Erik Johansen.

Selv om nye sakkyndige uttalelser og nye vitneforklaringer etter hovedforhandlingen kan anses som nye omstendigheter eller nye bevis, er det kommisjonens oppfatning at de i nærværende sak ikke inneholder opplysninger som gir grunn for å tro at drapstidspunktet er et annet enn det som er lagt til grunn ved domfellelsen, og de synes derfor ikke egnet til å føre til frifinnelse.

Kommisjonen viser til at det under hovedforhandlingen ble avgitt forklaringer fra vitner og sakkyndige om forhold som kunne belyse dødstidspunktet. De sakkyndige Waaler og Lundevall, som obduserte Rigmor Johnsen, forklarte seg. Det var Waaler som kom til åstedet kl. 02.30, og som foretok undersøkelse av avdøde på stedet. I tillegg forklarte Olga og Emil Eriksen seg som vitner. Det samme gjorde Svein Erik Johansen. Det fremgår av rettsboken at det ble foretatt åstedsbefaring 4. juni 1958. I tillegg til retten og lagretten, deltok blant annet Waaler og Lundevall, samt politibetjent Haugen som foresto åstedsundersøkelsen 7. desember 1957 og som skrev åstedsrapporten. Det fremgår forutsetningsvis av rettsboken for 4. juni 1958 at også vitnene Olga Eriksen og Sigrid Fjellberg deltok. I rettsboken heter det blant annet:

"... foretok kl. 13 åstedsbefaring, hvor en del påvisninger ble foretatt. Vitnene Sigrid Fjellberg og Olga Eriksen ble igjen avhørt og deretter dimittert. Kl. 14.00 vendte man igjen tilbake til rettssalen hvor forhandlingene ble gjenopptatt."

Om åstedsbefaringen skriver Aftenposten i morgenummeret 5. juni 1958:

"Det ble foretatt en grundig befaring på åstedet. Vidner som har forklart at de så Rigmor Johnsen sammen med en ukjent mann den 6. desember i fjor, forklarte og demonstrerte hvor de hadde sett paret. Inne i gangen og i

kjelleren, hvor påtalemyndigheten mener åstedene er, hadde kriminallaboratoriets folk markert offerets stilling da hun ble funnet av brannvesenet etterat ilden ble slukket. Det var en uhyre dramatisk demonstrasjon for lagmannsretten.”

Etter kommisjonens vurdering var det en omfattende bevisførsel som lå til grunn for lagrettens vurdering av skyldspørsmålet. Det foreligger ikke noe nytt som tilsier at dødstidspunktet er et annet enn det som er lagt til grunn i tiltalebeslutningen og dommen.

Vilkårene for gjenopptakelse er ikke til stede etter straffeprosessloven § 391 nr. 3. I hvilken grad opplysningene kan ha betydning for spørsmålet om gjenopptakelse, må derfor vurderes ut fra straffeprosessloven § 392 annet ledd.

8.10.7.2 *Straffeprosessloven § 392 annet ledd*

8.10.7.2.1 *Alkoholkonsentrasjonen i Rigmor Johnsens blod*

Kommisjonen vil for ordens skyld nevne at det i brev 13. desember 1957 fra professor Molland til Det rettsmedisinske institutt fremgår at:

”Blodet viste et innhold av flyktig reduserende substans svarende til 0,20 o/oo alkohol.”

I brev 14. desember 1957 til Oslo forhørsrett fra Rettsmedisinsk institutt ved Lundevall og Waaler heter det:

”Ved den kjemiske undersøkelse ble det funnet at blodets alkoholinnhold i dødsøyeblikket var mellom 0,20 og 0,30 o/oo. Denne lille alkoholkonsentrasjonen foranlediger ingen tilføyelser til konklusjonen i obduksjonsinnberetningen.”

Etter kommisjonens vurdering er det mange usikre faktorer knyttet til domfeltes anførsel om at alkoholkonsentrasjonen i Rigmor Johnsens blod taler for at drapstidspunktet er senere enn det som ble lagt til grunn i dommen. Forutsetningen for å benytte en beregningsmodell, slik domfelte gjør, er at man i det minste har sikre opplysninger om alkoholinntaket, både med hensyn til mengde, styrke og tidspunkt. På bakgrunn av de vitneforklaringer som foreligger, knytter det seg usikkerhet ved samtlige av disse punktene, ikke minst med hensyn til hvor mye Rigmor Johnsen drakk. Kommisjonen finner det tilstrekkelig å vise til uttalelsene fra DRK, som er gjengitt under kap. 8.10.6.1 ovenfor, og som i uttalelse 11. februar 2004 uttaler blant annet at med *”...den faktiske store individuelle variasjon i de fysiologiske parametre, og med den usikkerhet som synes å råde med hensyn til alkoholinntaket, kan det synes heller tvilsomt om slike beregninger ville kunne gi et resultat som kunne bidra til å fastsette dødstidspunktet nærmere.”* Det følger av dette at heller ikke domfeltes henvisning til et

promillesimuleringsprogram på internett, jf. blant annet advokat Moss sine merknader til påtalemyndighetens uttalelse i brev 4. januar 2006, kan tillegges vekt ved vurderingen.

8.10.7.7.2 *Dødsflekker, dødsstivhet og temperatur*

Ved vurderingen av om det er forhold knyttet til dødsflekker, dødsstivhet og temperatur som tilsier at drapstidspunktet er senere enn det som er lagt til grunn i dommen, er det kommisjonens vurdering at man må ta utgangspunkt i obduksjonsrapporten og de observasjoner Waaler gjorde da han undersøkte avdøde ca. kl. 02.30.

Waaler konstaterte ved sin undersøkelse kl. 02.30 at det manglet dødsstivhet i armer, fingre og hals, men var antydnet i knærne. Domfeltes teori er at den antydede dødsstivhet i knærne kan skyldes at benas tyngde og friksjonen mot gulvet kan ha blitt feiltolket som en svak dødsstivhet, og at det dessuten lå en trebjelke under avdødes knær som kan ha vanskeliggjort undersøkelsen. Kommisjonen kan ikke se at denne teorien har noe for seg. Det er grunn til å anta at den eventuelle risiko for feilbedømming som ligger i de forhold domfelte påpeker, også var iaktatt av professor Waaler.

Kommisjonen viser videre til den sakkyndige uttalelsen til professor Rognum, som i liten grad støtter domfeltes anførsel om at drapet er begått senere enn ca. kl. 23.30. Det vises til omtalen av hans uttalelse ovenfor. Rognums hovedkonklusjon er at det er rimelig å anta at dødstidspunktet har vært ca. tre timer før Waalers undersøkelse, det vil si ca. kl. 23.30. Selv om Rognum, ut fra åstedfunn og obduksjonsfunn ikke kan utelukke at døden kan ha inntrådt "litt senere" enn kl. 23.30, gir han lite støtte for domfeltes teori om at drapet er begått etter midnatt.

Kommisjonen finner også grunn til å vise til professor Gregersens uttalelse, hvor han konkluderer med at det må antas at døden har inntrådt i en periode fra ca. en halv time før undersøkelsen (kl. 02.00) og neppe mer enn fem timer før undersøkelsestidspunktet (kl. 21.30). Han kunne ikke med noen grad av sannsynlighet anslå om drapstidspunktet var i begynnelsen, midten eller i slutten av denne perioden.

Som tidligere nevnt forklarte både Lundevall og Waaler seg som sakkyndige under hovedforhandlingen og de deltok på åstedsbefaringen 4. juni 1958. Det må legges til grunn at dødstidspunktet var et tema, og at de sakkyndige gjennom sine forklaringer og etterfølgende eksaminasjon fikk anledning til å belyse dette nærmere. Det må i alle fall antas at de ville ha reagert, dersom

drapstidspunktet i tiltalebeslutningen ikke lot seg forene med deres funn og vurderinger. Etter kommisjonens vurdering er det ikke konkrete holdepunkter for at drapet er begått på et senere tidspunkt, noe som ville ha utelukket domfelte som gjerningsperson. De sakkyndiges uttalelser støtter heller ikke en slik teori.

8.10.7.7.3 *Olga Eriksens observasjoner i trappeavsatsen*

Etter domfeltes vurdering er det tilnærmet sikkert at blodet og avføringen som var i trappeavsatsen da brann- og politifolkene ankom ca. kl. 01.30 ikke var der da Olga Eriksen gikk gjennom trappeavsatsen ca. kl. 24.00, og at drapet følgelig må ha skjedd senere enn ca. kl. 24.00.

Det synes å være lagt til grunn, og er heller ikke bestridt, at Olga Eriksen kom hjem fra vaskejobben ca. kl. 24.00, og at hun i trappeavsatsen, på vei tilbake fra gårdsplassen, observerte en blodflekk ved kjellerdøren og at hun beskrev det som at noen hadde *"spyttet blod eller kastet opp blod."* Domfeltes anførsel har sin bakgrunn i at Olga Eriksen ikke forklarte noe om at hun observerte blodflekken og avføringen midt på gulvet, og heller ikke trusedelen eller de mindre blodflekkene. Hun forklarte heller ikke at hun måtte løfte føttene for å unngå å trække opp i blod eller avføring, og heller ikke at hun kjente lukt av avføring.

For kommisjonen er det avgjørende at Olga Eriksen observerte noe som hun beskrev som *"blod i gangen"*, at *"det har vært noen griser her"* og at noen hadde *"spyttet blod eller kastet opp blod"*. Observasjonen har gjort slikt inntrykk på henne at hun fant grunn til umiddelbart å kommentere det for mannen, Emil Eriksen. Domfeltes spørsmål om hvorfor Olga Eriksen ikke observerte de øvrige elementene, og hvordan hun unngikk å trække i blod og avføring, kan ikke besvares uten å hengi seg til spekulasjoner. Kommisjonen viser til forklaringen til vitnet Gunnar Wessel Bakke, som ble avhørt av kommisjonen 28. oktober 2005. Han var brannkonstabel på den første brannbilen som kom til Skippergata 6. Selv om kommisjonen generelt vil utvise forsiktighet med å legge vekt på forklaringer som er avgitt så lang tid i ettertid, vil den likevel gjengi deler av hans forklaring:

"Før rettsmedisineren kom til stedet gikk vitnet inn i gangen hvor drapet skulle ha skjedd. Der så han blodspor på trappetrinnene. Vitnet så også at det var blod der hvor en gikk inn til gangen. Vitnet gikk inn i gangen og prøvde å lyse med en lommelykt. Denne var så dårlig at vitnet gikk ut i bilen og hentet en lykt med sterkere lys. Han observerte både blod og avføring inne i gangen. Vitnet utelukker ikke at han kan ha tråkket i noe av dette uten å vite det. Han tror likevel at han

ikke tråkket i noe blod eller avføring. Han merket ikke noe da han kom tilbake til brannstasjonen... ..

Inn i gangen luktet det ikke noe av ekskrementene og det var mørkt. Først etter at vitnet hadde hentet en sterkere lykt ble han oppmerksom på blodet og ekskrementene inne i gangen."

Både Olga Eriksen og hennes mann avga forklaring til politiet, under den rettslige forundersøkelsen og under hovedforhandlingen. Olga Eriksen deltok dessuten under rettens åstedsbefaring og avga forklaring i forbindelse med denne. Lagretten har derfor hatt anledning til å vurdere hennes vitneprov, og både retten og partene har hatt anledning til å eksaminere henne om observasjonene. Kommisjonen kan ikke se at domfeltes anførsel om at det er tilnærmet sikkert at blodet og avføringen i trappeavsatsen ikke var der kl. 24.00, er forankret i en realistisk tolkning av bevisbildet som gir grunnlag for å stille spørsmål ved det drapstidspunktet som er lagt til grunn.

8.10.7.7.4 Vaktmann William Juul Sørensen

Sørensen forklarte til politiet at han hørte et kvinneskrik i retning Skippergata ca. kl. 01.00, og at han samtidig merket røyklukt, og domfelte anfører at forklaringen er forenlig med at det var Rigmor Johnsen han hørte.

Kommisjonen er ikke enig i denne vurderingen, og slutter seg til lagmannsretten som i 2000 betegnet forklaringen som "*uklar og upresis*". Sørensen forklarer at han merket røyklukt samtidig som han hørte skriket. Dersom det legges til grunn at skriket har sammenheng med drapet på Rigmor Johnsen og at røyklukten stammer fra brannen i kjelleren, er det på det rene at forklaringen verken er i samsvar med politiets eller domfeltes oppfatning av hendelsesforløpet, idet det nødvendigvis må ha tatt noe tid etter drapet før røyklukten kunne kjønnnes i omkringliggende gater. Domfelte forklarer dette med at den røyklukten Sørensens kjente, kan stamme fra fyring i området eller at Sørensen i ettertid kan ha tolket situasjonen feil.

Det fremgår av begjæringen at Sørensen befant seg ca. 80 meter fra Skippergata 6b da han hørte skriket, og domfelte uttaler at det er merkelig at det ikke er opplysninger om at noen andre også hørte skriket. Domfelte uttaler at dette trekker i retning av at noen i Skippergata 6b eller i nabolaget hadde noe med drapet å gjøre eller at lyden ikke bar i de retninger hvor det var andre mennesker som kunne høre skriket.

Sørensen tok kontakt med brannvesenet om sin observasjon allerede samme natt og han avga politiforklaring 20. desember 1957 og 20. mai 1958. Han ble ikke ført som vitne under hovedforhandlingen. Årsaken til dette var trolig at påtalemyndigheten og forsvareren fant hans forklaring betydningsløs.

Etter kommisjonens vurdering kaster ikke Sørensens forklaring noe lys over drapstidspunktet.

8.10.7.7.5 Tidspunktet for brannstiftelsen

Til domfeltes anførsel om at tidspunktet for brannstiftelsen trekker i retning av at drapstidspunktet ligger innenfor tidsrommet ca. kl. 01.00 - ca. kl. 01.25, viser kommisjonen til det som er uttalt ovenfor under kap. 8.8.7, og har ingen ytterligere merknader.

8.10.7.7.6 Avsluttende merknader

Etter straffeprosessloven § 392 annet ledd er det et krav for gjenopptakelse at det foreligger "*særlige forhold*" som gjør det "*meget tvilsomt*" om dommen er riktig. Domfelte har i sin begjæring anført en rekke forhold som hevdes å trekke i retning av at drapstidspunktet med stor grad av sikkerhet ligger innenfor ca. kl. 01.00 - 01.25, og at dette utelukker at han er gjerningspersonen. Det samme vil gjelde dersom det forutsettes at drapstidspunktet ligger mellom ca. kl. 23.30 og ca. kl. 01.00.

Kommisjonen kan ikke se at det er forhold som gir grunn til å anta at det drapstidspunktet som ble lagt til grunn er uriktig. Kommisjonen har vurdert de enkelte anførsler hver for seg og samlet, og er kommet til at det ikke foreligger noen særlige forhold vedrørende drapstidspunktet som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig".

Kommisjonen finner å kunne slutte seg til de ovennevnte vurderinger og konklusjoner som kommisjonen foretok i avgjørelsen i 2006. Det er ikke holdepunkter for at drapstidspunktet er et annet enn det som ble lagt til grunn i 1958, og det er heller ikke riktig, slik Eskeland påstår, at drapstidspunktet kun er bestemt av at vitnet Johanne Kristine Olsen sa hun hadde sett Torgersen i Torggata ca. kl. 23:50.

På bakgrunn av at X er utelukket som biter og at han har alibi for drapstidspunktet, finner kommisjonen å kunne utelukke ham som gjerningsmann.

Opplysningene om X er ikke nye omstendigheter egnet til frifinnelse, jf. strpl. § 391 nr. 3, eller særlige forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, jf. strpl. § 392 annet ledd.

Personen Y

Det fremgår av Ys registerkort fra Direktoratet for sjømenn at Y mønstret på "Realf" 31. oktober 1957 og at han fratrådte ved rømning i Rotterdam 7. desember 1957. Eskeland hevder imidlertid av dette at man ikke kan legge til grunn at Y var i Rotterdam 7. desember 1957.

Kommisjonen finner ikke at det er holdepunkter for at nedtegningen om fratreden 7. desember 1957 er uriktig. Når man legger dette sammen at Y ble pågrepet av politiet i Rotterdam 8. desember for et forhold han tre dager senere ble domfelt for, må man med atskillig sikkerhet kunne si at Y befant seg i Rotterdam 7. desember 1957, og at han kom dit med den båten han mønstret på 31. oktober samme år. Kommisjonen ser det dermed som usannsynlig at Y kan ha vært i Oslo natt til 7. desember 1957.

Eskeland påpeker at det kan ha vært mulig å komme til Rotterdam med bil hvis han startet 7. desember 1957 ca. kl. 00:00. Til dette skal det bemerkes at Eskeland hevder drapet skjedde mellom 01:00 og 01:25, og at konsekvensen av Eskelands egen teori må bli at Y da har vært på vei til Rotterdam på et tidspunkt hvor drapet ble begått.

Det er videre ingen holdepunkter for at Y kom til Rotterdam via annet fremkomstmiddel. At han på et eller annet tidspunkt etter mønstring 31. oktober skulle ha fratrådt "Realf", tatt seg til Oslo og begått et drap, så på et vis kommet seg til Rotterdam, hvor tilfeldigvis "Realf" var, og hvor det ved en feil skulle vært nedtegnet at han der fratrådte ved rømning 7. desember, og så bli pågrepet den 8. desember, må anses som en så usannsynlig tilfeldighet at den helt klart kan utelukkes.

Registerkortet viser at Y var om bord på "Realf" fra han mønstret på 31. oktober 1957 til han rømte den 7. desember samme år. Med tanke på den tid, mellom 37-46 timer, det ville tatt for "Realf" å dra fra Oslo til Rotterdam i 1957, ville det vært umulig for Y å ha vært i Skippergata 6 B natten til 7. desember 1957.

Kommisjonen finner på denne bakgrunn at det er helt utelukket at Y kan ha begått drapet på Rigmor Johnsen, og har ikke funnet grunn til ytterligere undersøkelser rundt Y.

Opplysningene om Y er dermed ikke nye omstendigheter egnet til frifinnelse, jf. strpl. § 391 nr. 3, eller særlige forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, jf. strpl. § 392 annet ledd.

3.8. DNA - undersøkelse

3.8.1. Domfeltes anførsler

Ståle Eskeland har ved brev av 20. mars 2010 til kommisjonen anmodet om DNA-undersøkelse av brystet til Rigmor Johnsen. Det er vist til brev fra professor Kjetill S. Jakobsen ved Biologisk institutt av 10. mars 2010. Professor Jakobsen tilrår en DNA-undersøkelse av brystet for å undersøke om det kan finnes DNA av den som har avsatt bittmerket, og for å se om slikt eventuelt DNA er av en slik kvalitet at det kan analyseres.

3.8.2. Påtalemyndighetens anførsler

Påtalemyndigheten har ved brev 30. april 2010 avgitt merknader til anmodningen.

Dersom kommisjonen finner det formålstjenelig, vil ikke påtalemyndigheten motsette seg en DNA-undersøkelse. Det legges til grunn at Torgersen da er villig til å avgi DNA-prøve.

Påtalemyndigheten bemerker videre at muligheten for å finne DNA på brystet ble tatt opp med Rettsmedisinsk institutt (RMI) i forbindelse med gjenopptakelsessaken fra 1997-2001.

Bente Mevåg ved RMI har opplyst at hun anser det som tvilsomt at man vil kunne finne tilstrekkelig materiale til å kunne hente ut en DNA-profil. Brystet har ligget på formalin, og formalin ødelegger cellene, og man vil ikke klare å hente ut en DNA-profil. Metoden som Jakobsen omtaler i sitt brev, er ikke etablert som rettsmedisinsk/ rettsgenetisk metode.

Dersom man skulle finne ukjent DNA-profil, er det ingen oversikt over mulige forurensningskilder. Avdøde ble håndtert av en rekke personer i forbindelse med funnet av henne, herunder brannmenn, politi, lege, ambulansepersonell osv. Hun ble obdusert, og brystet skåret av, uten at man på den tiden hadde rutiner som sikret seg mot "DNA-forurensning". Brystet var gjenstand for en rekke undersøkelser og avstøpninger før det ble lagt på formalin i 1957. Det er også kjent at Torgersens privatantatte sakkyndig, Dr. Senn, i forbindelse med sine undersøkelser i 2001, tok brystet ut av beholderen og foretok ytterligere avstøpninger.

3.8.3. Kommisjonens vurderinger

Etter obduksjonen den 7. desember 1957 ble Rigmor Johnsens venstre bryst skåret fra kroppen og lagt i en væske som skulle bevare det. Brystet oppbevares i dag på Det odontologiske fakultet ved Universitetet i Oslo.

I lys av henvendelsen fra Eskeland stilte kommisjonen ved brev av 15. april 2010 følgende 4 spørsmål til RMI:

1. Med bakgrunn i det som er nevnt ovenfor om behandling og oppbevaring av brystet siden 1957, kan DNA fra den som avsatte bittmerket i 1957 fortsatt være i behold?
2. Vil det i dag være mulig å foreta en DNA analyse som kan gi informasjon om hvem som har avsatt bittmerket?
3. I hvor stor grad kan en etterfølgende håndtering og oppbevaring av brystet påvirke muligheten for å finne DNA fra biteren?
4. Kjenner RMI til hvordan rutinene var i 1957 med hensyn til obduksjon, transport og annen håndtering av liket, herunder om det ble benyttet hansker og om brystet kan ha blitt rengjort før det ble lagt i væske, alt

med tanke på å klarlegge om det kan finnes DNA-spor på brystet, og om flere personer kan ha avsatt DNA?

RMI har ved brev av 12. mai 2010 gitt følgende svar til kommisjonen:

”Det vises til Gjenopptakelseskommisjonens brev til Rettsmedisinsk institutt, Seksjon for biologiske spor, datert 15. april og 3. mai 2010.

Ad spørsmål 1 (Kan DNA fra den som avsatte bittet fortsatt være i behold?) **og 2** (Vil det være mulig å foreta en DNA-analyse av hvem som avsatte bittet?):

Det er ikke mulig for undertegnede å gi et sikkert svar på hvorvidt DNA fra den som avsatte bitemerket på offerets bryst i 1957 fortsatt vil kunne være i behold. Finnes det fremmed, biologisk materiale på det formalinfikserte brystet, er det — slik professor Kjetill S. Jakobsen skriver i sitt brev til professor Ståle Eskeland datert 10. mars 2010— vanskelig å si noe sikkert om det før man har foretatt en undersøkelse.

Vask av liket, gjentatte avstøpninger og formalinfiksering tilsier imidlertid at sjansen for å finne analyserbart DNA fra biteren er betydelig redusert i forhold til en slik sjanse for et nylig avsatt bitemerke.

Analysemetodens sensitivitet vil selvsagt være avgjørende dersom DNA fra biteren skulle være tilstede, og vi ønsker ikke å underkjenne nye metoders muligheter for bedre sensitivitet enn dagens konvensjonelle DNA-analysemetoder.

Ad spørsmål 3 (I hvor stor grad kan en etterfølgende håndtering og oppbevaring av brystet påvirke muligheten for å finne DNA fra biteren?):

Etter vårt syn er sjansen stor for at håndteringen av brystet, både i forbindelse med obduksjonen og i ulike sammenhenger etter obduksjonen, kan ha avstedkommet tilførsel av fremmed DNA til materialet. Foruten ved direkte berøring, kan også samtale over en overflate uten bruk av munnbind eller lignende gi spredning av celler fra munnhulen og ut i omgivelsene (vist ved egne og andres forsøk). Tilførsel av fremmed DNA (såkalt kontaminering) vil i betydelig grad vanskeliggjøre vurderingen av eventuelle prøveresultater.

Ad spørsmål 4 (rutiner ved RMI i 1957 vedr. obduksjon, transport og annen håndtering av liket):

Undertegnede finner det vanskelig å dokumentere rutiner knyttet til obduksjoner foretatt i 1957. Det vil uansett kunne være knyttet usikkerhet til i hvilken grad slike rutiner (f. eks bruk av munnbind, jfr ovenstående) faktisk ble fulgt, og rutinene har dermed begrenset utsagnskraft med hensyn til hvorvidt andre enn en mulig gjerningsperson kan ha avsatt DNA. Hvorvidt metoder brukt den gang kan ha bidratt til å fjerne DNA-spor gjennom rengjøring eller annen håndtering av avdøde vil måtte baseres på spekulasjoner fra vår side. Svaret vil ligge i selve undersøkelsen av brystet.

Konklusjon: Vi imøteser ny teknologi som kan gi sikre og utvetydige analysesvar i saker som dette, og ser verdien i at CEES-miljøet ved Universitet i Oslo vil foreta de nødvendige valideringer og utprøvinger forut for en bevisvurdering av denne art. Den beskrevne metoden er så langt vi kjenner til ikke en etablert metode i rettsgenetisk sammenheng”.

Brevet er undertegnet av direktør Olav Gunnar Ballo, fung. seksjonsleder Margurethe Stenersen og rettspatolog Per Hoff-Olsen.

Kommisjonen gjorde også en henvendelse til professor Tore Solheim ved Det odontologiske fakultet for å søke å klargjøre hvordan brystet hadde vært behandlet og hvem som har håndtert det etter 1957.

Professor Solheim ga ved brev 20. april 2010 følgende svar til kommisjonen:

”Jeg takker for brev av 15. april 2010 med forespørsel om brystet Rigmor Johnsen.

Dette brystet finnes her hos meg ved Institutt for oral biologi. Man vil vite hvordan det har vært håndtert siden 1957 da det ble skåret ut fra avdøde.

Jeg var ikke til stede i 1957, men vet at tannlege Ferdinand Strøm da tok et og sannsynligvis to gipsavtrykk. Han har fortalt at han brukte spesielt tynn gips som han penslet på for å få god avtrykk. Annen manipulering foruten undersøkelse og fotografering kjenner jeg ikke til.

Som en rutine ble likene vasket før undersøkelse med såpe og vann. Det går jeg ut fra ble gjort den gangen også. Dette er årsak til at man i dag sjelden tar prøver til DNA analyser etter at det er observert tannspor på et lik.

Brystet ble så festet til en plate. Dette ble så senket ned i en glassbeholder som inneholdt Kaiserlings væske som er en blanding av sprit og formalin for fiksering. Den helt nøyaktige sammensetningen kjenner jeg ikke. Beholderen ble så dekt med et lokk som ble forseglet.

Brystet ble godt bevart og beholdt en relativt normal farge. Imidlertid vil fiksering føre til at vevet krymper litt slik at det i studiet av tannsporene vil være unøyaktig, og modellen basert på avtrykk tatt i 1957 har jeg vurdert for å være mer riktig hva angår størrelsesforhold. Brystet har vært oppebevart slik ved Det odontologiske fakultet fram til 2001. Det har ikke vært ut av beholderen og det har ikke vært manipulert på noen måte.

På et tidspunkt omkring år 2000 var brystet utlånt til Professor Per Holck ved anatomisk institutt. Jeg bad ham ikke åpne beholderen. Han to da bilder gjennom glasset og sa at beholderen ikke var åpnet. Da den kom tilbake var det heller ikke tegn til at den var åpnet, men den var ute av mitt oppsyn ved denne anledningen.

I 2001 hadde vi besøk av den amerikanske tannlegen David Senn fra San Antonio, Texas. Han skulle undersøke materialet som vi hadde på vegne av forsvaret i Torgersen saken. Han fikk da alt materiale jeg hadde inklusive det oppebevarte brystet. Jeg forklarte hvor det var fra og jeg ba ham ikke åpne beholderen med brystet. Jeg kunne ikke sitte å passe på ham, og jeg skulle jo heller ikke øve påvirkning. Da jeg etter en tid kom tilbake, hadde han åpnet beholderen og tatt ut brystet og undersøkt det, samt tatt nye avtrykk. Disse har jeg ikke sett, men går ut fra at det ble brukt gummielastiske lettflytende avtrykksmaterialer. Han hevdet at brystet var det mest opprinnelige bevis, og at han måtte undersøke det. Dette var et "fait accompli" og ikke mye å gjøre ved. Brystet ble satt tilbake i beholderen og etter en tid ble væsken skiftet og beholderen igjen lukket av teknikere Ole Grime på Rettsmedisinsk institutt. Selv om det nå også ble brukt Kaiserlings væske, er brystet i dag noe mer grått enn det var før.

DNA analyser

Jeg kjenner godt til saker fra USA hvor en tannlege har identifisert en biter og så har man senere kunnet utføre DNA analyser og funnet DNA fra andre personer i tilslutning til tannsporet. Man har da kunnet frikjenne den som først var dømt. Det er vel det forsvaret håper på i denne saken også.

Etter at saken kom opp igjen i 1998 konfererte jeg med Bente Mevåg på Rettsmedisinsk institutt om man kunne forsøke å gjøre DNA analyser på materiale fra brystet. Det ville jo vært fint om slike analyser kunne bekreftet de rettsodontologiske analysene. Det mente hun da ikke hadde noen hensikt.

Jeg har ikke noe mot at man igjen åpner beholderen og tar ut brystet og tar prøver til DNA analyser om dette skjer under betryggende forhold. Det ville være en betryggelse at det foregikk på Rettsmedisinsk institutt og at analysene utføres i samarbeide med dette instituttet.

Dersom man finner DNA fra andre enn Rigmor Johnsen og Torgersen, må man foreta analyser av DNA fra de personer som har vært i kontakt med brystet og som kan tenkes å ha kontaminert det”.

Med bakgrunn i uttalelsene fra RMI og professor Solheim, finner kommisjonen at det er svært lite sannsynlig at det i dag fortsatt eksisterer DNA fra biteren i bittmerket i Rigmor Johnsens bryst. Det vises til at liket etter at det ble oppdaget ble håndtert av en rekke mennesker uten tanke for at man skulle behandle det av hensyn til å bevare avsatt DNA. Liket ble mest sannsynlig vasket og rengjort, og senere obdusert, og så ble brystet skåret av, tatt gipsavtrykk av, og deretter lagt på væske. Dette er en behandling som etter RMIs vurdering tilsier at sjansen for å finne analyserbart DNA er betydelig redusert. Med tanke på hvordan liket og brystet er håndtert, må sjansene for DNA-forurensning anses å være svært stor. Det vises også til e-post fra advokat Moss av 19. august 2010 hvor det anføres at en DNA-undersøkelse antagelig har liten mulighet for å lykkes.

Dersom man skulle finne analyserbart fremmed DNA, kan kommisjonen uansett ikke se at dette vil være en ny omstendighet egnet til frifinnelse, jf. strpl. § 391 nr. 3. Med tanke på alle de som kan ha vært i berøring med liket etter at det ble oppdaget i 1957 og frem til i dag, kan et fremmed DNA stamme fra hvem som helst av disse. Man har ingen eksakt kunnskap om hvem som kan ha vært i berøring med liket og brystet, og flere av de er trolig døde, slik at man ikke vil ha mulighet til å kunne sammenligne ulike DNA profiler. Fravær av Torgersens DNA vil heller ikke kunne utelukke

ham som biteren, da DNA fra gjerningsmannen kan være vasket bort i forbindelse med rengjøring av liket/ brystet.

Det skal også bemerkes at Torgersen ved kommisjonens forrige behandling av gjenåpningsbegjæringen ikke ønsket å avgi biologisk materiale med sikte på en DNA- analyse i forbindelse med at det ved RMI er i behold hår som ble funnet på avdødes kåpe. Han var heller ikke villig til å avgi slikt biologisk materiale i forbindelse med gjenopptakelsessaken i 1997-2001.

På denne bakgrunn finner ikke kommisjonen grunn til å igangsette en omfattende DNA-analyse av Rigmor Johnsens bryst, all den tid en undersøkelse av dette ikke vil kunne kaste lys over hvem som har avsatt bittmerket. Kommisjonen finner at saken er tilstrekkelig opplyst uten en slik DNA-undersøkelse, og at et eventuelt funn ikke vil være ny omstendighet egnet til frifinnelse, jf. strpl. § 391 nr. 3 eller særlige forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, jf. strpl. § 392 annet ledd.

4. Samlet vurdering

4.1. Straffeprosessloven § 391 nr. 3 og § 392 annet ledd

4.1.1. Generelt

Høyesteretts kjæremålsutvalg har i sin kjennelse 28. november 2001 uttalt seg generelt om kravet til gjenopptakelse etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 og § 392 annet ledd. Kommisjonen vil igjen vise til dette:

”Ved avgjørelsen av krav om gjenopptakelse etter § 391 nr. 3 og § 392 annet ledd er det av vesentlig betydning at når den dømmende rett har funnet at det ikke er rimelig tvil om tiltaltes skyld, er det skjedd på grunnlag av umiddelbar bevisførsel. Bevisførselen ved krav om gjenopptakelse er derimot middelbar - eventuelt supplert med gransking og muntlige forhandlinger av begrenset karakter i forhold til forhandlingene for den dømmende rett. Bevisumiddelbarhet - at den dømmende rett selv skal høre tiltalte og vitnene - er et bærende prinsipp i straffeprosessen. Ved de forklaringer som avgis, og de tilføyelser, endringer og avklaringer som skjer gjennom eksaminasjon i retten, og ved det inntrykk som formidles gjennom den personlige

opptreden i rettssalen, får den dømmende rett normalt et langt bedre grunnlag for å vurdere troverdigheten og holdbarheten av forklaringer enn man kan få ved lesing av dokumenter der forklaringene er nedtegnet.”

Kjæremålsutvalget uttaler videre:

”Lagretten må forutsettes å ha bygget på en samlet vurdering av det bevismateriale som ble presentert. Og det vil i sin alminnelighet kunne antas at enkelte bevis har spilt en mer fremtredende rolle enn andre. Men utover dette må den domstol som tar stilling til gjenopptakelsesspørsmålet, vise tilbakeholdenhet med å forutsette hvorledes lagretten har vektlagt enkelte bevis i forhold til andre”.

Dette gjelder også for kommisjonens vurderinger.

4.1.2. Straffeprosessloven § 391 nr. 3

Kommisjonen har ovenfor redegjort nærmere for vilkårene for gjenåpning når det foreligger nye omstendigheter eller bevis.

Omstendigheter og bevis er nye når de ikke har vært fremme for den dømmende rett, og dermed ikke kunne påvirke dommens innhold. Nye sakkyndigerklæringer kan bli ansett som nye bevis, selv om de ikke er basert på nytt bevismateriale, i hvert fall hvis evalueringen er basert på ny faglig innsikt som har alminnelig tilslutning fra fagmiljøet. Vurderingstemaet vil være betydningen av de nye omstendigheter eller bevis dersom de hadde foreligget for retten da saken ble pådømt, sett i sammenheng med de øvrige bevis og omstendigheter som forelå for den dømmende rett.

I nærværende sak er det, etter hovedforhandlingen i 1958, innhentet en rekke nye opplysninger, blant annet nye vitneforklaringer. Kommisjonen viser blant annet til politiets etterforskning under gjenopptakelsessaken i 1997-2001, der både tidligere og nye vitner ble avhørt. Det er også fra annet hold kommet ny informasjon til saken, og kommisjonen har foretatt nye vitneavhør.

I tillegg til dette er det utarbeidet nye sakkyndige rapporter i tilknytning til tidligere gjenopptakelsessaker, samt at kommisjonen avholdt en muntlig høring i forbindelse med forrige begjæring om gjenåpning.

Selv om nye vitneforklaringer, nye sakkyndige uttalelser og annen ny informasjon som er fremkommet etter hovedforhandlingen i 1958 kan anses som nye omstendigheter eller nye bevis, er de etter kommisjonens vurdering ikke egnet til frifinnelse eller til anvendelse av en mildere strafferegulering, eller en vesentlig mildere rettsfølge. Kommisjonen har vurdert de nye bevisene og omstendighetene i sammenheng med øvrige bevis og omstendigheter som forelå for lagretten i 1958.

4.1.3. Straffeprosessloven § 392 annet ledd

Når det gjelder vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 392 annet ledd, viser kommisjonen til den generelle omtalen i kap. 2. ovenfor. Vurderingstemaet for kommisjonen i nærværende sak er om det foreligger særlige forhold som gjør det *"meget tvilsomt"* om dommen er riktig.

For kommisjonen synes det som at domfelte først og fremst reiser teoretisk tvil om vitneforklaringer og sakkyndige uttalelser som går ham i mot for å få bevisbildet til å passe med sine alternative hendelsesforløp.

Kommisjonen vil påpeke at det under hovedforhandlingen ble ført 71 vitner og det var 19 sakkyndige som avga forklaring. Det ble dokumentert og forevist en rekke dokumenter, fotografier og gjenstander. Det må legges til grunn at eventuelle spørsmål og uklarheter som måtte ha oppstått i etterkant av politiforklaringene og forklaringene avgitt under den rettslige forundersøkelsen, ble søkt avklart gjennom vitneavhørene. På samme måte har de sakkyndige fått anledning til å utdype sine skriftlige sakkyndigrapporter og svare på spørsmål fra partene og retten, herunder domfeltes forsvarer.

Lagretten har truffet sin kjennelse på grunnlag av den umiddelbare bevisførselen under hovedforhandlingen, og etter en samlet vurdering av bevisene.

Domfeltes anførsler er nærmere drøftet i kap. 3 ovenfor. Kommisjonen har i tilknytning til den enkelte anførsel vurdert om vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 392 annet ledd er oppfylt, og det vises til disse.

Etter kommisjonens vurdering foreligger det ikke særlige forhold ved bevisene i saken, slik de forelå i 1958, som gjør det *"meget tvilsomt"* om dommen er riktig. Kommisjonen kan ikke se at saken, med tillegg av opplysninger som er kommet til etter 1958, kan bedømmes annerledes i dag.

Ut over dette kan kommisjonen heller ikke se at det foreligger *"særlige forhold"* ved etterforskningen, saksbehandlingen, rettsbehandlingen eller øvrige sider av saken som gjør det *"meget tvilsomt"* om dommen er riktig.

Det er videre kommisjonens oppfatning at vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 392 annet ledd heller ikke ville ha vært til stede, dersom det skulle foretas en bedømming ut fra dagens regel, som kun krever at det er *"tvilsomt"* om dommen er riktig.

Kommisjonen skal til sist bemerke at den ikke er enig i Ståle Eskelands utgangspunkt om at årsaken til at Torgersen ble dømt i 1958 var de sakkyndiges påstand om at tre tekniske bevis med nær 100 % sikkerhet knyttet Torgersen til drapet, og at alle andre forhold ble tolket i lys av dette. Det forelå en rekke andre bevis mot Torgersen, herunder flere vitneforklaringer som knyttet ham til Rigmor Johnsen, drapet og Skippergata 6 B. Samtlige rettsavgjørelser i Torgersensaken er truffet på bakgrunn av grundig behandling av bevisene. Kommisjonen kan fullt ut slutte seg til kommisjonens vurderinger og konklusjoner av samtlige bevistemaer i avgjørelsen av 8. desember 2006, og det foreligger ikke omstendigheter som tilsier en annen vurdering i dag.

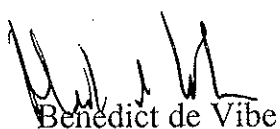
På bakgrunn av det som er bemerket ovenfor, finner kommisjonen at vilkårene for gjenåpning ikke er til stede og at begjæringen ikke kan føre frem

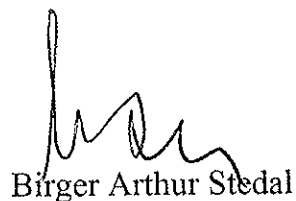
Avgjørelsen er enstemmig.

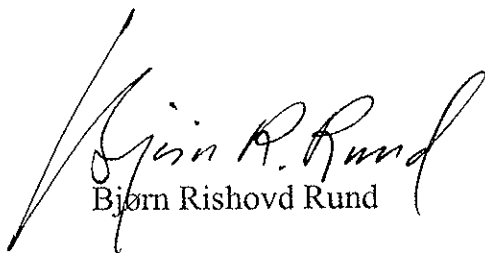
Konklusjon:

Begjæring om gjenåpning i sak nr. 2008 0124 tas ikke til følge.

Gunnar K. Hagen

Benedict de Vibe

Birger Arthur Stedal

Bjørn Rishovd Rund

Ingrid Bergslid Salvesen

